

Інформаційний,
науково-методичний
журнал

ОСВІТА Сумщини

№4 (68), 2025

НМТ та моніторинг
Компетентнісна парадигма освіти
Інноваційні технології
Національна свідомість та час
Дошкільне виховання
З досвіду роботи

З Новим роком та
Різдвом
Христовим!

№4(68), 2025

Виходить чотири рази на рік

Зареєстровано головним територіальним управлінням юстиції у Сумській області
(Серія СМ № 901/523ПР)
© СОІПО

ОСВІТА СУМЩИНИ

Інформаційний,
науково-методичний журнал

Заснований в березні 2009 року

ЗМІСТ

НМТ ТА МОНІТОРИНГ

- О. Остапенко**
Про результати національного мультипредметного тесту в Сумській області (порівняльний аналіз 2024 та 2025 років) 2
- О. Черних**
НМТ-2025: результати випускників закладів загальної середньої освіти Сумської області з біології 7
- Г. Браткова**
НМТ-2025 з української мови: аналіз результатів випускників закладів загальної середньої освіти Сумської області 11
- О. Жила**
Результативність складання НМТ з обов'язкових предметів студентами закладів фахової передвищої освіти сумської області 13
- О. Борисенко**
НМТ як показник якості математичної освіти 17

КОМПЕТЕНТІСНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ

- Ю. Лозвиненко**
Філософія оцінювання у НУШ: відхід від пострадянської традиції до інтегрованого компетентнісного навчання 19
- С. Ткаль**
Професійна компетентність учителя початкових класів як умова успішного навчання у новій українській школі 25

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

- А. Подоляка, О. Панасюра**
Розв'язання географічних задач: поради математиків 27
- О. Чеховський**
Штучний інтелект в освіті: створення тестів за допомогою ChatGpt 30

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ТА ЧАС

- Н. Карпенко**
Війна колишня й нинішня 33
- Ю. П'ятченко**
Микола Зеров і Сумщина: біографічні та літературні контексти .. 35

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

- І. Черткова**
Впровадження медіаконтенту у освітній процес дітей дошкільного віку 41
- А. Мисько**
Навчально-логічні вміння як складова логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку 43
- М. Зенова**
Технології дослідницької діяльності дошкільників у процесі реалізації STEM освіти 46
- І. Заріцька**
Упровадження STREAM-елементів в екологічне виховання дошкільників 48
- Т. Гапоненко**
Розвиток креативності у дітей дошкільного віку техніками нетрадиційної художньо-продуктивної діяльності 51
- В. Полякова**
Використання мнемотехнології у роботі з дітьми дошкільного віку з функціональними мовленнєвими труднощами 53

З ДОСВІДУ РОБОТИ

- І. Іващенко**
Найкращі йдуть першими... 55

Засновник – Сумська обласна організація профспілки працівників освіти і науки України
Видавництво здійснює Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Мова видання – українська

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Панасюра Г.С.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Вознюк А.В. –

доктор психологічних наук, професор

Грицай С.М. –

кандидат педагогічних наук, доцент

Грובהва В.П. –

директор Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації,

доктор юридичних наук, професор

Єфремова Г.Л. –

кандидат педагогічних наук, доцент

Нікітін Ю.О. –

доктор історичних наук, професор

Осадчий С.В. –

голова Сумської обласної організації профспілки працівників освіти і науки України

Удовиченко І.В. –

доктор педагогічних наук, професор

КОРЕКТОР

Пащенко О.К.

КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА, ДИЗАЙН

Крюк Ю.Є.

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій. За достовірність фактів і цифр, відповідність їх вказаним джерелам несе відповідальність автор. Статті не рецензуються і не повертаються.

Редакція зберігає за собою право скорочувати та редагувати надісланий матеріал, не порушуючи його основного змісту.

Підписано до друку 10.12.2025 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Умов. друк. арк. 4,19. Обл.-вид. арк. 4,44
Тираж 50 прим.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

40007 м. Суми, вул. Миколи Сумцова, 5.

Сумський ОІПО. Тел.(факс): 33-40-67

E-mail: osvita.soippo@sm.gov.ua

НМТ ТА МОНІТОРИНГ

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЛЬТИПРЕДМЕТНОГО ТЕСТУ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ 2024 ТА 2025 РОКІВ)

О. Остапенко

Уведення національного мультипредметного тесту (далі – НМТ) в Україні є вимушеним кроком у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням, що робить його швидкою та доступною альтернативою традиційному ЗНО.

Мета участі в НМТ – це об'єктивне оцінювання знань випускників та спрощення процедури вступу до закладів вищої освіти в умовах воєнного стану в Україні, що забезпечує прозору перевірку знань випускників і є ключовим для справедливого процесу вступу. У тестуванні беруть участь лише ті, хто планував вступати на бакалаврські програми закладів вищої освіти.

Реалізувати процедуру НМТ в Сумській області протягом чотирьох років вдається завдяки ефективній та злагодженій співпраці Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації, Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, органів управління освітою, закладів освіти. Робота кожного року проводиться організовано, із чітким дотриманням норм і вимог нормативно-правових документів.

За даними Українського центру оцінювання якості освіти загальний середній бал по області результатів НМТ випускників закладів загальної середньої освіти становить 136,6, що відповідає 6 місцю всеукраїнського рейтингу, де області України ранжовано за рейтинговим балом, який розрахований на підставі середнього значення балів НМТ, отриманих випускниками шкіл кожної області у 2025 році (у 2024 році – 5 місце).

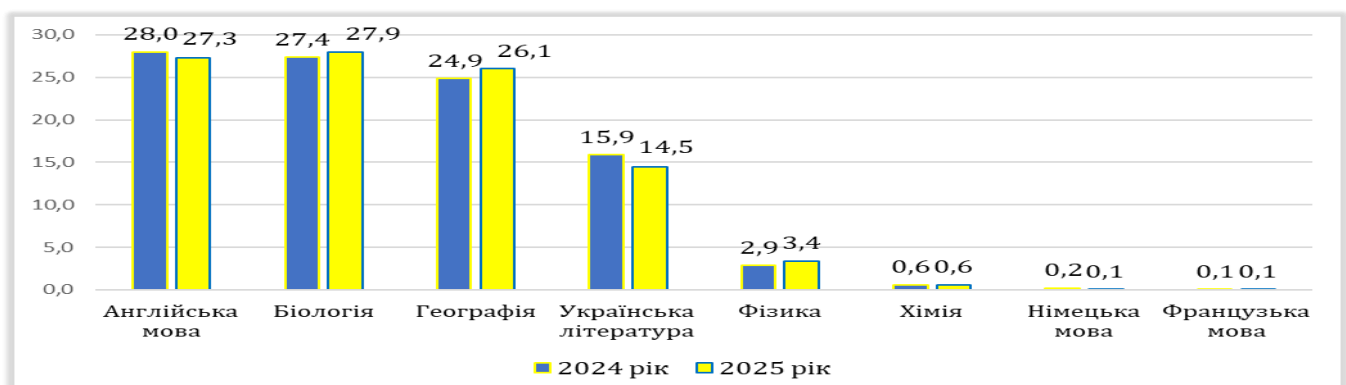
За результатами НМТ-2025 випускників закладів загальної середньої, професійної, фахової передвищої освіти, які у 2025 році завершили здобувати повну загальну середню освіту, найкращі результати (1, 4, 5, 6 рейтингові місця) Сумська область має за відсотком учнів, які отримали результати у шкалі від 160 до 200 балів, – з географії, української літератури, фізики, німецької мови, математики та української мови; 8 рейтингове місце – з історії України, 14 та 17 – з біології та англійської мови, 21 – з хімії.

У 2024 та 2025 роках НМТ в Україні проводилося за ідентичною моделлю: було проведено у формі комп'ютерного тестування з використанням лише завдань із закритою формою відповіді. З огляду на це, прийнятним є порівняння його результатів.

Так, учасники проходили тестування з чотирьох навчальних предметів (у 2023 – із трьох, у 2022 – із двох), три з яких були обов'язковими (українська мова, математика, історія України), а четвертий вступники вибирали самостійно під час реєстрації з такого переліку: біологія, фізика, хімія, географія, українська література, англійська мова, іспанська мова, німецька мова, французька мова.

Як і у 2024 році, цьогоріч більше 95,0% учасників обрали тести з англійської мови, біології, української літератури. Простежується зменшення питомої ваги учасників, які склали тест з англійської мови, української літератури, натомість збільшення кількості учасників, які обрали біологію або географію.

Розподіл питомої ваги зареєстрованих учасників Сумської області у 2024, 2025 роках за вибірковими предметами, %

У 2025 році значення порогових балів НМТ із кожного навчального предмета, порівняно з 2024 роком, не змінилося, а саме: історія України – 8 балів; українська мова, українська література, біологія, географія – 7 балів; хімія – 6 балів; фізика, математика, іноземна мова – 5 балів.

У 2025 році в НМТ узяли участь 6 886 осіб (ті, що обрали місцем проходження ТЕЦ Сумської області), що на 50 осіб менше, ніж минулого року. Зафіксовано незначне зниження показника явки на тестування в цілому, який у 2025 році складає

88,7% (у 2024 році – 89,9%). Отже, явка серед учасників поточного року на 1,2% нижча, ніж минулого.

Аналіз та порівняння результатів складання НМТ у 2025 році за обов'язковими навчальними предметами (українська мова, математика, історія України) та вибірковими навчальними предметами (англійська мова, фізика, біологія та хімія) в порівнянні з результатами 2024 року випускниками закладів освіти, які здобули повну загальну середню освіту, представлено в таблицях.

Питома вага результатів тестування

в загальній кількості випускників, які здобували повну загальну середню освіту у 2024, 2025 роках та склали тестування з української мови, української літератури, історії України, англійської мови, у %

Тестовий бал	Українська мова		Історія України		Англійська мова		Українська література	
	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025
Не склав	0,5	0,3	0,1	0,1	2,3	2,3	2,0	1,6
100-120	4,0	2,8	2,4	2,9	8,2	9,1	14,0	17,5
120-140	22,7	21,0	37,2	39,3	21,3	20,9	35,7	32,7
140-160	49,8	55,3	46,9	45,7	47,1	49,1	34,8	28,7
160-180	17,2	15,4	9,9	9,4	14,6	14,4	10,0	13,3
180-200	5,8	5,2	3,5	2,6	6,5	4,2	3,5	6,2

Питома вага результатів тестування

в загальній кількості випускників, які здобували повну загальну середню освіту у 2024, 2025 роках та склали тестування зі STEM-предметів (математики, фізики, хімії, біології, географії), у %

Тестовий бал	Математика		Біологія		Географія		Фізика		Хімія	
	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025	2024	2025
Не склав	11,6	10,7	0,2	0,1	–	0,2	10,3	11,3	22,9	13,2
100-120	25,0	24,5	3,6	1,7	2,0	2,8	21,9	17,3	17,1	21,1
120-140	25,1	27,5	25,6	20,0	30,3	30,9	26,7	29,3	25,7	34,2
140-160	30,0	29,2	57,7	63,3	61,1	55,1	27,4	28,7	17,1	21,1
160-180	5,7	5,7	10,4	12,8	6,0	10,5	11,0	12,0	17,1	5,3
180-200	2,6	2,4	2,5	2,1	0,6	0,5	2,7	1,4	0,1	5,3

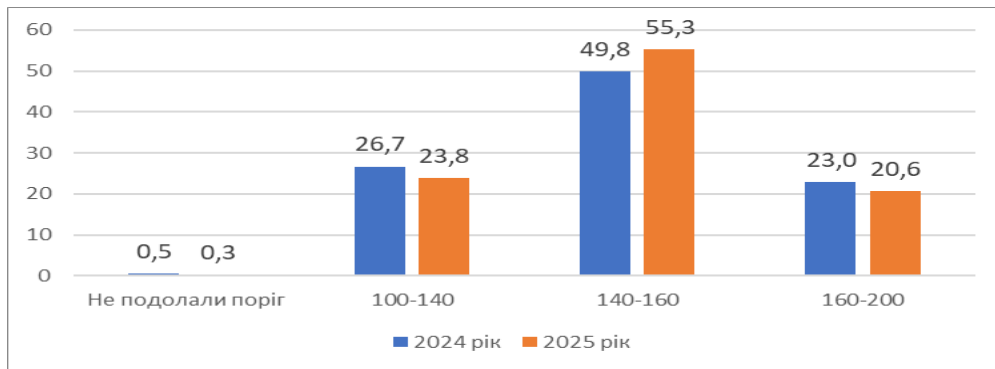
Варто врахувати, що зниження за результатом тестування «не склав» є позитивною динамікою, а підвищення – негативною.

Для зручності узагальнення та розуміння результати погруповано:

- особи, які отримали результат «не склав»;
- особи, які отримали результат 100-140 (низький та нижче середнього рівня);
- особи, які отримали результат 140-160 (середній рівень);
- особи, які отримали результат 160-200 (вище середнього, високий рівень).

У 2025 році відбулося незначне зниження питомої ваги (на 0,2%) учасників, які не змогли відповісти на жодне із питань тесту з української мови; на 2,9% зменшилася кількість учнів, які отримали за виконання субтесту 100-140 балів; на 5,5% підвищилася питома вага учнів, які склали українську мову на бали від 140 до 160 (більше половини учнів 55,3% володіють знаннями середнього рівня); проте на 3,0 % знизилася частка випускників, які одержали оцінки вище середнього та високого рівнів (160-200 балів).

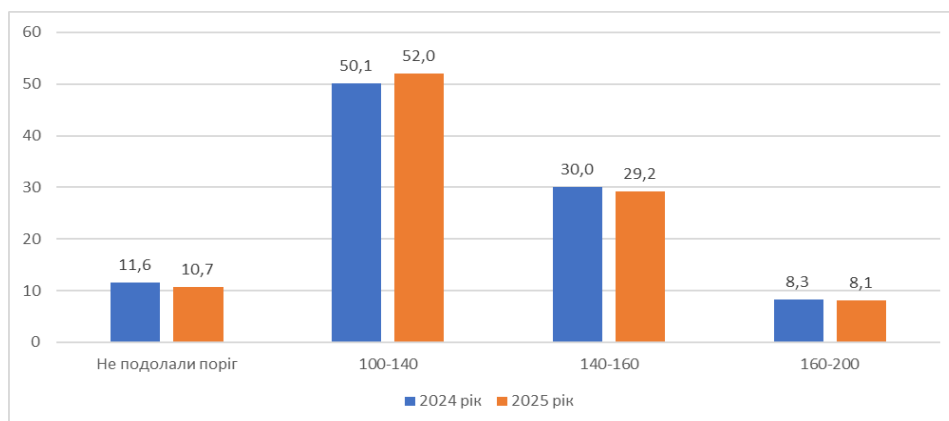
Результати складання НМТ з української мови (2024, 2025 роки)

У поточному році відбулося зниження питомої ваги (на 0,9%) учасників, які не змогли подолати поріг з математики; на 1,9% збільшилася частка учнів, які склали математику на 100-140 балів (випускники із низьким та нижче середнього рівнем успішності, яких серед загальної кількості

більше половини (52,0%); на 0,8% знизилася питома вага учнів, які склали математику на середній рівень (бали 140-160); також на 0,2% знизилася частка тих, хто володіє знаннями на рівень вище середнього та високий.

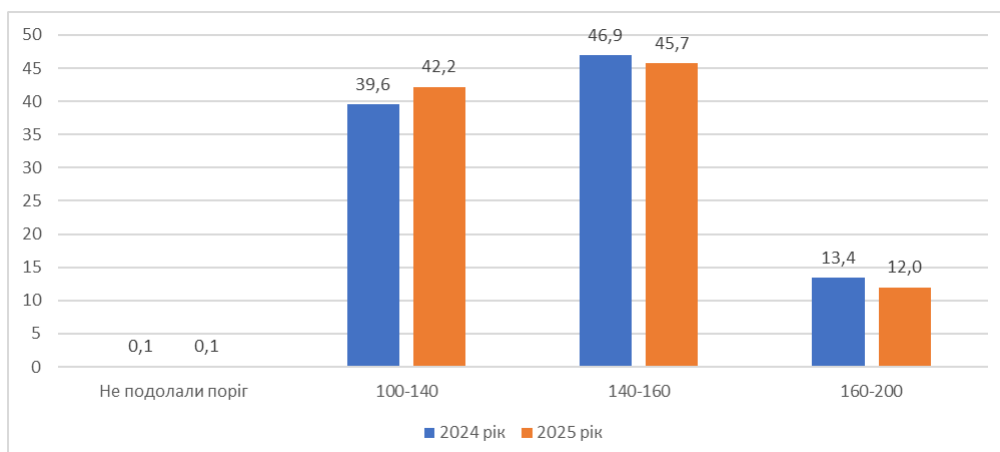
Результати складання НМТ з математики (2024, 2025 роки)

Результати складання у 2025 році історії України свідчать про те, що питома вага випускників, які не змогли подолати поріг з історії України, залишилася незмінною і складає 0,1%; майже на 3,0% (2,6%) збільшилася кількість учнів із низьким та нижче середнього рівнем успішності, яких серед

загальної кількості близько половини (42,2%); на 1,2% знизилася питома вага учнів, які склали історію України на середній рівень (бали від 140 до 160); лише 12,0% випускників, які проходили тестування, володіють знаннями на рівні вище середнього та високому (на 1,4% знизилася порівняно з 2024 роком).

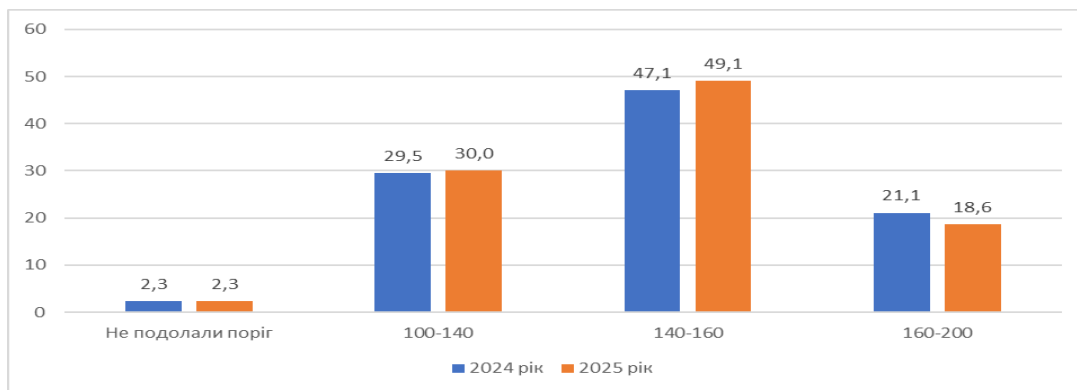
Результати складання НМТ з історії України (2024, 2025 роки)

Результати складання у 2025 році англійської мови показують те, що питома вага учасників, які не змогли подолати поріг з англійської мови, залишилася незмінною і складає 2,3%; на 0,5% збільшилася кількість учнів із низьким рівнем успішності (100-140 балів); разом із тим, на 2,0%

зафіксовано збільшення питомої ваги учнів, які склали англійську мову на середній рівень і яких серед загальної кількості близько половини (49,1%); відбулося незначне зниження питомої ваги (на 2,5%) випускників, які володіють знаннями на рівні вище середнього та високому.

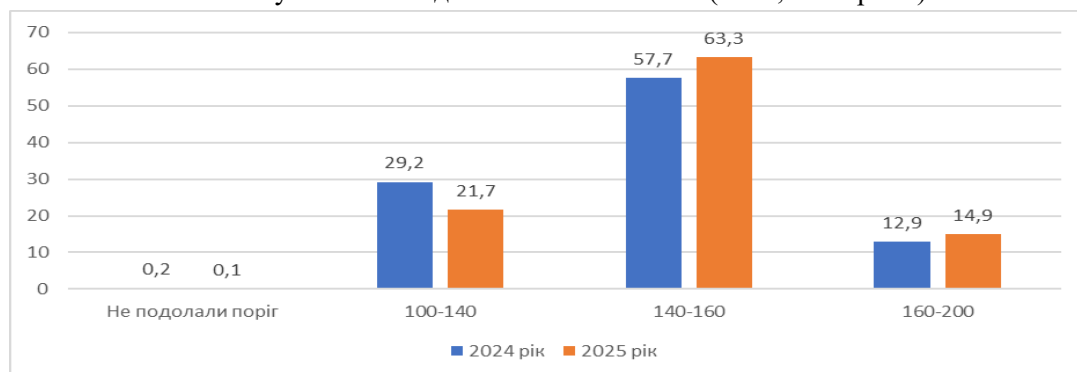
Результати складання НМТ з англійської мови (2024, 2025 роки)

Результати складання у 2025 році біології свідчать про те, що питома вага випускників, які не змогли подолати поріг з біології, зменшилася на 0,1%; значно (на 7,5%) знизилася частка тих учнів, які склали тест з біології на низький рівень; зафіксовано на 5,6% збільшення питомої ваги

учнів, які склали біологію на середній рівень і яких серед загальної кількості – більше половини (63,3%); також на 2,0% збільшилася кількість учнів, які володіють знаннями на рівні вище середнього та високому (160-200 балів).

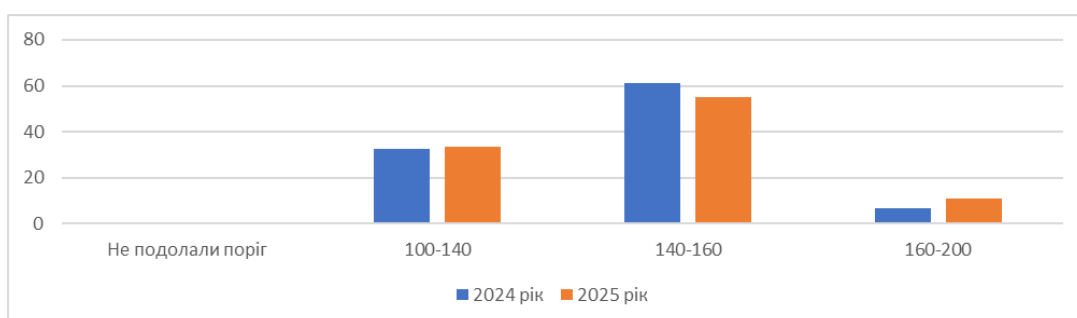
Результати складання НМТ з біології (2024, 2025 роки)

Результати складання у 2025 році географії свідчать про те, що більше третини (33,7%, що на 1,4% більше за минулий рік) учнів, які пройшли тест, склали його на рівень низький та нижче середнього; значна частина учнів (55,1%, більше половини, що менше на 6,0% за минулий рік), які

склали географію, демонструють знання на середньому рівні (бали 140-160); разом із тим, у 2025 році на 5,0% збільшилася частка учнів, які отримали оцінки вище середнього та високого рівнів.

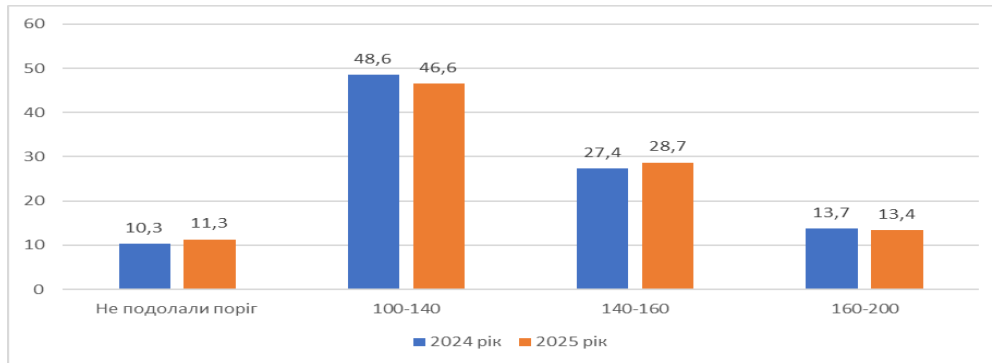
Результати складання НМТ з географії (2024, 2025 роки)

У 2025 році на 1,0% зафіксовано збільшення питомої ваги випускників, які не змогли подолати поріг з фізики; разом із тим, на 2,0% відбулося зменшення частки учнів, які отримали оцінки низького рівня (бали від 100 до 140); на 1,3%

збільшилася кількість учасників, які отримали оцінки середнього рівня (склали тест на 160 балів і вище); сталою (13,4%) залишилася частка учнів, які за виконання тесту з фізики отримали бали вище середнього та високі.

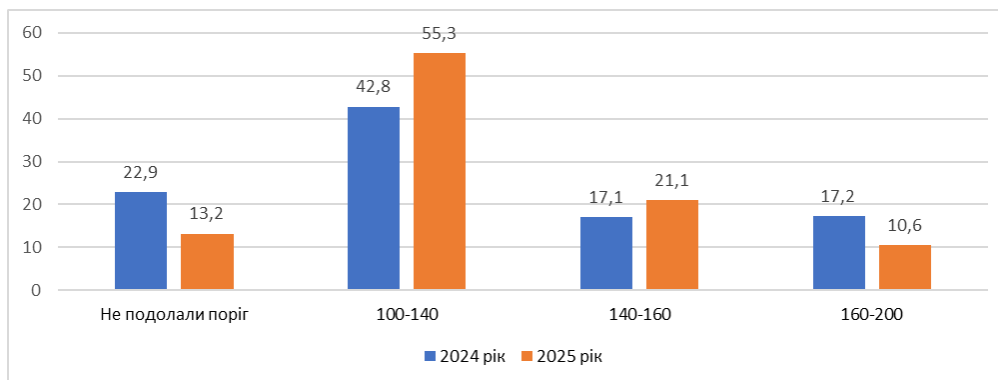
Результати складання НМТ з фізики (2024, 2025 роки)

У 2025 році на 9,7% зафіксовано зниження питомої ваги випускників, які не змогли подолати поріг із хімії; відбулося різке збільшення кількості учнів, які володіють знаннями низького рівня (частка у 2025 році зросла на 12,5%); також на 6,6 %

зменшилася питома вага учасників, які склали тест на 160 балів і вище; разом із тим, на 4,0 % збільшилася кількість учнів із середнім рівнем успішності, які одержали бали від 140 до 160.

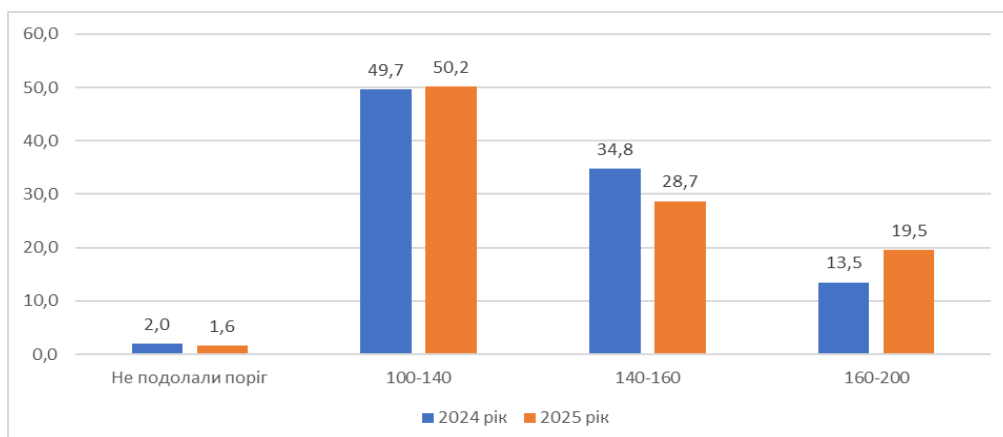
Результати складання НМТ з хімії (2024, 2025 роки)

Результати складання у 2025 році української літератури свідчать про те, що значна частина (50,2%) випускників склали субтест на рівні 100-140 балів, що на 0,5% більше за минулий рік; на

9,7% відбулося зменшення частки учнів, які володіють знаннями на рівні 140-160 балів; разом із тим, на 6,0% зросла питома вага учасників, які одержали оцінки вище 160 балів.

Результати складання НМТ з української літератури (2024, 2025 роки)

Таким чином, результати проведеного аналізу результатів випускників закладів освіти, які здобули повну загальну середню освіту у 2024, 2025 роках, засвідчують:

– зниження питомої ваги учасників тестування, які не склали НМТ, з української мови, математики, біології, хімії та української літератури; незначне збільшення частки тих, хто не зміг відповісти на жодне із питань субтесту з географії та фізики; сталою залишилася питома вага учнів, які не склали тест, з історії України та англійської мови;

– зростання частки випускників, які володіють знаннями низького та нижче середнього рівнів і отримали результати в рейтинговій шкалі від 100 до 140 балів, з математики, історії України, англійської мови, географії, хімії та української літератури; натомість знизилася питома вага учасників, які виконували субтест з української мови, біології та фізики;

– зростання питомої ваги випускників, які володіють знаннями середнього рівня та отримали результати в шкалі від 140 до 160 балів, з української мови, англійської мови, біології, хімії та фізики; зменшення – з математики, історії України, географії та української літератури;

– зростання питомої ваги випускників, які володіють знаннями вище середнього та високого рівнів і отримали результати в шкалі від 160 до 200 балів, з біології, географії та української літератури; зниження – з української мови, математики, історії України, англійської мови, хімії та фізики.

Таким чином, проведене четвертий рік поспіль тестування в комп'ютерному форматі показало, що впровадження такої форми вступного випробування надало змогу у складних обставинах сьогодення максимально забезпечити рівні умови доступу до вищої освіти всім вступникам.

НМТ-2025: РЕЗУЛЬТАТИ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ З БІОЛОГІЇ

О. Черних

Біологія – це не просто шкільний предмет. Це наука, яка допомагає зрозуміти життя у всіх його проявах, дбати про здоров'я, відповідально ставитися до природи і формувати науковий світогляд. Вивчення біології є необхідним для успішного життя, освіти та майбутньої професійної діяльності.

Біологія як предмет НМТ відкриває шлях до багатьох престижних спеціальностей пов'язаних з медициною, природничими науками, екологією, аграрною справою та біотехнологіями.

У національному мультипредметному тесті з біології в Сумській області взяли участь 955 осіб, які є випускниками закладів загальної середньої освіти.

Біологія не входить до переліку обов'язкових предметів для складання НМТ, але як предмет на вибір, займає третє місце по кількості учасників, які її обирали у 2025 році (27,9 % випускників ЗЗСО обрали предметом додаткового блоку).

Випускників, які завершили здобуття повної загальної середньої освіти у 2025 році та отримали за виконання завдань субтесту з біології 160 балів і вище, по Україні – 16,5 %. Результати Сумської області (14,9 %) виявились гіршими за середній по Україні і у всеукраїнському рейтингу Сумська область зайняла 14 місце. У 2024 році Сумська

область з біології займала 21 місце у всеукраїнському рейтингу.

Показник середнього балу по області нижче середнього рівня по Україні і становить 147,3 (по Україні – 147,7). Таким чином, у загальному рейтингу областей Сумська область за цим показником посіла 14 місце. У 2024 році область займала 12 місце.

У 2025 році значення порогового балу НМТ з біології порівняно з 2024 роком, не змінилося і відповідає 7 балам.

У 2024 та 2025 роках НМТ в Україні проводилося за ідентичною моделлю: було проведено у формі комп'ютерного тестування з використанням лише завдань із закритою формою відповіді. З огляду на це, прийнятним є порівняння його результатів.

Порівнюючи результати 2025 та 2024 років, бачимо, що в цілому тенденція складання субтесту з біології випускниками ЗЗСО Сумської області зберігається. Так, не склали субтест з біології по 0,1 % випускників вказаних років. Найбільша кількість випускників отримали результат у діапазоні 140-159 тестових балів: 61,5 % у 2025 році та 57,3 % у 2024 році. Результат 160-179 балів складає 15,2 % у 2025 році та 12,2 % у 2024 році. Найвищого результату змогли досягти 2,7 % випускників у 2025 році та 3,1 % у 2024 році (рис. 1).

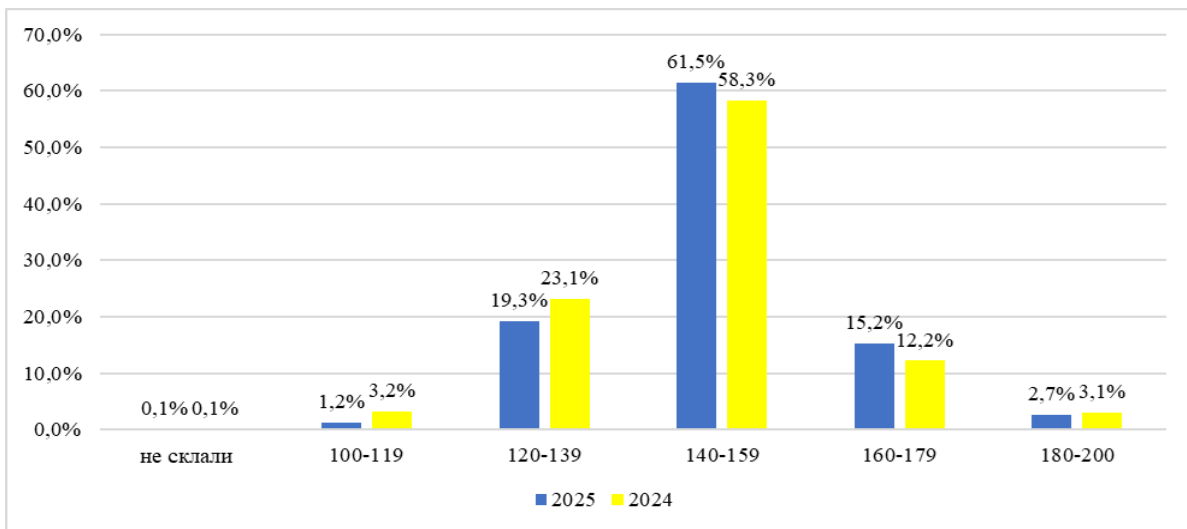

Рисунок 1. Розподіл результатів учасників НМТ за категоріями

У 2025 році найвищий 200-бальний результат з біології отримала лише одна випускниця Краснопілляського ліцею № 1 Краснопілляської селищної ради. У 2024 році таких випускників ЗЗСО було троє. Це випускниці Сумської міської громади наступних закладів освіти: Комунальна установа Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №7 імені Максима Савченка, Комунальна установа Сумська класична гімназія Сумської міської ради, Комунальний заклад Сумської обласної ради «Сумський обласний академічний ліцей імені Дмитра Євдокимова».

У Сумській області у 2025 році не зміг подолати порогового балу з біології лише один випускник, який навчався в ЗЗСО Свеської селищної громади, у 2024 році – один учасник із Сумської міської громади. Відповідно, випускники не змогли

використати отримані результати НМТ для вступу у заклади вищої освіти.

За кількісним показником у 2025 році найбільше випускників (698 осіб, 73,1 %) узяло участь в тестуванні з біології з міських територіальних громад. Учасників із закладів освіти селищних територіальних громад було 140 (14,6 %), сільських – 117 (12,3 %). У 2024 році аналогічно найбільша кількість випускників була з міських територіальних громад (785 осіб – 70,7 %), селищних (157 осіб – 14,1 %), сільських (169 осіб – 15,2 %) (рис.2).

У 2025 році жоден з випускників Коровинської сільської територіальної громади не обрав біологію як четвертий предмет складання НМТ. У 2024 році всі без виключення громади склали НМТ з біології.

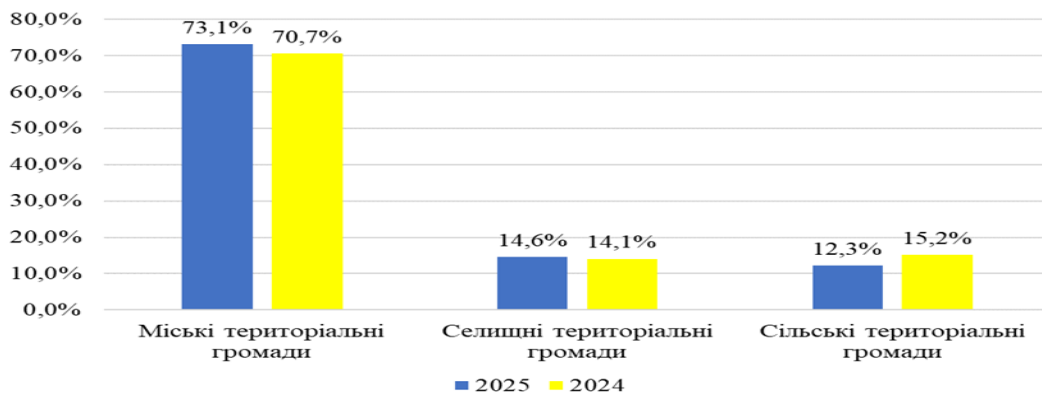

Рисунок 2. Розподіл результатів учасників НМТ за кількісним показником (2024р., 2025 р.), %

Найбільша кількість випускників ЗЗСО Охтирської (34,1 %), Ворожбянської (33,3 %), Роменської (32,0 %) та Сумської (26,4 %) міських територіальних громад одержали результати вище за 160 балів.

Невисокі результати субтесту з біології здобули випускники Глухівської, Середино-Будської, Лебединської міських громад, де випускників, які

отримали результат від 160 балів і вище, зафіксовано 6,7 %, 7,7 %, 8,2 % (таблиця 1).

Найбільший відсоток учнів ЗЗСО міських громад, які склали субтест з біології, відповідає 140-160 балам та коливається в межах від 33,4 % до 76,2 %. Так, найбільше їх зафіксовано у Білопільській (76,2 %), Лебединській (75,5 %), Путівльській (75,0 %) територіальних громадах.

Важливим критерієм для оцінювання якості складання НМТ із біології є середній бал за виконання тестових завдань. Найвищим вказаний показник зафіксовано в Роменській (154,2), Охтирській (153,4), Кролевецькій (151,9), Сумській (151,2), Шосткинській (149,8), Ворожбянській

(149,0), Путивльській (149,0) міських територіальних громадах, що перевищує середній по області показник (148,3 бали). Найнижчий середній бал виявлено в Дружбівській (138,0), Глухівській (143,3), Тростянецькій (143,6) міських територіальних громадах (таблиця 1).

Таблиця 1

Кількісні показники участі учнів ЗЗСО Сумської області в розрізі міських територіальних громад (показник середнього балу, 160 балів і вище)

№ з/п	Назва територіальної громади	Кількість учасників	Показник середнього балу	Отримали 160 балів і вище	
				Q	%
1	Білопільська міська	21	147,4	2	9,5
2	Буринська міська	27	145,1	5	18,5
3	Ворожбянська міська	6	149,0	2	33,3
4	Глухівська міська	15	143,3	1	6,7
5	Дружбівська міська	3	138,0	-	-
6	Конотопська міська	50	146,5	7	14,0
7	Кролевецька міська	36	151,9	8	22,2
8	Лебединська міська	49	144,8	4	8,2
9	Охтирська міська	41	153,4	14	34,1
10	Путивльська міська	4	149,0	1	25,0
11	Роменська міська	50	154,2	16	32,0
12	Середино-Будська міська	13	145,2	1	7,7
13	Сумська міська	280	151,2	74	26,4
14	Тростянецька міська	36	143,6	3	8,3
15	Шосткинська міська	67	149,8	13	19,4

Серед селищних територіальних громад високі результати продемонстрували випускники Свеської (37,5 %), Недригайлівської (30,0 %), Ямпільської (28,6 %), Липоводолинської (22,2 %) селищних ЗЗСО, що склали тестування на 160 балів і вище (таблиця 2).

Невисокі результати серед селищних територіальних громад продемонстрували випускники Великописарівської, Дубов'язівської, Есманьської, Зноб-Новгородської, Хотінської, Чупахівської, Шалигинської селищних рад, де взагалі відсутні результати у шкалі від 160 до 200 балів.

Аналіз результатів НМТ з біології випускників закладів освіти селищних територіальних громад виявив, що кращі результати, за критерієм середнього балу, отримали учні ЗЗСО Недригайлівської (155,9), Ямпільської (153,3), Великописарівської (148,5) громад. Середній бал зазначених громад вище обласного показника, який становить 148,3 бали. Найменший середній бал серед селищних громад Сумської області зафіксовано у Свеській (136,0), Есманьській (137,0) та Дубов'язівській (138,0) територіальних громадах (таблиця 2).

Таблиця 2

Кількісні показники участі учнів ЗЗСО Сумської області в розрізі селищних територіальних громад (показник середнього балу, 160 балів і вище)

№ з/п	Назва територіальної громади	Кількість учасників	Показник середнього балу	Отримали 160 балів і вище	
				Q	%
1	Великописарівська селищна	2	148,5	–	–
2	Дубов'язівська селищна	7	138,0	–	–
3	Есманьська селищна	2	137,0	–	–
4	Зноб-Новгородська селищна	8	142,5	–	–
5	Кириківська селищна	6	144,8	1	16,7
6	Краснопільська селищна	29	145,7	2	6,8
7	Липоводолинська селищна	9	145,8	2	22,2
8	Миколаївська селищна	25	144,6	2	8,0
9	Недригайлівська селищна	10	155,9	3	30,0
10	Свеська селищна	8	136,0	3	37,5
11	Степанівська селищна	18	143,6	1	5,5
12	Хотінська селищна	5	144,0	–	–
13	Чупахівська селищна	3	143,3	–	–
14	Шалигинська селищна	1	144,0	–	–
15	Ямпільська селищна	7	153,3	2	28,6

Серед сільських територіальних громад найкращі результати субтесту з біології отримали випускники ЗЗСО Грунської, Верхньосироватської, Попівської громад, де відсоток учасників, що склали тест на 160 балів і вище, становить 50,0 %, 20,0 %, 11,1 % відповідно, а результати, менше за 120 балів, відсутні (таблиця 3).

Низькі результати продемонстрували випускники ЗЗСО Бездрицької, Бочечківської, Березівської, Вільшанської, Комишанської, Миколаївської, Миропільської, Новослобідської, Нижньосироватської, Річківської, Садівської, Синівської, Хмелівської, Юнаківської громад, де

найбільше учнів, що склали тест на 140 балів і нижче (їх частка становить від 42,9 % до 100 %), а тих, хто отримав за виконання завдань вище 160 балів, не виявилось.

Найвищий середній бал зафіксовано у Грунській (166,5), Хмелівській (152,0), Бездрицькій (150,0), Попівській (148,9) територіальних громадах. Результати вказаних вище громад вищі за середній бал по області, який становить 148,3 бали. Низькі показники середнього балу набули випускники ЗЗСО Юнаківської (137,5), Синівської (139,0), Бочечківської (139,9) сільських територіальних громад (таблиця 3).

Таблиця 3

Кількісні показники участі учнів ЗЗСО Сумської області в розрізі сільських територіальних громад (показник середнього балу, 160 балів і вище)

№ з/п	Назва територіальної громади	Кількість учасників	Показник середнього балу	Отримали 160 балів і вище	
				Q	%
1	Андріяшівська сільська	13	145,5	1	7,6
2	Бездрицька сільська	2	150,0	–	–
3	Березівська сільська	7	139,1	–	–
4	Боромлянська сільська	4	148,0	–	–
5	Бочечківська сільська	8	139,9	–	–
6	Верхньосироватська сільська	5	151,4	1	20,0
7	Вільшанська сільська	7	143,6	–	–
8	Грунська сільська	2	166,5	1	50,0
9	Комишанська сільська	5	144,6	–	–
10	Коровинська сільська	–	–	–	–
11	Миколаївська сільська	4	150,3	–	–
12	Миропільська сільська	9	143,3	–	–
13	Нижньосироватська сільська	11	142,2	–	–

14	Новослобідська сільська	2	146,5	–	–
15	Попівська сільська	9	148,9	1	11,1
16	Річківська сільська	3	140,3	–	–
17	Садівська сільська	8	144,9	–	–
18	Синівська сільська	2	139,0	–	–
19	Хмелівська сільська	1	152,0	–	–
20	Чернечинська сільська	11	142,7	–	–
21	Юнаківська сільська	4	137,5	–	–

Отже, біологія залишається популярним предметом вибору серед випускників Сумської області у 2025 році. Хоча предмет не є обов'язковим, він відкриває шлях до медичних, біотехнологічних, екологічних та аграрних спеціальностей. Загалом, у 2025 році результати з

біології залишаються стабільними порівняно з 2024 роком, спостерігається невелике покращення частки високих балів. Це свідчить про зростання зацікавленості та якісну підготовку випускників закладів освіти області.

НМТ-2025 З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Г. Браткова

Завдання сертифікаційної роботи національного мультипредметного тесту з української мови розроблено відповідно до Програми зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання з української мови, здобутих на основі повної загальної середньої освіти. Завдання були різними за рівнем складності і спрямовані на перевірку базових знань, умінь і навичок, необхідних для вступу до вищих навчальних закладів.

Цьогоріч уперше завдання з української мови було скеровано на визначення рівня сформованості основних складників предметної компетентності відповідно до «Українського правопису», що набув чинності 2019 року.

У НМТ з української мови в Сумській області взяли участь 7 422 учасники, з яких: випускників закладів

загальної середньої освіти – 4 128 осіб (55,6 %), учнів (слухачів) закладів професійної (професійно-технічної) освіти – 215 осіб (2,9 %), студентів закладів фахової передвищої освіти – 1 289 осіб (17,4 %), випускників минулих років – 1790 осіб (24,1 % від загальної кількості учасників).

Найбільш релевантними критеріями якості навчальних досягнень учнів є кількість учасників, які склали тест на 160 балів і вище, та середній бал, який вони отримали за виконання запропонованих завдань.

Серед усіх категорій учасників у середньому по Сумській області найбільший відсоток осіб, які склали субтест з української мови, відповідає 140-160 балам та становить 54,1%; незначна кількість учасників (4,4 %) отримала результат, нижчий за 120 балів.

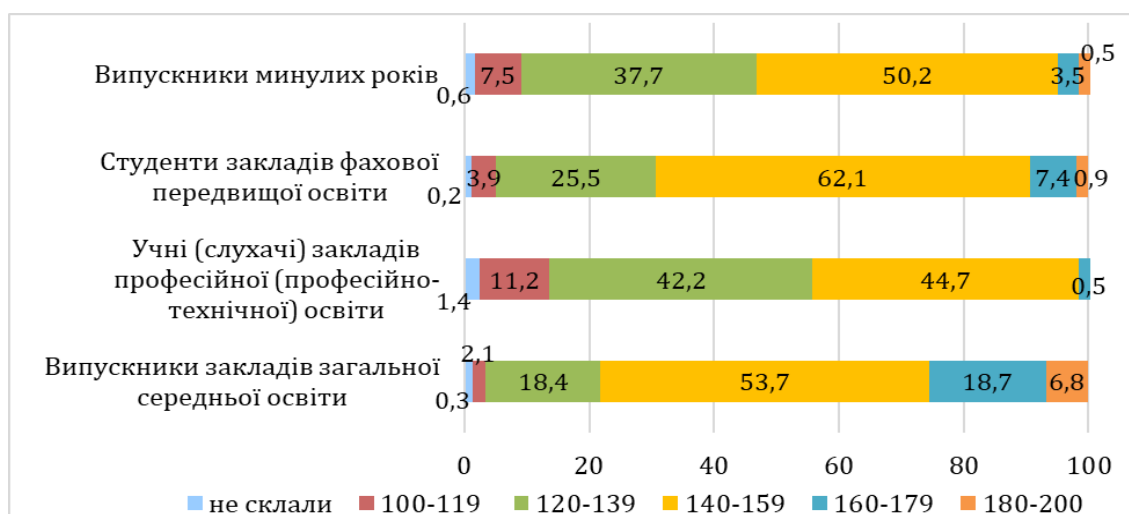

Рисунок 1. Розподіл результатів учасників НМТ за категоріями у шкалі 100-200 балів, (у %)

Серед випускників, які завершили здобуття повної загальної середньої освіти у 2025 році, 20,6 % учнів (студентів) отримали за виконання завдань субтесту з української мови 160 балів і вище. Відсоток високих

результатів, у порівнянні з 2024 роком (23,0 %), зменшився, проте у всеукраїнському рейтингу за цим показником Сумська область, як і в минулому році, посіла 6 місце.

Таблиця 1. Результати НМТ з української мови випускників закладів освіти Сумської області у 2023-2025 роках

	Учасники НМТ, які отримали 160 балів і вище, %			Середній бал		
	2023	2024	2025	2023	2024	2025
Сумська область	22,7	23,0	20,6	149,4	148,1	145,9
Україна	22,1	23,1	19,4	149,5	148,3	146,3

Результати тестування випускників закладів загальної середньої освіти представлені на діаграмі. Найбільша частка учнів (більше половини) склали тест на середньому рівні – від 140 до 160 балів. Найбільше результатів за критерієм «160 балів і вище» отримали випускники міських громад – 27,6 % (рис. 2).

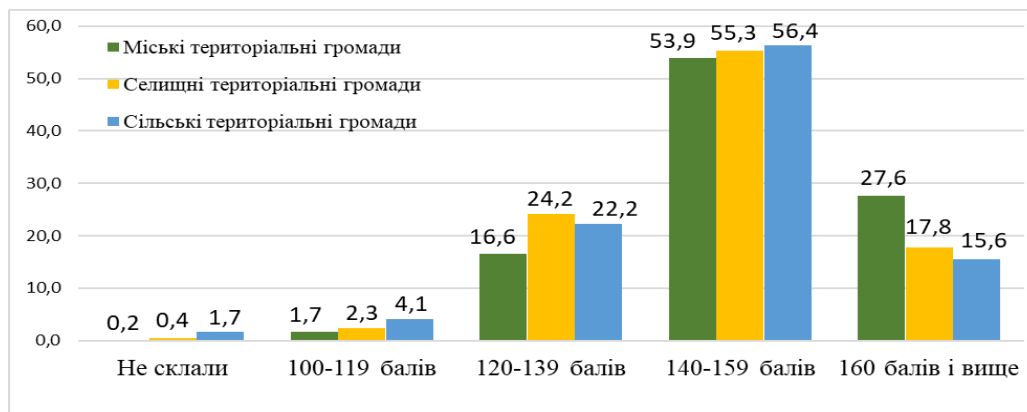

Рисунок 2. Розподіл результатів субтесту з української мови випускників ЗЗСО, у %

У 2025 році 24 учасники тестування із закладів ЗСО отримали 200 балів (у 2024 році – 8 осіб). Серед закладів загальної середньої освіти найбільшу кількість 200-бальних оцінок з української мови отримали випускники Комунальної установи Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 17, м. Суми (3 учні), Комунальної установи Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 9, м. Суми та Ліцею імені Б.Д. Антоненка-Давидовича Охтирської міської ради (по 2 учні).

Більше третини випускників ЗЗСО Охтирської (34,5 %) та Глухівської (33,4 %), міських територіальних громад отримали результати з української мови вище за 160 балів. Високі показники мають також випускники Сумської (31,5 %) та Роменської (30,6 %) міських територіальних громад.

За критерієм середнього балу також лідирують випускники цих громад. Найвищим є цей показник у Охтирській (154,9), Глухівській (152,9), Сумській (152,8), Роменській (152,4), Кролевецькій (152,2) та Конотопській (152,0) міських територіальних громадах – вищий за загальнообласний серед закладів загальної середньої освіти (150,0).

Варто зауважити, що окремі високі результати незалежного оцінювання не завжди свідчать про роботу закладів освіти. Це може бути заслугою окремих здібних дітей або репетиторів. А ось масові найкращі або найгірші результати – це більше про роботу

шкільного вчителя. Серед закладів загальної середньої освіти міських територіальних громад беззаперечним лідером є КУ Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 17 м. Суми: 55,6 % учасників отримали 160 балів і вище, середній бал – 163,3. У Сумському закладі загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 10 Сумської міської ради оцінки вище середнього рівня отримали 53 % випускників. У комунальній установі Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 29, м. Суми та Ліцеї № 3 Охтирської міської ради Сумської області – половина учнів.

Аналіз результатів НМТ випускників закладів освіти селищних територіальних громад виявив, що стабільно високі результати демонструють учні Свеської територіальної громади: у цьому році більше третини (35,7 %) отримали 160 балів і вище, а тих, хто склав на 120 і нижчі бали, не виявилось взагалі. У Кириківській територіальній громаді більше третини випускників (36,4 %) отримали високі показники, а відсоток тих, хто отримав менше 140 балів, відносно низький.

Найвищий середній бал отримали випускники Свеської селищної громади (156,7 балів). Кращі результати, у порівнянні з іншими, мають також учні Дубов'язівської, Липоводолинської, Ямпільської та Кириківської селищних громад (149,2, 148,8, 148,7 та 148,5 балів відповідно).

Серед сільських територіальних громад найкращі результати субтесту з української мови отримали

випускники Коровинської громади, де відсоток учасників тестування, що склали тест на 160 балів і вище, становить 77,8 %. Високі оцінки отримали учні закладів освіти Верхньосироватської та Садівської сільських громад: відсоток випускників, які здобули 160 балів і більше, становить 31,8 % та 26,3 % відповідно.

За критерієм середнього балу випускники двох сільських територіальних громад мають показники вищі за середній бал по області: це учні ЗЗСО Коровинської та Грунської територіальних громад (середній бал 164,6 та 154,8 відповідно).

Таблиця 2. Найвищі результати субтесту з української мови випускників ЗЗСО

№ з/п	Показники Територіальні громади	Кількість учасників	160 балів і вище, %	Середній бал
1	Кириківська селищна	22	36,4	148,5
2	Свеська селищна	28	35,7	156,7
3	Охтирська міська	267	34,5	154,9
4	Глухівська міська	108	33,4	152,9
5	Верхньосироватська сільська	22	31,8	148,2
6	Сумська міська	1264	31,5	152,8
7	Роменська міська	294	30,6	152,4
8	Коногоська міська	326	28,5	152,0
9	Садівська сільська	38	26,3	142,4
10	Кролевецька міська	120	25,8	152,2

Примітка. У таблиці представлені територіальні громади, у яких кількість учасників НМТ 20 і більше осіб; кількість випускників, які склали тест на 160 балів і вище, складає 25 % і більше.

Низькими серед закладів загальної середньої освіти є результати випускників ЗЗСО Бездрицької, Березівської, Вільшанської, Миколаївської сільської, Новослобідської, Річківської, Синівської, Юнаківської, Хмелівської, Хотинської громад, де жоден випускник не отримав результат 160 та вище балів.

Статистичні інформаційні дані щодо результатів НМТ-2025 є важливим матеріалом для освітян, аналіз якого сприятиме об'єктивному баченню ситуації з опануванням учнями української мови в закладах освіти

області.

Зі зразками субтестів з предмета, психометричними характеристиками завдань сертифікаційної роботи можна ознайомитися в томі II офіційного звіту УЦОЯО за результатами проведення у 2025 році національного мультипредметного тесту. Ця інформація допоможе вчителям краще зрозуміти специфіку інструментів вступних оцінювань і може бути використана для підготовки учнів до тестування наступного року.

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ СКЛАДАННЯ НМТ З ОBOB'ЯЗКОВИХ ПРЕДМЕТІВ СТУДЕНТАМИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. Жила

Уже четвертий рік поспіль в Україні замість традиційного ЗНО для вступу на бакалаврський рівень вищої освіти проводять національний мультипредметний тест (далі – НМТ) – комп'ютерне тестування, яке дає змогу забезпечити рівний доступ до наступного рівня освіти в умовах воєнного часу.

Однією із категорій учасників національного мультипредметного тесту є студенти закладів фахової передвищої освіти. У 2025 році участь у тестуванні брали представники з двадцяти двох закладів фахової передвищої освіти Сумської області. Із загальної кількості зареєстрованих на НМТ цієї категорії учасників (1 315 осіб) узяло участь 1 289 осіб, що становить 98,0%.

Цьогоріч, як і торік, усі учасники виконували

обов'язкові субтести з української мови, математики та історії України. У 2025 році НМТ вважався успішно складеним, якщо учасник набрав у середньому близько 15% тестових балів від максимальної кількості за кожним предметним субтестом. Зокрема, пороговий бал становив: з історії України – 8 балів; з української мови – 6 балів; з математики – 5 балів.

Отримані результати складання субтесту з української мови студентами закладів фахової передвищої освіти свідчать про те, що більше половини (62,1%) із тих, хто виявив бажання скласти НМТ, мають знання середнього рівня з предмету. Більше чверті (25,5%) учасників продемонстрували дещо нижчий рівень підготовки з української мови, та отримали оцінки у діапазоні від 120 до 139 рейтингових балів.

Невеликий відсоток (8,3%) зазначеної вище категорії учасників НМТ досяг з української мови значних результатів та продемонстрував високу мовну компетентність; 3,9% тестованих отримали низькі тестові бали. Три учасники (0,2%) не впоралися із завданнями субтесту з української мови та не подолали порогового балу (студенти комунальних закладів

Сумської обласної ради «Житомирський фаховий медичний коледж», «Лебединський фаховий медичний коледж імені професора М.І.Ситенка» та відокремленого структурного підрозділу «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка») (рис. 1).

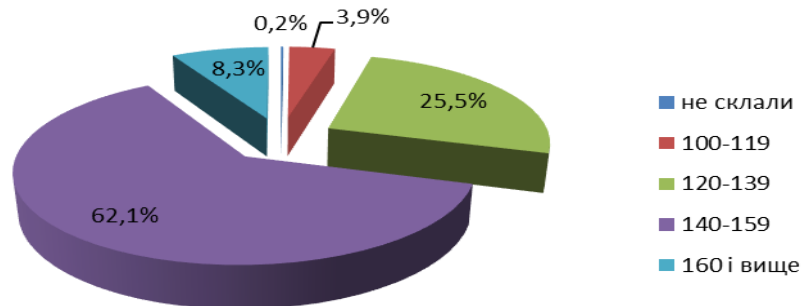

Рисунок 1. Результати складання субтесту з української мови студентами закладів фахової передвищої освіти

Другим обов'язковим для виконання всіма учасниками/учасницями тестування 2025 року був тест із математики. Аналіз результатів виконання сертифікаційної роботи студентами закладів фахової передвищої освіти показав, що значна частина тестованих не мала сформованих базових умінь і навичок із математики.

Майже однакова частка (32% та 31,5%) учасників субтесту з математики отримали за виконання завдань сертифікаційної роботи рейтингові бали від 100 до 139, продемонструвавши середній рівень знань з алгебри та геометрії. На сьогодні, на жаль, це є загальновизнаним фактом, що діти знають математику посередньо або зовсім не виявляють до неї інтересу.

Менше чверті (21,5%) студентів закладів фахової передвищої освіти здобули оцінки у діапазоні від 140 до 159 балів. Зовсім малий відсоток тестованих досягли високих результатів та продемонстрували відмінне розуміння математичного матеріалу. Оцінки у більше ніж 160 рейтингових балів отримали лише 2,7% учасників. Натомість, кількість тих, хто не впорався із завданнями

субтесту з математики є найбільшою з поміж решти усіх предметів та становить 12,3% (рис. 2). Такий високий показник наявності учасників, які не подолали порогового балу з математики, може говорити про те, що рівень математичних знань у сучасних дітей знижується. У час цифрових технологій діти звикли до швидких рішень – калькулятори, готові відповіді в інтернеті, штучний інтелект. Через це вони рідше тренують уважність, послідовність і здатність розмірковувати самостійно. Математика вимагає терпіння і практики, а цього сучасним дітям часто бракує.

Слід, однак, зазначити, що беручи до уваги результати з трьох обов'язкових до складання предметів НМТ, лише з математики наявні два студенти закладів фахової передвищої освіти, які отримали найвищий результат у 200 балів. Ними виявилися студенти відокремлених структурних підрозділів «Житомирський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету» та «Глухівський агротехнічний фаховий коледж Сумського національного аграрного університету».

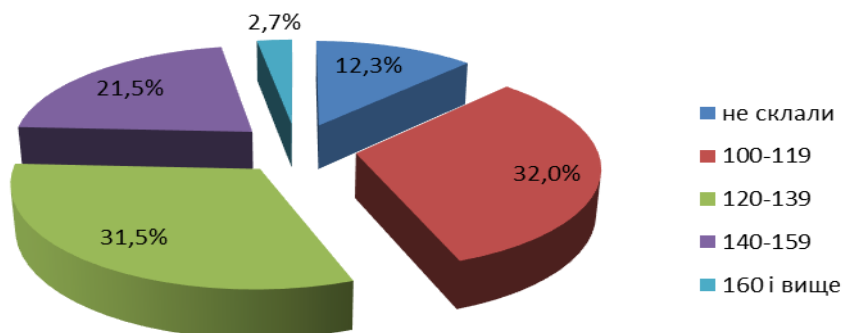

Рисунок 2. Результати складання субтесту з математики студентами закладів фахової передвищої освіти Сумської області.

Третім обов'язковим предметом НМТ-2025 був тест з історії України. Аналіз результатів виконання завдань сертифікаційної роботи з нього показав, що значна частина учасників тестування (близько 50 %) володіє лише фрагментарними знаннями історичних дат, подій і процесів та те, що у дітей недостатньо сформована хронологічна компетентність.

Так, за кількісним показником найбільше учасників за виконання завдань субтесту з історії України отримали оцінки від 120 до 139 рейтингових балів (49,7%). Трохи менша частка (42,6%) тестованих здобули результати у межах 140-159 балів, продемонструвавши більш високий рівень підготовки та

обізнаність в історичній галузі (рис. 3).

Нажаль, невеликий відсоток (4,3%) студентів закладів фахової передвищої освіти, які брали участь у НМТ 2025 року досягли високих показників у 160 балів і вище, підтвердивши тим самим свій високий рівень історичних знань. Незначна частка (3,3%) тестованих одержали оцінки нижчі за 119 балів та наявний один представник закладів фахової передвищої освіти, який не подолав порогового балу з історії України (студент відокремленого структурного підрозділу «Машинобудівний фаховий коледж Сумського державного університету»)

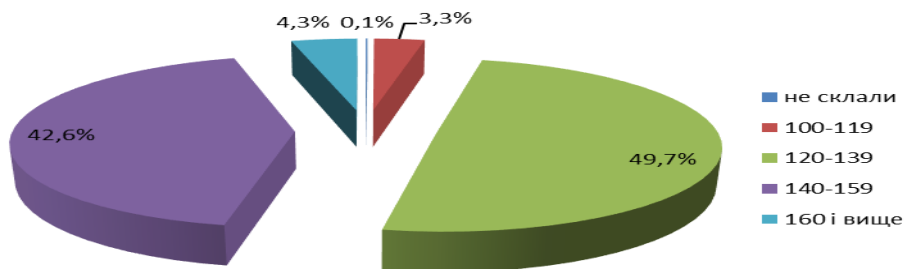

Рисунок 3. Результати складання субтесту з історії України студентами закладів фахової передвищої освіти Сумської області

Аналізуючи результати тестування отримані студентами закладів фахової передвищої освіти, які брали участь у НМТ 2025 року, з трьох обов'язкових предметів можна констатувати, що знання дітей з української мови є порівняно високими. Це можна пояснити тим, що українська мова є не лише шкільним предметом, а й основою нашої культури та спілкування. Саме тому багато дітей найкраще засвоюють саме цей предмет.

Дещо нижчі результати учасники даної категорії продемонстрували з історії України (рис. 4). Однією з причин цього є недостатнє зацікавлення дітей історичними подіями. Вони часто віддають перевагу швидкій інформації з інтернету або відео, а не

глибокому аналізу історичних фактів та явищ.

За результатами проведеного аналізу результативності складання математики студентами закладів фахової передвищої освіти можна зробити висновок, що діти мають лише базові знання з предмета. Вони не розуміють суть задач і формул, а часто просто запам'ятовують правила без розуміння, як їх застосовувати. Однією з причин цього є недостатня мотивація до навчання. Діти звикли до швидких рішень: калькулятори, комп'ютерні програми та інтернет допомагають отримати відповідь без власних зусиль. Через це втрачається навичка логічного мислення і послідовного обчислення.

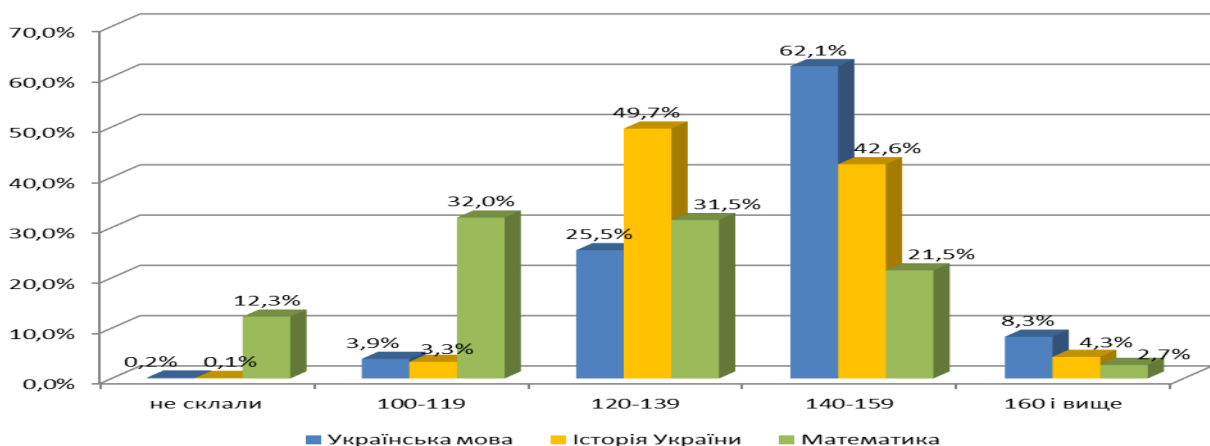

Рисунок 4. Результати складання трьох обов'язкових предметів НМТ-2025 студентами закладів фахової передвищої освіти Сумської області

Аналізуючи такий критерій для оцінювання якості складання НМТ, як середній бал виконання тестових завдань, можемо підтвердити, що найкращі знання тестовані даної категорії учасників продемонстрували з української мови. Середній бал студентів закладів фахової передвищої освіти по даному предмету становить 142,8. З історії України середнє значення складає 137,9; з математики – 111,5.

Якщо порівнювати результати НМТ студентів закладів фахової передвищої освіти з результатами учасників інших категорій, можна констатувати, що вони дещо гірші ніж показники цьогорічних випускників закладів загальної середньої освіти, але істотно перевищуюють досягнення учнів (слухачів) закладів професійної освіти та випускників минулих років (рис. 5).

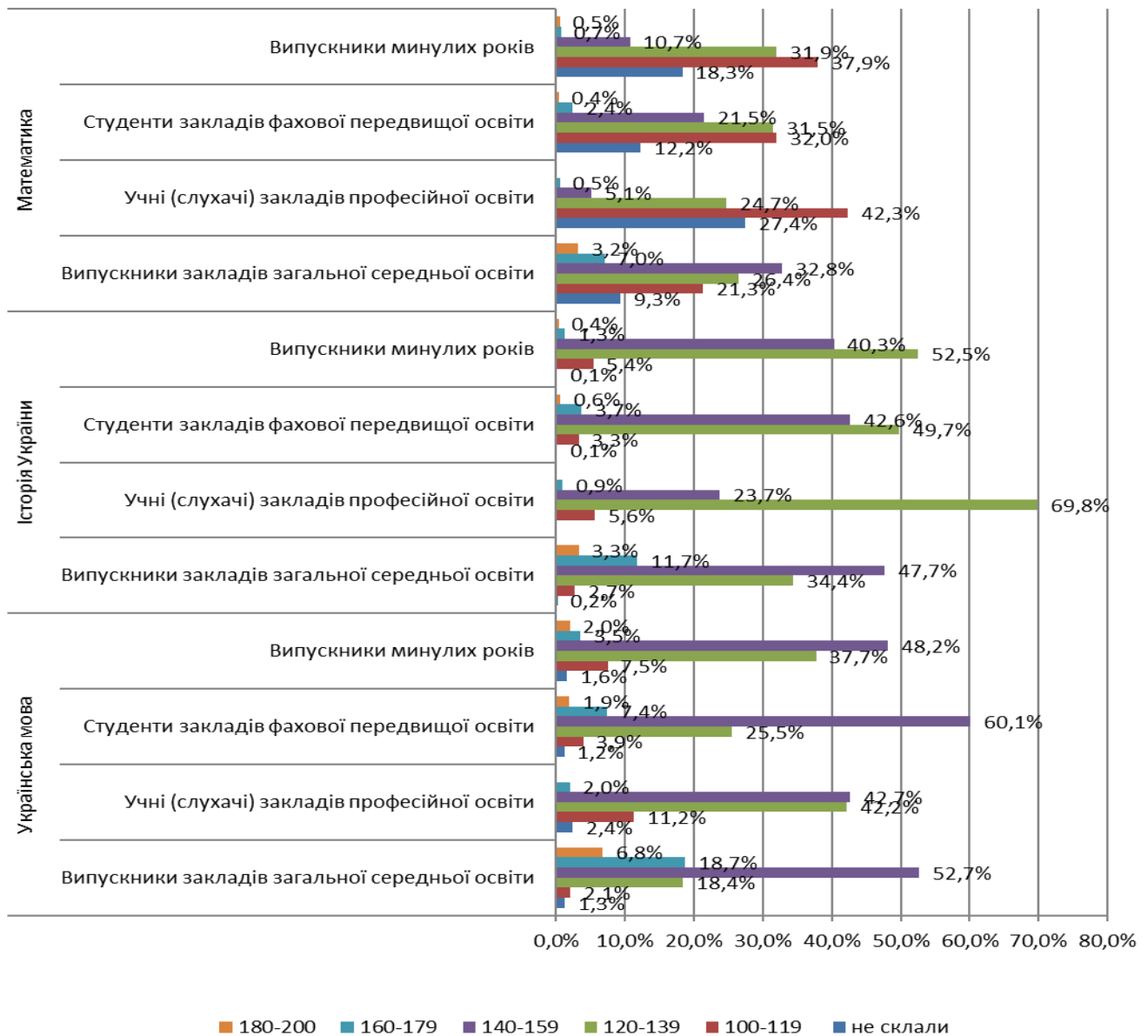

Рисунок 5. Результати складання трьох обов'язкових предметів НМТ-2025 учасниками усіх категорій Сумської області

Таким чином, аналіз результатів НМТ свідчить, що більшість студентів закладів фахової передвищої освіти демонструють достатній та середній рівень знань із таких предметів, як українська мова, математика та історія України, попри те, що навчальні програми у їхніх закладах освіти зорієнтовані головним чином на фахову підготовку, а не на шкільні предмети.

Спостерігається тенденція до поступового підвищення середнього бала порівняно з попередніми

роками. Це може бути результатом якіснішої підготовки в коледжах, активнішого використання сучасних освітніх технологій, а також посилення уваги до підготовчих курсів та консультацій перед тестуванням.

Разом із тим, певна частина студентів показує низькі результати, особливо з математики. Це свідчить про необхідність удосконалення методики викладання, індивідуалізації навчання та підвищення мотивації до вивчення предметів природничо-математичного циклу.

НМТ ЯК ПОКАЗНИК ЯКОСТІ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ

О. Борисенко

Шкільна математична освіта є підґрунтям для розвитку критичного та логічного мислення учнів, що формує навички аналізу, синтезу, прогнозування. Це є важливим для повсякденного життя, подальшої освіти і кар'єри. Математика тісно пов'язана з багатьма професіями та допомагає структурувати, систематизувати великі обсяги інформації, що є надзвичайно важливим у сучасному світі. Крім того, математичні компетентності та навіть базові математичні знання необхідні в кожній сфері діяльності, навіть, якщо її прийнято вважати суто творчою або гуманітарною.

Усе зазначене вище, а також доволі невисокі показники математичної грамотності учнів (що було підтверджено даними міжнародного порівняльного дослідження PISA) зумовило необхідність обов'язкового складання математики при вступі

абітурієнтів до закладів вищої освіти, зокрема в складовій національного мультипредметного тесту (далі – НМТ).

Як свідчать результати НМТ (раніше результати ЗНО), математика виявляється для випускників закладів освіти чи не найскладнішим навчальним предметом. Незважаючи на низький «пороговий бал», субтест з цієї дисципліни протягом останніх двох років не склали близько 12% абітурієнтів. Так, у 2025 році в Сумській області не склали математику 10,7% учасників, які набрали менше ніж 100 балів за шкалою від 100 до 200 балів.

За окремими категоріями учасників найбільше осіб (27,4%), які не подолали порогового балу, є випускниками закладів професійної освіти, найменше (9,3%) – випускниками закладів загальної середньої освіти (далі –ЗЗСО) (рис.1).

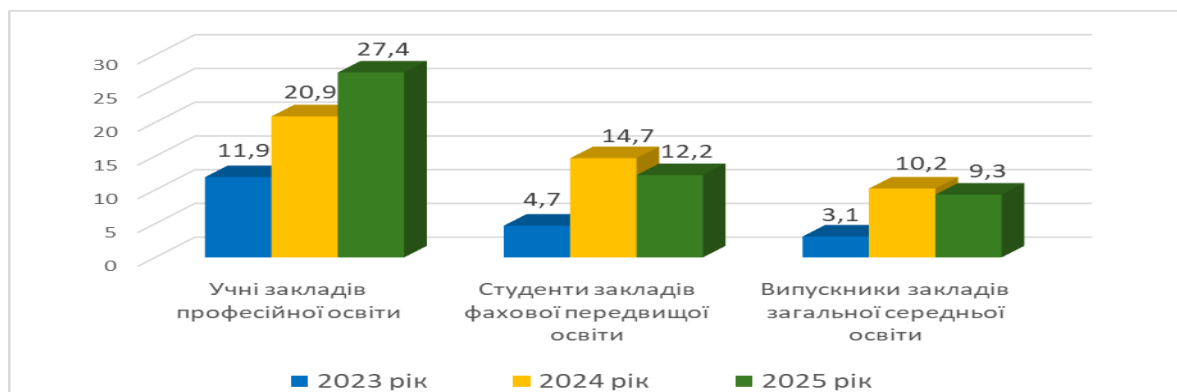

Рисунок 1. Кількість осіб, які не склали субтест з математики за роками проведення НМТ, (у %)

Аналізуючи результати, які були отримані абітурієнтами Сумської області за остання 3 роки, можна виявити негативну тенденцію. У порівнянні з 2023 роком, кількість учасників, які не подолали порогового балу з предмету у 2025 році збільшилася за всіма категоріями здобувачів повної загальної

середньої освіти майже втричі, як то для випускників ЗЗСО (рис.1).

Розподіл результатів випускників шкіл області, які не склали математику в період 2023-2025 роки, також підтверджує зазначену вище тенденцію (рис.2).

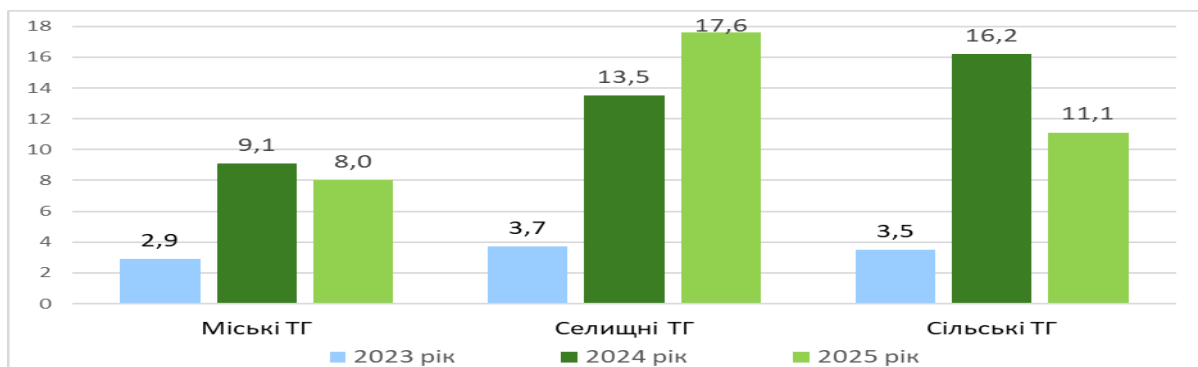

Рисунок 2. Динаміка кількості осіб, які не склали субтест з математики, (у %)

Такий розподіл також підтверджує значне (майже три рази для міських та сільських громад та майже в п'ять разів для селищних громад) зростання кількості абітурієнтів, які за виконання субтесту з математики не змогли отримати, навіть мінімально необхідної кількості тестових балів.

Прикрим є той факт, що завдання, які цього року для виконання на НМТ були запропоновані Українським центром оцінювання якості освіти, не були складними для подолання порогу «склав/не склав», адже, за оцінками спеціалістів, у самому тесті було достатньо запитань, що відповідали програмі 5-7 класу і потребували лише базових математичних знань та розвинутого логічного мислення. Крім того, низький пороговий бал з предмету, який цього року склав 5 балів, вимагав виконання 15% тестових завдань, серед яких могли бути лише ті, які передбачали вибір однієї правильної відповіді, а таких у 2025 році пропонувалося 15. Також слід зауважити, що цього року пороговий бал визначався заздалегідь для кожного навчального предмета ще на початку 2025 року, тобто всі завдання

субтесту добиралися таким чином, щоб учень, який навчався в школі на середньому рівні, міг скласти тестування.

Звичайно, пояснюючи причини значної кількості учнів, які тестування з математики не складають, можна говорити про вимушений дистанційний формат навчання, несприятливі суспільно-політичні умови, військові дії на території України, що особливо актуально для прикордонної області. Проте саме якість шкільної математичної освіти визначає рівень сформованості принаймні базових математичних компетенцій випускника, адже математика є системною наукою, необхідні знання з якої накопичуються та опрацьовуються послідовно та поступово.

За загальним розподілом результатів НМТ найбільша кількість випускників ЗЗСО (47,7%) склали математику, отримавши від 100 до 140 балів. Найменшою групою осіб (10,1%), які успішно подолали пороговий бал, є учні, які отримали за підсумками тестування понад 160 балів (рис.3).

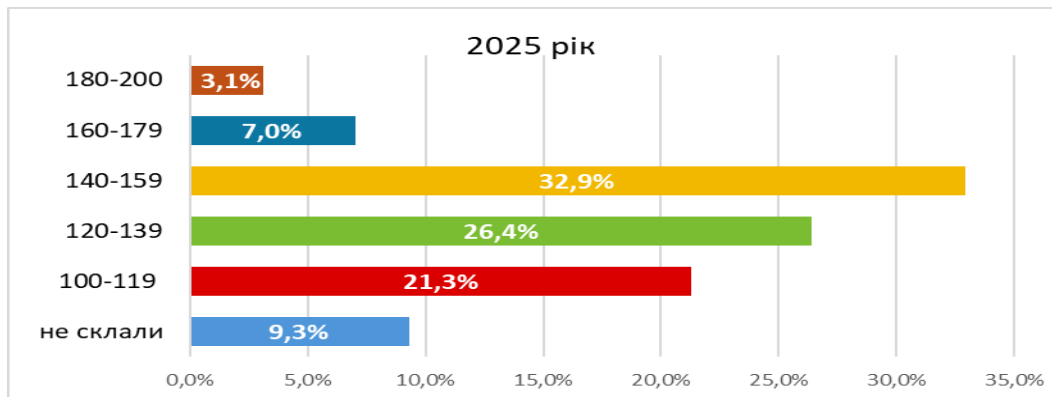

Рисунок 3. Розподіл результатів випускників ЗЗСО, які склали математику (у %)

За динамікою змін результативності складання випускниками ЗЗСО субтесту з математики за критерієм «160 балів і вище» можна констатувати певне зменшення чисельності осіб, які отримали більш посутні результати. Проте такі зміни є більш

характерними для випускників ЗЗСО міських громад області, у той час як результати учнів селищних і сільських закладів освіти мають, навіть, деяку тенденцію до зростання (рис. 4).

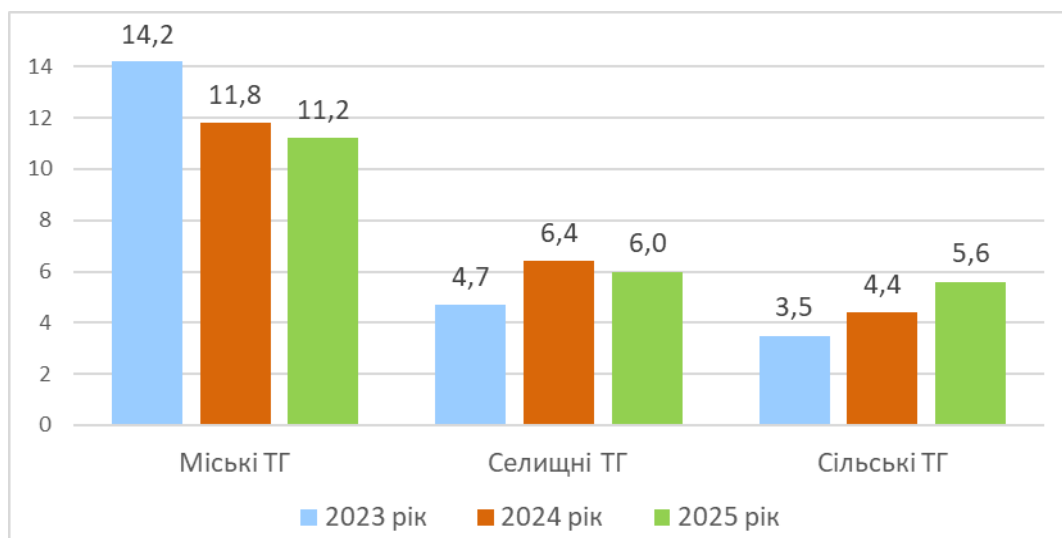

Рисунок 4. Динаміка результатів учнів ЗЗСО, які склали математику на 160 балів і більше (у %)

Чому ж таким важливим є критерій «160 балів і більше»? Мова йде про рейтинговий бал, який враховується при вступі до закладів вищої освіти для розрахунку конкурсного балу і чим він вищий, тим вірогідніше абітурієнт може розраховувати на місце державного замовлення. Для низки спеціальностей, що пов'язані з ІТ, інженерією, природничими науками, фінансами та аналітикою, результат з математики має найвагоміший коефіцієнт, що суттєво може підвищити конкурсний бал вступника. Зважаючи на те, що математика є обов'язковим предметом, високий результат, отриманий за субтест, здатен вплинути на загальний конкурсний бал при зарахуванні на такі конкурентні спеціальності як медицина, право, міжнародні відносини.

Отже, аналіз результатів НМТ випускників ЗЗСО Сумської області за окремими критеріями дає підстави

говорити про знижені показники якості шкільної математичної освіти, яку демонструють абітурієнти при вступі до закладів вищої освіти. Така ситуація не є винятковою, адже подібну тенденцію можемо спостерігати і в закладах освіти інших областей України, що, як згадувалося раніше, може бути пов'язане з низкою негативних зовнішніх факторів. Проте, успішність та конкурентоспроможність учня при вступі до закладу вищої освіти, здебільшого, визначається якістю наданих йому освітніх послуг, зокрема якістю математичної освіти, яку він отримав у школі. Адже, в світі, де технології та аналітика стають нормою, математична грамотність є конкурентною перевагою.

КОМПЕТЕНІСНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ

ФІЛОСОФІЯ ОЦІНЮВАННЯ У НУШ: ВІДХІД ВІД ПОСТРАДЯНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ДО ІНТЕГРОВАНОГО КОМПЕТЕНТІСНОГО НАВЧАННЯ

Ю. Логвиненко

У статті розглянуто філософію оцінювання в Новій українській школі як необхідний складник освітньої реформи, що передбачає перехід від пострадянської знаннєвої парадигми до компетентнісно-інтегрованої моделі навчання. Проаналізовано нормативні документи, що регламентують оновлену систему оцінювання у БСО. Особливу увагу приділено специфіці впровадження оцінювання у мовно-літературній освітній галузі, де оцінювання результатів навчання структурується за чотирма групами компетентностей. У статті наголошено на викликах, що пов'язані із застосуванням ФО на практиці. Як висновок: філософія оцінювання в НУШ є не лише зміною технічних процедур, а переходом від контролю до партнерства.

Ключові слова: *Нова українська школа, філософія оцінювання, формувальне оцінювання, мовно-літературна освітня галузь, освітня реформа.*

Реформа Нової української школи у базовій середній освіти вимагає кардинального відходу від школи знань (знаннєвої парадигми, за якої оцінка слугувала переважно інструментом контролю) до компетентнісного підходу, коли оцінка розглядається усіма учасниками освітнього процесу як інструмент розвитку та мотивації. Такі зміни в підході до оцінювання найбільш помітні у мовно-літературній освітній галузі (МОВ), яка інтегрує вивчення української мови, української літератури та зарубіжних літератур.

Мета статті – з'ясувати філософські засади оновленої системи оцінювання в Новій українській школі, розкрити зміст і функції формувального, поточного та підсумкового оцінювання як інструментів реалізації компетентнісного підходу в оцінюванні результатів

навчання учнівства.

Нормативною основою для розуміння змін в оцінюванні результатів навчання здобувачів є, зокрема, Наказ Міністерства освіти і науки України (МОН) №1093 від 02.08.2024 [1], яким затверджено Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Ці критерії встановлюють єдині стандарти для оцінювання у 5–9 класах. Згодом (14.03.2025) МОН розіслав Додаток до листа Міністерства освіти і науки України з роз'ясненнями окремих питань оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти [2]. Запровадження нових критеріїв виявило низку методологічних та адміністративних викликів, тому МОН облікувало документ під назвою «Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до державних стандартів початкової, базової та профільної середньої освіти» [3], у якому пропонуються зміни до системи оцінювання з метою осучаснення та увідповіднення системи оцінювання до сучасних стандартів.

Чого чекати від оновлення системи оцінювання у 2025 році?

Насамперед змінюються принципи оцінювання, «які приймаються педагогічною спільнотою, та які не можна порушувати під час оцінювання» [3]. Відтак, кожен здобувач освіти має право на *справедливе, неупереджене, об'єктивне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання* результатів його навчання незалежно від виду освіти та форми здобуття ним освіти. МОН розтлумачує, що саме слід розуміти під кожним з цих принципів оцінювання. Ми узагальнили принципи оцінювання у Табл. 1.

Табл.1. Принципи оцінювання

Принцип оцінювання	Сутність принципу	Практичне забезпечення в освітньому процесі
Справедливість	Ґрунтується на чітких, зрозумілих і відомих заздалегідь критеріях; орієнтована на підтримку розвитку здобувача освіти, а не лише на фіксацію рівня досягнень.	Попереднє ознайомлення учнів із критеріями оцінювання. Урахування індивідуальних особливостей навчання. Можливість різних способів демонстрації результатів. Однакове застосування критеріїв для всіх. Надання зворотного зв'язку та можливості оскарження оцінки.
Неупередженість	Оцінювання здійснюється виключно на основі досягнутих результатів, без впливу особистих ставлень, переконань чи стереотипів учителя.	Мінімізація суб'єктивних чинників. Прозорість критеріїв і процедур. Роз'яснення причин отриманої оцінки. Відсутність впливу емоцій, симпатій або упереджень.
Об'єктивність	Базується на використанні інструментів оцінювання з чіткими критеріями, що мінімізують суб'єктивність і забезпечують перевірюваність результатів.	Стандартизовані процедури оцінювання. Можливість незалежної перевірки або апеляції. Фокус на вимірюваних результатах навчання. Уникнення оцінювання особистих якостей, не пов'язаних із результатом.
Недискримінаційність	Забезпечує рівні можливості для всіх здобувачів освіти, враховуючи різноманітні потреби та індивідуальні особливості навчання.	Доступність інструментів і процедур оцінювання. Адаптація методів оцінювання без зниження стандартів. Уникнення дискримінації за будь-якими ознаками. Орієнтація на досягнення навчальних цілей.
Доброчесність	Передбачає дотримання академічної чесності всіма учасниками освітнього процесу, виключення будь-яких форм обману, плагіату чи списування.	Дотримання етичних норм під час виконання і перевірки завдань. Прозорість та чесність у виставленні оцінок. Формування культури академічної доброчесності в школі. Відповідальність педагога за виставлені оцінки.

Заклади освіти можуть на власний розсуд розробити власні критерії оцінювання, і залучити до розробки цих критеріїв можна і здобувачів освіти. Оприлюднення цих критеріїв має бути через сайт закладу освіти. Самі ж функції оцінювання

залишаються незмінними: діагностувальна, мотиваційна, коригувальна, прогностична, розвивальна, навчальна, виховна, управлінська (Табл.2.).

Табл.2. Функції оцінювання

Функція оцінювання	Сутність	Основне призначення / реалізація в освітньому процесі
Діагностувальна	Виявляє рівень сформованості компетентностей, стан навчальних досягнень і причини утруднень у здобувачів освіти.	Здійснюється на початку навчального року або теми. Дає змогу визначити рівень засвоєння знань і вмінь. Дозволяє коригувати процес навчання. Формує підґрунтя для планування подальшої роботи.
Мотиваційна	Активізує внутрішні та зовнішні мотиви до навчання, стимулює прагнення до саморозвитку.	Позитивне, конструктивне оцінювання підсилює інтерес до предмета. Формує внутрішню мотивацію через усвідомлення прогресу. Підтримує бажання досягати нових результатів.
Коригувальна	Допомагає здобувачам освіти подолати труднощі, скоригувати навчальні дії.	Вказує на теми й уміння, які потребують повторення. Дає вчителю змогу адаптувати методику викладання. Сприяє самокорекції та вдосконаленню навичок учнів.

Прогностична	Дає можливість передбачити подальший розвиток навчальних досягнень, спланувати індивідуальну освітню траєкторію.	Допомагає визначити майбутні освітні цілі. Орієнтує учнів на потреби наступних етапів навчання. Сприяє плануванню подальшої освітньої діяльності.
Розвивальна	Сприяє формуванню рефлексії, самоаналізу, критичного мислення та самовдосконалення.	Забезпечує якісний зворотний зв'язок. Розвиває здатність оцінювати власні результати. Формує навички саморозвитку й пошуку нових способів навчання.
Навчальна	Забезпечує ефективний зворотний зв'язок між учителем і здобувачем освіти.	Інформує про рівень досягнень за критеріями. Містить рекомендації для поліпшення результатів. Є каналом комунікації між учителем і учнем.
Виховна	Формує відповідальність, самостійність, організованість і наполегливість у навчанні.	Сприяє розвитку відповідального ставлення до результатів. Стимулює самодисципліну та наполегливість. Виховує цінність знань і досягнень.
Управлінська	Надає інформацію для ухвалення освітніх рішень на рівні учня, учителя, школи чи системи освіти.	Використовується для переведення учнів, визначення успішності. Служить основою моніторингу якості освіти. Допмагає приймати управлінські рішення щодо вдосконалення навчання.

Окрема увага в документі приділена дотриманню принципів академічної доброчесності. Вчителям/вчителькам розтлумачуються види порушень академічної доброчесності та рекомендовані дії вчителя/вчительки, коли таке порушення буде зафіксовано (вчитель може ухвалити рішення не здійснювати оцінювання такої навчальної діяльності і запропонувати здобувачеві освіти повторне проходження оцінювання» [3]. Основними видами оцінювання результатів навчання здобувачів освіти є **формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне), державна підсумкова атестація** (Табл. 3).

Табл. 3. Види оцінювання

Формувальне оцінювання	Спрямоване на відстеження динаміки навчального поступу здобувачів освіти, визначення їхніх освітніх потреб, коригування освітнього процесу для підвищення ефективності навчання. Дає змогу порівнювати поточні результати з попередніми, відстежувати прогрес і спрямовувати учня на досягнення стандартів.	Оцінювання вчителем під час навчальної діяльності. Взаємооцінювання (у парах, групах). Самооцінювання . Вербальні коментарі, рекомендації, індивідуальні спостереження.
Поточне оцінювання	Це проміжне оцінювання , яке здійснюється на визначених етапах навчального процесу для перевірки відповідності досягнутих результатів очікуваним. Є індикатором засвоєння матеріалу між темами або розділами.	Письмові, усні, тестові роботи. Мініконтрольні. Практичні або творчі завдання. Спостереження вчителя. Бал або словесна оцінка за критеріями.
Підсумкове оцінювання	Спрямоване на встановлення відповідності результатів навчання вимогам державних стандартів . Оцінює рівень сформованості компетентностей на певному етапі навчання (тема, семестр, рік, ДПА).	Тематичне оцінювання. Семестрове оцінювання. Річне оцінювання. Державна підсумкова атестація (ДПА).
Тематичне оцінювання (різновид підсумкового)	Полягає у встановленні відповідності результатів навчання вимогам державних стандартів за окремою темою, розділом або модулем. Здійснюється на основі діагностувальних і поточних результатів.	Тематичні контрольні роботи; Узагальнення результатів поточного оцінювання. Тестові, практичні, комплексні роботи. Оцінка у балах або рівнева.

Філософія НУШ передбачає, що оцінювання є ефективним інструментом для мотивації, допомагає побудувати індивідуальну траєкторію розвитку та налаштувати кожного учня/ученицю на успіх. Для реалізації цієї філософії використовується дворівнева система: формувальне та підсумкове (**тематичне, семестрове, річне**) оцінювання.

Формувальне оцінювання (ФО) є пріоритетним і має діагностичну та коригувальну мету. Воно здійснюється

у процесі педагогічного спостереження за діяльністю учнів та учениць, надання зворотного зв'язку у вигляді коментарів (а не лише балів), та використання інструментів самооцінювання та взаємооцінювання. Під **формувальним оцінюванням** розуміють інтерактивне оцінювання прогресу учнів/учениць, що дає змогу вчителю визначити потреби учнівства та у такий спосіб адаптувати процес навчання під інтереси та потреби здобувачів освіти.

Табл. 4. Різниця між традиційним і формувальним оцінюванням

Традиційне оцінювання	Формувальне оцінювання
Оцінювання знань із предмета	Оцінювання результатів проєктної діяльності
Оцінювання кінцевого результату	Оцінювання самостійності, співробітництва, моделі поведінки у процесі навчання
Оцінювання вчителем/вчителькою	Оцінювання учнівством, самооцінювання
Оцінювання звітів про результати навчання, ранжування	Оцінювання картини про поступ учня/учениці

Основна мета ФО для учнів – показати, як покращити результати, скерування освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням установлених результатів навчання. ФО для вчителя дає змогу краще підготувати здобувачів освіти до підсумкового оцінювання та відстежувати їхній прогрес протягом навчального року.

Поточне оцінювання відбувається за допомогою спеціально розробленого інструментарію з визначеними критеріями оцінювання (письмової роботи, тесту тощо), а його результати можуть бути враховані під час

тематичного оцінювання. Як розробляти критерії і проводити оцінювання на уроках МОВ, детально роз'яснили Ірина Клименко, експертка з оцінювання (НУШ), Команда підтримки відновлення та реформ МОН України, Юлія Романенко, проєктна менеджерка (НУШ), Команда підтримки відновлення та реформ МОН України та Василь Терещенко, експерт з моніторингу ефективності впровадження НУШ Команди підтримки відновлення та реформ МОН України:

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ

Творча студія

8 Поміркуйте, як пов'язані з темою час і місце, зображені в п'єсі? Уявіть, що дії п'єси відбуваються в наш час і в місті (або селі), у якому ви живете. Як би змінився сюжет на тлі XXI століття? Як би змінилися характери персонажів і їхні діалоги?

8 Створіть власний комікс осучасненої версії «Наталки Полтавки». Самостійно або в команді намалюйте відповідних персонажів за допомогою програми для малювання або ШІ-редакторів. Напишіть діалоги, які відобразять і сюжет оригінальної п'єси, і специфіку вашої сучасної інтерпретації.

Моделі і орієнтовні критерії

Перед початком роботи над коміксом учні та учениці пропонують і обговорюють критерії оцінювання.

Наприклад:

- оригінальність інтерпретації п'єси
- дотримання сюжету (фабули) п'єси
- яскравість діалогів
- оригінальність зображення персонажів
- грамотність тексту

Після завершення роботи і презентації коміксу учні й учениці здійснюють взаємооцінювання.

Підсумкове оцінювання передбачає встановлення відповідності досягнутих результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів освіти, які визначені на певний період навчання у відповідних модельних навчальних програмах. Тематичне оцінювання – різновид підсумкового оцінювання, що полягає у встановленні відповідності результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних

стандартів, визначеним структурною одиницею навчальної програми (темою, розділом, модулем тощо). Воно здійснюється на основі діагностувальної роботи (кількох робіт) та/або узагальнення результатів поточного оцінювання, проведеного протягом вивчення цієї структурної одиниці.

Форми оцінювання залежно від суб'єкта оцінювання структуровано у Табл. 5.

Табл. 5. Форми оцінювання залежно від суб'єкта оцінювання

Форма оцінювання	Характеристика (сутність)	Роль учителя / здобувача освіти	Особливості застосування
Оцінювання вчителем	Здійснюється під час формульованого і підсумкового оцінювання. Ґрунтується на визначених критеріях і результатах навчання, встановлених державними стандартами.	Учитель: формулює навчальні цілі; ознайомлює здобувачів освіти з критеріями та засобами оцінювання; надає своєчасний і конструктивний зворотний зв'язок ; індивідуально обговорює труднощі.	Використовується для перевірки знань, умінь, компетентностей; може бути вербальним або бальним; забезпечує об'єктивність та прозорість оцінювання.

Взаємо-оцінювання	Оцінювання, що здійснюється здобувачами освіти між собою (у парах або групах) під час навчально-пізнавальної діяльності за визначеними критеріями.	Здобувачі освіти: аналізують навчальну діяльність однокласників; надають конструктивний зворотний зв'язок; дотримуються критеріїв. Учитель: створює умови для формування вмінь аналізу та критичного мислення.	Формує навички самоаналізу, рефлексії, взаємоповаги; підвищує мотивацію до навчання; сприяє розвитку комунікаційних компетентностей.
Само-оцінювання	Передбачає самостійне співвіднесення власних результатів із критеріями оцінювання та аналіз своїх досягнень.	Здобувач освіти: аналізує власну діяльність; оцінює відповідність результатів навчальним цілям; визначає кроки для покращення; Учитель: створює умови для розвитку рефлексії.	Сприяє розвитку самостійності, відповідальності, критичного мислення ; допомагає усвідомити власний прогрес і зони розвитку.
Оцінювання процесу (формульальне оцінювання)	Передбачає спостереження та фіксацію ходу навчальної діяльності здобувача освіти: способів дії, прийомів, стратегій, залученості. Спрямоване на відстеження навчального поступу.	Спостереження, ведення рефлексивних щоденників , індивідуальні чи групові бесіди, самооцінювання і взаємооцінювання .	Зусилля учня, рівень залученості, самостійність, здатність до взаємодії, рефлексія, уміння аналізувати власну діяльність.
Оцінювання результату (поточне та підсумкове оцінювання)	Полягає в аналізі кінцевого навчального продукту або досягнутого результату відповідно до критеріїв. Дає змогу визначити рівень сформованості компетентностей.	Перевірка письмових і усних робіт, публічні презентації, захист проєктів, представлення створених продуктів (моделей, програм, досліджень тощо).	Якість кінцевого результату, відповідність вимогам і критеріям, рівень засвоєння знань, умінь і навичок.

Залежно від способу представлення результатів навчання здобувачем освіти виділяють такі форми оцінювання (Табл.6).

Табл.6. Форми оцінювання залежно від способу представлення результатів навчання

Форма оцінювання	Характеристика (сутність)	Приклади реалізації	Особливості застосування
Усна форма	Передбачає вербальне відтворення знань, міркувань, аргументації здобувачем освіти. Дозволяє оцінити розуміння матеріалу, уміння висловлювати думки, логіку мислення.	Індивідуальні та фронтальні опитування, співбесіди, інтерв'ю, гейміфіковані оцінювання , завдання на перетворення інформації в текстову форму.	Дає змогу перевірити рівень розуміння «тут і зараз», розвиває мовленнєві компетентності; може проводитися в очному або дистанційному форматі з використанням цифрових платформ.
Письмова форма	Здійснюється через створення письмового продукту , який відображає знання, уміння, аналітичне та творче мислення здобувача освіти.	Самостійні, контрольні роботи, тестування, есе, графічні роботи (креслення, карти, схеми, рисунки тощо).	Дозволяє перевірити системність знань, грамотність, уміння структурувати інформацію; результати легко фіксуються й аналізуються.
Практична форма	Оцінює здатність застосовувати знання на практиці через виконання діяльнісних або творчих завдань.	Дослідження, проєкти (технологічні, мистецькі тощо), моделювання об'єктів, виготовлення виробів .	Сприяє формуванню практичних компетентностей, навичок співпраці та творчості; може реалізовуватися з використанням цифрових інструментів у дистанційному чи змішаному форматі.

Залежно від кількості здобувачів освіти, які одночасно беруть участь в оцінюванні результатів навчання, виділять наступні форми оцінювання (Табл. 7).

Табл. 7. Форми оцінювання залежно від кількості здобувачів освіти

Форма оцінювання	Характеристика (сутність)	Приклади реалізації	Особливості застосування
Індивідуальне оцінювання	Виконання кожним здобувачем освіти окремих індивідуальних завдань , що дають змогу оцінити особисті результати навчання.	Індивідуальні усні відповіді, письмові чи практичні роботи, творчі завдання, мінідослідження, тести.	Дає змогу об'єктивно визначити рівень сформованості знань і вмінь конкретного здобувача; може включати самооцінювання .
Групове оцінювання	Передбачає виконання спільних завдань у парах або групах , оцінюється результат колективної діяльності та внесок кожного учасника.	Групові проєкти, обговорення, дебати, спільне створення продуктів (презентацій, моделей, плакатів тощо).	Може передбачати оцінювання вчителем, взаємооцінювання та самооцінювання власного внеску; розвиває комунікативні та соціальні компетентності.
Фронтальне оцінювання	Усі здобувачі освіти одночасно виконують тотожні або подібні завдання чи відповідають на спільні запитання.	Фронтальне опитування, виконання тестів або вправ усього класу, колективне обговорення відповідей.	Дає змогу швидко перевірити рівень засвоєння матеріалу всією групою; може включати оцінювання вчителем, самооцінювання і взаємооцінювання .

Учитель може користуватися наступною шкалою оцінювання результатів навчання учнівства (Табл. 8).

Табл. 8. Шкали оцінювання результатів навчання

Тип шкали оцінювання	Характеристика (сутність)	Позначення (приклади)	Сфера застосування
Номінальна шкала	Дає змогу визначити факт наявності або відсутності певних навчальних досягнень без деталізації рівня сформованості.	«Сформовано / формується» «Зараховано / не зараховано»	Використовується для учнів першого циклу початкової школи , а також для тих, хто навчався за кордоном , або з окремих предметів – за рішенням педагогічної ради.
Рівнева шкала	Передбачає якісну оцінку навчальних результатів за чотирма рівнями сформованості компетентностей.	П – початковий С – середній Д – достатній В – високий	Застосовується для учнів 3–4 класів початкової школи та може використовуватися у базовій середній освіті .
Бальна шкала	Кількісно відображає рівень досягнень учня за 12-бальною системою , що дозволяє здійснювати більш точне диференціювання результатів.	Від 1 до 12 балів	Використовується у базовій та профільній середній школі , а також у закладах професійної та вищої освіти .

Основою галузевих критеріїв МОВ є поділ на чотири ключові групи споріднених результатів навчання (ГР). Цей поділ дозволяє оцінювати різні аспекти мовленнєвої діяльності окремо, а семестрова оцінка (СО) за навчальний предмет, як правило, виводиться як середнє арифметичне семестрових оцінок за всіма групами результатів.

Складність системи оцінювання полягає у напрузі між функціями. З одного боку, МОН акцентує на якісному зворотному зв'язку (ФО), а з іншого – вимагає виведення числових підсумкових оцінок за кожною з чотирьох ГР. Ця адміністративна вимога може призводити до «формалізації» ФО.

Для ефективного впровадження ФО в МОВ рекомендується використовувати гнучкий набір

інструментів, адаптованих до потреб класу та рівня підготовки учнів. ФО має забезпечувати діагностику навичок від відтворення знань до застосування їх у змінених навчальних ситуаціях та висловлення власних суджень.

Незважаючи на інноваційний потенціал системи, її впровадження у 5–9 класах НУШ зіткнулося з низкою істотних проблем, які можна розділити на методологічні, адміністративні та комунікаційні. Головний виклик полягає у недостатній підготовці педагогів до роботи в новій парадигмі. Сьогодні відчувається недостатнє розуміння сутності формульованого оцінювання, його форм та інструментарію учителями/вчительками МОВ.

Це вказує на якісний розрив між нормативними вимогами та готовністю освітніх кадрів. Усвідомлюючи це, МОН планує «іти до вчителя й роз'яснювати та спрощувати той механізм, який базово був запроваджений». Це підтверджує, що складність методології призвела до опору або формального дотримання на місцях. Фактично, проблема криється не у небажанні вчителів, а у надмірній складності самого механізму для його масового та ефективного застосування. Від вчителів МОВ вимагається не лише забезпечити якісний зворотний зв'язок (ФО), але й документувати його, а також виводити семестрові оцінки за чотирма окремими групами результатів (ГР1, ГР2, ГР3, ГР4).

Окрім цього, відсутність чіткого розуміння філософії та механізмів оцінювання НУШ серед батьківства створює додаткове напруження у впровадженні реформи. Батьки є учасниками освітнього процесу, але вони часто не розуміють оновленої системи, особливо формувального оцінювання, та його впливу на загальний розвиток дитини.

Система оцінювання МОВ у НУШ є унікальною завдяки своєму фокусу на чотирьох групах результатів навчання учнівства. Це є якісним стрибком від оцінки знань до оцінки навичок критичного мислення та творчості. Справжній успіх реформи вимагає не лише зміни нормативних актів, а й глибокої зміни педагогічної культури.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства освіти і науки України (МОН) №1093 від 02.08.2024. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia>.
2. Про окремі питання оцінювання результатів навчання. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-okremi-pytannia-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia?sfnsn=mo>
3. Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до державних стандартів початкової, базової та профільної середньої освіти. URL: <na-obgovorennia-1.pdf>.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК УМОВА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

С. Ткаль

Відповідно до Державного стандарту освіти ключовою фігурою Нової школи є вчитель, оскільки якість освіти не може бути вище якості вчителів, які у ній працюють.

Компетентнісний підхід не може ґрунтуватися лише на знаннях, уміннях і навичках. У сучасному освітньому змісті вони виступають не метою й не фундаментом навчання, а ресурсом, матеріалом для створення тих знань, які знадобляться в майбутньому. Ефективність упровадження інновацій значною мірою визначається самим учителем – його креативністю, прагненням до постійного саморозвитку, умінням мислити гнучко в соціально-педагогічному контексті та гуманістичною спрямованістю особистості.

Педагогічна компетентність є одночасно процесом і результатом творчої професійної діяльності, інтегрованим показником особистісно-діяльнісної сутності вчителя, що визначається рівнем реалізації його гуманістичної спрямованості. Підвищення професійної компетентності вчителя Нової української школи є одним із ключових напрямів реформування освіти, що робить обрану тему дослідження особливо актуальною.

Питаннями професійної компетентності учителя як умови успішного навчання займалися такі дослідники та практики, як Бережна Т., Білик О., Білоконна Н., Боляк Т., Дубяга С., Завалевський Ю., Зубцова Ю., Король Н., Куцик О., Лисевич О., Мухіна Т., Павлик О., Савченко О., Фесенко О., Черкашина К., Шинкаренко В. та ін. У їх дослідженнях і публікаціях започатковано розв'язання досліджуваної проблеми.

Сучасний учитель Нової української школи – це творча, незалежна, конкурентоспроможна, різнобічно розвинена, культурна та морально й духовно сформована особистість, яка щиро любить свою професію та своїх

вихованців. Сучасне оновлення освіти вимагає від педагогів початкової школи вмілого поєднання традиційних та інноваційних форм освітньої діяльності.

Від професійної компетентності вчителя значною мірою залежить формування ключових компетентностей учнів та їх здатність інтегруватися у світовий глобальний простір. Саме тому підвищення рівня професійної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти є одним із пріоритетних напрямів реформування сучасної системи освіти [1].

Сучасні освітні трансформації пов'язані не лише з методикою, а й із розвитком цифрових технологій та штучного інтелекту, які відкривають для вчителя нові можливості. Проте штучний інтелект є лише інструментом, що підсилює професійну компетентність педагога, а не замінює її. Мудре його використання дозволяє диференціювати навчання, швидше аналізувати успіхи учнів та формувати індивідуальні траєкторії розвитку. Водночас саме вчитель зберігає ключову роль – він забезпечує живий контакт, проявляє емпатію і бачить у кожній дитині унікальну особистість, що потребує підтримки та натхнення. Вміння мотивувати учня до розвитку, пізнання предмета та світу є можливим лише за умови любові до професії, відповідальності та відкритості до нових знань. Без мотивації неможливо досягти результату, який сьогодні підтверджує, що інформаційні технології та штучний інтелект не здатні замінити вчителя.

Безумовно, роль вчителя сьогодні змінюється. Якщо раніше він був основним джерелом інформації, то зараз його завдання полягає в організації освітнього процесу так, щоб учні самостійно відкривали для себе знання про світ. Вчитель, залишаючись лідером, водночас стає невидимим організатором, який створює умови для самостійного

пізнання. Саме тоді, коли учні доходять висновків власними силами, вони засвоюють суть матеріалу [3].

Уміння педагогічного спілкування передбачає здатність розподіляти увагу та підтримувати її стійкість; обирати найбільш доцільні способи поведінки та звертань залежно від класу та індивідуальних особливостей учнів; аналізувати вчинки вихованців, визначати мотиви їх поведінки та реакції в різних ситуаціях; створювати умови для емоційних переживань учнів і забезпечувати атмосферу благополуччя у класі; а також керувати ініціативою у спілкуванні, використовуючи різноманітні засоби, які підвищують ефективність взаємодії [5].

Професійна компетентність учителя Нової української школи є основою його педагогічної майстерності. Кожен педагог може її розвинути через систематичну роботу над собою та здобуття практичного досвіду, проте не кожен досвід формує високий рівень майстерності. Сучасні освітні стандарти для учнів початкової школи вимагають від вчителя бути висококваліфікованим і компетентним фахівцем. Такий педагог розуміє значущість своєї діяльності в загальній освітній системі, демонструє професійну гнучкість, вміє адаптуватися до змін у соціальному середовищі дітей, опановує сучасні психолого-педагогічні підходи та застосовує новітні педагогічні технології.

Педагогічні цінності становлять сукупність ідей, принципів, норм і правил, які регламентують діяльність вчителя та його педагогічне спілкування. Вони допомагають педагогу задовольняти власні матеріальні, духовні та соціальні потреби, виступають орієнтиром для його професійної та соціальної активності і спрямовані на досягнення гуманістичної мети освітньої діяльності [4].

Сучасний учитель Нової української школи є творчим суб'єктом професійної педагогічної діяльності. До ключових проявів його професійної компетентності можна віднести самокритичність та високі вимоги до себе, прагнення постійно оновлювати теоретичні та практичні знання, схильність до впровадження інновацій, а також орієнтацію на дослідницьку діяльність у професійній практиці.

У сучасному світі все більш помітною стає тенденція оцінювати зусилля та досягнення кожної особистості окремо. Саме тому особисті якості та професійна компетентність набувають ключового значення для життєвого успіху. У контексті початкової освіти компетентнісний підхід виступає ефективним інструментом формування не лише компетентного вчителя, а й компетентного учня [6].

Компетентнісний підхід дозволяє здійснювати системне оновлення всіх компонентів освітнього процесу, починаючи з його цілей та змісту. Він сприяє концентрації уваги вчителя та учнів на досягненні конкретних результатів, підвищує можливості для практично орієнтованої освіти та стимулює мотивацію дітей до активного навчання [2].

Професійна компетентність сучасного вчителя початкових класів передбачає володіння сучасними науково обґрунтованими знаннями з педагогіки, психології, методики та інноватики для створення освітньо-розвивального середовища, яке сприяє цілісному індивідуально-особистісному розвитку дітей молодшого шкільного віку. Вона також включає здатність до ефективної професійної діяльності на основі

розвинутої педагогічної рефлексії, дотримання провідних цілісно-світоглядних орієнтацій, педагогічної етики та відповідь на сучасні виклики початкової школи [7].

Професія вчителя належить до групи «Людина – людина», тому центральним аспектом педагогічної діяльності є цілеспрямоване та організоване спілкування. Інтерес до світу дитинства та потреба у взаємодії з дітьми є важливою передумовою професійного самовизначення педагога. Ця потреба часто проявляється у прагненні виступати наставником для малюків, передавати їм необхідний інтелектуальний і моральний досвід, а також піклуватися про їхній розвиток і благополуччя. Діти молодшого шкільного віку ще не завжди самостійні та самодостатні, тому вчитель часто виконує роль «другої мами», яка завжди готова допомогти в складній ситуації, підтримати розгубленого учня та підказати, як діяти в конкретних обставинах [8].

Якість професійної педагогічної діяльності залежить від особистісних і професійних якостей педагога. Для ефективної роботи вчителю необхідно володіти широким спектром різноманітних особистісних рис і професійних компетенцій. Професійний потенціал педагога формується поступово й постійно розвивається протягом усього періоду його професійної діяльності, а не визначається одноразово.

Професійне вдосконалення вчителя під час накопичення практичного досвіду має відбуватися на основі критичного і вимогливого ставлення до себе та власної роботи. Постійний особистісний і професійний розвиток є ключовою ознакою високого рівня професіоналізму педагога.

Початкова школа – це простір маленьких відкриттів, де кожен день сповнений віри в нові можливості. Учитель, як майстер світла, пробуджує в дітей цікавість і перетворює звичайні уроки на захопливі подорожі світом знань, творчості та пізнання. У цьому навчальному середовищі немає дрібниць: навіть невеликі досягнення стають сходишками до впевненості в собі, а щира усмішка дитини створює місток взаєморозуміння та довіри між учителем і учнями.

Саме тому вчитель навчається протягом усього життя. Рівень професійної компетентності педагога Нової української школи формується через знання, практичні вміння та особистий досвід. Бути компетентним означає вміти мобілізувати ці знання й досвід у конкретних педагогічних ситуаціях. Водночас професійна компетентність потребує постійного розвитку та вдосконалення. Вона є результатом творчої професійної діяльності та інтегрованим показником особистісно-діяльнісної сутності вчителя. Професійно компетентні педагоги ефективно вирішують завдання навчання та виховання, готують учнів до життя і сприяють повноцінному розвитку їхньої особистості.

У час, коли Україна переживає набагато більше, ніж звичайні соціальні виклики, роль учителя стає особливо відповідальною. Війна змінила реальність мільйонів дітей, і школа тепер не лише навчає – вона лікує, підтримує, повертає відчуття безпеки. Професійна компетентність педагога Нової української школи проявляється не тільки у знаннях, а й у здатності бути опорою: створити атмосферу довіри, помічати емоційні стани учнів, допомагати їм долати тривогу й відновлювати віру в майбутнє. Так учитель стає не просто працівником освіти, а справжнім хранителем дитинства в часи випробувань.

Список використаних джерел

1. Білик О., Король Н., Куцик О. Професійна компетентність учителя початкових класів в умовах сучасних викликів. *Молодь і ринок*. 2022. Вип. 7-8 (205-206). С. 57-61. <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/265225/263199>
2. Боляк Т.М. Професійна компетентність учителя початкової школи як умова успішного навчання у новій українській школі (НУШ). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць / Міністерство освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 79 (т.1). С. 57-61. <https://enpuiirb.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3ed04df1-5caf-4f07-a552-a148e7914ace/content>
3. Завалевський Ю.І., Бережна Т.І. Професійна компетентність вчителя у реалізації концепції Нової української школи. *Електронний науково-практичний журнал «Проблеми сучасних трансформацій»*. Серія: Педагогіка та психологія. 2023. Вип. 2. С. 16-22. <https://reicst.com.ua/pmtp/article/view/2023-2-02-01/2023-2-02-01>
4. Зубцова Ю.Є. Формування професійної компетентності вчителя початкових класів в контексті реалізації діяльнісного підходу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. С. 82-86. <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/89/16.pdf>
5. Павлик О., Білоконна Н., Лисевич О. Професійна підготовка фахівця початкової освіти у нових реаліях. *Український педагогічний журнал*. 2020. Вип. 4. С. 83-91. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1274750>
6. Мухіна Т. Проблема розвитку початкової освіти у науковій спадщині академіка Олександри Савченко: від витоків до сучасності. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2024. Вип. 1. С. 22-29. https://www.researchgate.net/publication/380456050_PROBLEMA_ROZVITKU_POCHATKOVOI_OSVITI_U_NAUKOVIJ_SPADSINI_AKADEMIKA_OLEKSANDRI_SAVCENKO_VID_VITOKIV_DO_SUCASNOSTI
7. Фесенко О., Шинкаренко В. Формування особистісного компонента професійної компетентності вчителя початкової школи в контексті нової української школи. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2020. № 1 (68). С. 282-286. <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/ped-visnik-68-2020-52.pdf>
8. Черкашина К., Дубяга С. Професійне зростання вчителя початкової школи як ключ до ефективного навчання молодших школярів. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2025. Вип. 1 (34). С. 84-89. <https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/14344/1/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf>

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

РОЗВ'ЯЗАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАДАЧ: ПОРАДИ МАТЕМАТИКІВ

А. Подоляка, О. Панасюра

Компетентнісна парадигма освіти у цілому та формування предметних компетентностей з використанням розрахункових задач створюють нові можливості для інтеграції предметів природничо-математичного циклу. Саме географічні задачі найчастіше стають найбільшою складністю для учнів під час виконання контрольних зрізів, складання ЗНО та НМТ, а також участі в олімпіадах і конкурсах.

Автори-практики Л. Вішнікіна, І. Діброва, Г. Лавренчук, О. Надтока, В. Самойленко, В. Совенко, О. Топузов, присвячують наукові пошуки саме проблематиці розв'язання географічних задач, проте методика навчання практичному розв'язанню задач у новій українській школі потребує нових підходів, що включають інтеграцію географії з математикою та одночасне невіддільне формування математичної й географічної компетентності.

На сьогодні перспективним напрямом упровадження компетентнісного навчання є використання завдань, орієнтованих на формування компетентностей, у той же

час компетентнісно орієнтовані завдання мають бути не лише інструментом для формування компетенцій учнів, але в ідеалі й засобом для перевірки та оцінки рівня загальної географічної й математичної освіченості учня. Одним із складників структури таких завдань є формулювання вправи в задачній формі [3, с. 21–22].

Проблемою природничо-математичного циклу в основній школі залишається надмірна теоретичність і відрив від реальних життєвих потреб, проте вирішення цього питання частково можливе через активне використання різноманітних задач на уроках географії, та широке включення географічних понять та явищ у задачі з математики. З іншого боку, обмежений час вивчення програмового матеріалу з географії не дозволяє повністю задовольнити потреби учнів у прикладних знаннях і достатніх навичках розв'язання географічних задач, і у цьому випадку інтеграція предметів може бути ефективною для розвитку предметних компетентностей учнів.

Кожна задача полягає в досягненні поставленої мети, яка має бути реалізована через перетворення певних умов за визначеним алгоритмом, тобто узагальнено, задача, як методичний інструмент навчання, виступає у формі запитання або завдання, яке містить мету, умови (що відомо) та шукане (що треба знайти) [4, с. 126].

Уважаємо, що роль задачі в новій українській школі не зводиться лише до відпрацювання розрахунку за алгоритмом, вона є полівекторною, бо включає: засвоєння знань, умінь і формування навичок через практичне опрацювання теорії; розширення кругозору учнів через практичне застосування знань; відпрацювання проблемних ситуацій, що вимагає пошуку розв'язку, на творчому етапі – самостійне створення проблемних ситуацій та подальше формування алгоритму їх розв'язання; формування системи конкретних уявлень; розвиток критичного, логічного та просторового мислення; доповнення та поглиблення теоретичних знань через мотивацію до самоосвіти; виявлення стійких міжпредметних зв'язків; визначення зв'язку математики та географії з реальним життям.

Розрахункові задачі вимагають від учнів демонстрації засвоєних знань через обчислення та числові результати. Під час розв'язування таких задач відбувається процес систематизації, що полягає у виділенні основних характеристик та пошуку шляху до розв'язку [5, с. 8]. Класифікації географічних задач рідко використовуються педагогами, оскільки здебільшого учителями обираються задачі, доречні до використання при вивченні окремих тем та розділів, тому найбільш вживана класифікація за темами (розрахунок відстаней за координатами точок; зміна тиску та температури з висотою; зміна відносної

вологості із зміною температури). Проте, деякі групи задач з географічною складовою, що на практиці найчастіше використовуються можливо згрупувати:

- знання математичного апарату топографічних мап і планів;
- задачі, що потребують використання математичних методів (робота з глобусами, параметри Землі та їх вплив на планетарні процеси, як то висота Сонця над горизонтом, кут падіння сонячного проміння, висота Сонця за географічною широтою, добове та річне обертання Землі);
- задачі на температурний та баричний градієнт;
- визначення місцевого та поясного часу, що вдало поєднувати із координатами точок;
- обчислення гідросферних показників (швидкість течії, схилення річки);
- задачі, що аналізують географічну оболонку, екологічні проблеми та природні ресурси Землі (коефіцієнти забезпеченості ресурсами);
- задачі з економічної та соціальної географії (демографічні процеси: природний приріст, середній вік населення тощо).

Перший етап при роботі із задачами як географічними так і математичними, загалом це чітке, покрокове пояснення алгоритму, що в подальшому формуватиме розуміння та навички вирішення різноманітних завдань, проте цей етап ефективний лише за наявності необхідних базових знань та умінь, їх правильного застосування на практиці. Різні типи задач можуть мати індивідуальні алгоритми розв'язання, що враховують необхідні інтелектуальні процеси, які сприятимуть розвитку в учнів предметних компетентностей та їхніх здібностей.

Загальний алгоритм вирішення географічної задачі, що включає основні етапи можна розглянути наступним чином (рис.1).

Процес розв'язання задач

1	Вивчення умов задачі Ретельне розуміння проблеми
2	Короткий запис Організація даних і одиниць
3	Аналіз умови задачі Встановлення зв'язків між змінними
4	Вибір способу розв'язування Визначення логічної послідовності дій
5	Запис формул Виведення або вибір відповідних формул
6	Розв'язання задачі Виконання розв'язання з поясненнями
7	Написання відповідей Формулювання відповідей і висновків

Рис. 1 Узагальнений алгоритм розв'язання задач

Перший етап включає детальне вивчення умов задачі учнями за допомогою пояснення вчителя. На другому етапі відбувається запис умов з використанням буквених позначень даних і шуканих величин, приведення одиниць вимірювання у відповідність з Міжнародною системою одиниць (СІ). Аналіз умови задачі, це третій етап, що вимагає встановлення зв'язків між даними величинами і шуканою. Досить важливим є четвертий етап, оскільки він визначає осмислення логічної послідовності дій і вибір способу розв'язування.

Якщо задачі включають нестандартну складову то у розв'язанні з'являється додатковий етап, а саме трансформація нестандартної задачі у стандартну. Можливий варіант з розбиттям нестандартної задачі на

кілька стандартних

Ефективність розв'язування задач з географії у шкільному курсі можна підвищити, використавши рекомендації педагогів-математиків, які є наступними.

1. Ефективно розв'язувати задачі на обчислення відстаней за допомогою масштабу можливо зробивши короткий запис, використовуючи умовні позначення. Це допоможе спростити процес розв'язування та зменшити ймовірність помилок.

2. Для розв'язання деяких задач корисно створити схему чи візуальну модель для пошуку оптимального шляху вирішення та розвитку просторового мислення. Вона буде служити наочним орієнтиром у процесі розв'язку (рис 2.).

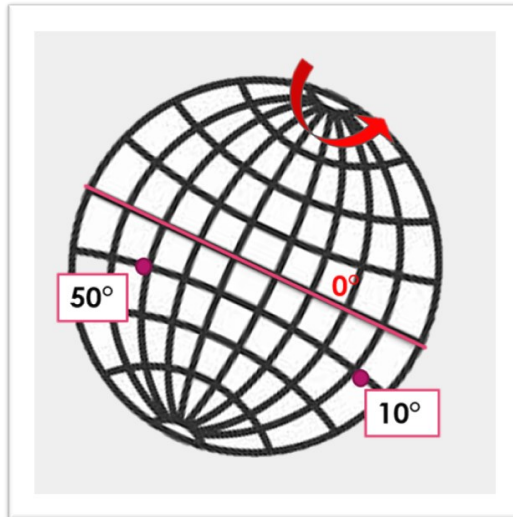

Рис. 2. Візуалізація алгоритму розв'язання задач на визначення різниці місцевого часу

Задачі мають не лише перевіряти рівень володіння теоретичними знаннями та вмінням проводити потрібні розрахунки, вони мають мотивувати та викликати пізнавальний інтерес до їх розв'язання. Практика вказує на те, що учням цікаві задачі, що, наприклад, пов'язані з

реальними життєвими ситуаціями, що робить навчання не абстрактним, а «реальним». За можливості варто описову задачу подавати у форматі малюнку чи схеми (рис.3).

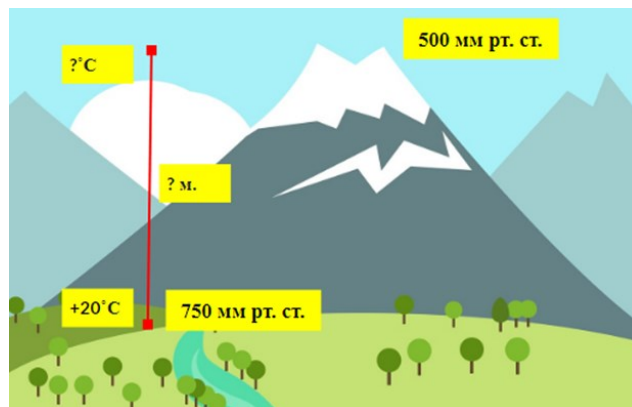

Рис.3. Візуалізація задачі на визначення температурного та баричного градієнта

Отже, розв'язування географічних задач на уроках є важливою складовою навчального процесу, що сприяє не лише закріпленню теоретичних знань, а й розвитку практичних навичок та розширенню географічного світогляду учнів. Завдяки співпраці учителів математики та географії можна значно покращити ефективність роботи із задачами через створення продуманих алгоритмів, використання чітких, не

перевантажених деталями візуальних об'єктів, створення задач із реалістичними показниками (перепадів температур, тиску) що є для уявлення учнів осяжними та зрозумілими. Саме такі задачі не лише мотивуватимуть до вивчення та усвідомлення теорії, а й сприятимуть соморозвитку та розвитку предметних математичних й географічних компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виглінська О. Т. Формування математичної компетентності учнів шляхом розв'язання задач на уроках географії. URL: https://oksanavyglinska.blogspot.com/p/blog-page_17.html (дата звернення: 26.10.2025).
2. Лавренчук Г. М. Задачі з географії: навчально-методичний посібник. Біла Церква, 2009. 60 с.
3. Лис Ю. В. Сучасний освітній інструментарій компетентісно орієнтованого навчання географії. Географічна освіта у шкільних та позашкільних закладах : проблеми, пошуки, перспективи: збірник наукових праць. Рівне: Видавець О. Зень, 2020. С. 16-24.
4. Самойленко В. М., Топузов О. М., Вішнікіна Л. П. Дидактика географії. Київ : Педагогічна думка, 2014. 586 с.
5. Совенко В. В. Розв'язування географічних задач: Навчально-методичний посібник. Біла Церква: КОПОПК, 2009. 128 с.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТІ: СТВОРЕННЯ ТЕСТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ CHATGPT

О. Чеховський

У сучасному світі, де технології швидко розвиваються і змінюються, освітня система зіткнулася з необхідністю адаптації до цих змін. Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку освіти є застосування штучного інтелекту (ШІ).

У грудні 2021 року Кабінет міністрів України схвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту до 2030 року. Ця концепція передбачає використання штучного інтелекту у різних сферах, включаючи освіту, з метою забезпечення конкурентоспроможності України на міжнародному ринку [1].

Одним із проривних рішень у цій сфері став ChatGPT, розроблений компанією OpenAI. Цей інструмент відкриває нові можливості для освіти, забезпечуючи інтерактивну взаємодію, персоналізований підхід до навчання та автоматизацію багатьох процесів, зокрема створення тестів. Сьогодні його використовують медійники, програмісти, викладачі, копірайтери, аналітики, розробники інтерактивних застосунків для і мобільних додатків та інші спеціалісти.

Схоже, що варіанти використання чату в освіті, при чому як викладачами, так і здобувачами освіти, безграничні, і можуть бути обмежені лише фантазією одних та інших.

За підказками самого ChatGPT (який, до речі, може надати значну допомогу в написанні статей та інших наукових робіт), він уже успішно використовується в багатьох навчальних закладах для персоналізованого навчання, підтримки виконання домашніх завдань та генерації вправ для вивчення мов. Наприклад, в одній зі шкіл Великої Британії ChatGPT застосовують для надання студентам персоналізованих рекомендацій щодо читання, а в одному з університетів США — для автоматизації оцінювання студентських робіт [2].

На території нашої держави автори і науковці в сфері освіти також звертають увагу на потенціал і можливості чату. На даний момент відомо про декілька наукових публікацій і посібників, присвячених обраній тематиці (наприклад [3] і [4]).

У сучасній освіті штучний інтелект (ШІ) відіграє ключову роль у створенні тестів, роблячи цей процес швидшим та ефективнішим. Тестування широко використовується як форма контролю рівня і якості

знань здобувачів вищої, фахової, професійно-технічної освіти, як в нашій державі [5], так і за кордоном, тому для автоматизації процесу виготовлення тестів і інших видів опитувань створено велике різноманіття сервісів і платформ. Тестування має свої недоліки, але є визнаним методом контролю знань, що сприяє розвитку критичного мислення та підготовці здобувачів освіти до реального життя.

Розглянемо деякі популярні платформи, які дозволяють підготувати тестування за допомогою штучного інтелекту.

TestHub: Дозволяє створювати тести та опитування з різними типами питань, такими як множинний вибір, відкриті питання, питання на відповідність. Платформа також підтримує інтеграцію з системами управління навчанням (LMS) і надає можливість персоналізації тестів для студентів різного рівня підготовки [6].

QuizGecko: Дозволяє перетворювати різні типи контенту, такі як текст, документи та URL-адреси, на інтерактивні тести з питаннями різних форматів, включаючи множинний вибір, правда/неправда та заповнення пропусків [7].

Quizlet: Пропонує інструменти для створення тестів, карток та навчальних матеріалів, використовуючи алгоритми ШІ для адаптації навчальних сесій до індивідуального стилю навчання кожного учня [7].

QuestionWell: Спрощує планування уроків, генеруючи матеріали, що відповідають освітнім стандартам, та підвищує залученість студентів. Допомогає у створенні тестів [7].

Examica: Швидко перетворює ваш контент на різноманітні типи питань, включаючи множинний вибір, правда/неправда та відкриті питання, завдяки використанню ШІ [7]. Та деякі інші сервіси та платформи.

Хоча спеціалізовані сервіси пропонують зручні рішення для тестування, вони мають певні обмеження – фіксовані формати, обмежений контроль над змістом та необхідність адаптації під конкретні теми. У цьому контексті універсальні інструменти на основі ШІ, зокрема ChatGPT, відкривають ще більше можливостей для викладачів.

ChatGPT має ряд переваг перед усіма вищенаведеними платформами, оскільки в повній мірі покриває всі їх можливості по створенню тестів, також дозволяє більш детально налаштувати результат своєї роботи за

допомогою простого текстового опису завдання, що може бути доступно менш підготовленому користувачу.

ChatGPT є потужним інструментом для створення тестів, оскільки дозволяє генерувати питання будь-якої складності та формату, адаптувати їх до конкретних навчальних потреб, а також надавати пояснення до відповідей. Завдяки інтерактивному підходу він допомагає не лише тестувати знання, а й розвивати критичне мислення у здобувачів освіти.

Крім того, можливості ChatGPT виходять далеко за межі простого створення тестів. У багатьох ситуаціях зручно «мати під рукою» гнучкий інструмент, здатний не лише формувати запитання, а й пояснювати відповіді, генерувати варіативні тести та адаптувати їх під різні рівні підготовки. Завдяки інтерактивному підходу, ChatGPT може створювати як стандартні тести з вибором відповіді, так і відкриті питання, що сприяють розвитку аналітичного мислення. Також він дозволяє модифікувати тестові завдання відповідно до рівня знань учнів, перетворюючи прості запитання на складніші концептуальні задачі. Це робить його універсальним інструментом для викладачів, які хочуть урізноманітнити навчальний процес.

Штучний інтелект ChatGPT пропонує кілька підходів до створення тестів, які можуть бути корисними як для викладачів, так і для учнів. Вибір методу залежить від наявних навчальних матеріалів та специфіки дисципліни.

1. Генерація тестів за вказаною темою.

Цей метод є найпростішим і найшвидшим способом створення тестів. Викладач або учень задає тему, і ChatGPT формує тестові запитання, що базуються на загальних знаннях.

Наприклад, можна сформулювати запит: "Створи тест із 10 питань з варіантами відповідей на тему «Основи електротехніки»." Цей підхід дозволяє швидко отримати тестові запитання, проте вони можуть бути загальними і не враховувати специфіку конкретного курсу або підручника.

2. Створення тестів на основі відкритих джерел.

ChatGPT також може формувати тести, базуючись на відкритих джерелах інформації, наприклад, із наукових статей, енциклопедій або офіційних вебсайтів. Це дозволяє викладачам отримати тестові завдання на основі актуальних даних та новітніх досліджень.

Приклад запити: "Згенеруй тест на тему «Сучасні тенденції в електротехніці» на основі відкритих джерел, включаючи впровадження відновлюваних джерел енергії, розвиток електротранспорту та нові матеріали для електроніки."

Цей метод може бути корисним для вивчення і подальшого створення тестування до нових тем, де немає єдиного підручника або коли важливо врахувати сучасні тенденції.

3. Створення тестів із поясненнями відповідей.

На відміну від стандартних тестів, які лише перевіряють знання, ChatGPT може генерувати тести з детальними поясненнями до правильних відповідей. Це дозволяє здобувачам освіти не лише проходити тестування, а й одночасно вивчати матеріал.

Приклад запити: "Створи тест із 10 запитань на тему «Закони електромагнетизму» та додай пояснення до кожної правильної відповіді."

Такий підхід підвищує ефективність навчання та допомагає учням краще засвоїти матеріал.

4. Генерація тестів на основі конспекту або лекцій у

форматі Word.

Якщо у викладача є готові конспекти лекцій або навчальні матеріали у форматі Word, їх можна проаналізувати за допомогою ChatGPT. Використовуючи алгоритми обробки тексту, модель може виділити ключові поняття та створити тестові завдання відповідно до змісту документа.

Приклад запити: "Проаналізуй цей конспект і створи тест із 15 запитань, що перевіряють основні поняття та терміни."

Такий підхід дозволяє отримати тести, які максимально відповідають змісту конкретних лекцій.

5. Аналіз підручника у форматі PDF із зазначенням сторінок.

ChatGPT у версіях із підтримкою аналізу файлів здатний обробляти підручники та методичні матеріали у форматі PDF. Це особливо корисно для викладачів, які працюють за певним навчальним посібником.

Приклад запити: "Проаналізуй підручник «Гуржій. Електротехніка 2020», сторінки 45-60, і створи тест із 20 запитань."

Цей метод забезпечує відповідність тесту до навчальних матеріалів і дозволяє перевіряти знання саме з того матеріалу, який вивчався.

Як викладач, я завжди намагаюся будувати тестові завдання виключно на матеріалах, які було розглянуто на заняттях. Це важливий принцип, адже здобувачам освіти слід перевіряти саме ті знання, які вони отримали в межах курсу, без додаткових термінів чи визначень, що не були пояснені в аудиторії або на он-лайн заняттях. Використання ChatGPT для створення тестів дає можливість автоматизувати цей процес, але при цьому важливо контролювати джерело інформації, щоб уникнути випадкового додавання стороннього контенту.

В цьому контексті методи «Генерація тестів на основі конспекту або лекцій» (метод 4) і «Аналіз підручника у форматі PDF із зазначенням сторінок» (метод 5) є найбільш підходящими методами, оскільки вони забезпечують ряд переваг, а саме:

- повну відповідність тестів навчальним матеріалам – питання генеруються лише з того матеріалу, який вивчався, виключаючи сторонню або неоглянуту інформацію;

- чітке структурування тестових завдань – можна контролювати, які теми будуть охоплені у тесті, і головне, в якій послідовності;

- економію часу – автоматизація створення тестів за підручником або електронним конспектом викладача значно прискорює процес підготовки контрольних заходів у вигляді тестування;

- об'єктивність оцінювання – питання будуть точно відповідати матеріалам курсу, що забезпечує справедливе оцінювання знань.

Отже, ці методи дозволяють зробити тести не лише зручними для викладача, а й прозорими для здобувачів освіти, оскільки вони точно знають, на основі яких матеріалів їх оцінюватимуть.

Незважаючи на численні переваги використання ChatGPT для створення тестів, цей інструмент не є ідеальним і має свої недоліки. Одним з основних недоліків є те, що навіть найсучасніші моделі штучного інтелекту не є повністю безпомилковими. ChatGPT, як і будь-яка інша система на основі ШІ, може іноді генерувати не зовсім коректні або не зовсім точні запитання, які не відповідають матеріалу або мають неправильні формулювання. Тому дуже важливо ретельно перевіряти готовий текст перед

його використанням в навчальному процесі.

Наприклад, іноді ChatGPT може неправильно інтерпретувати зміст документів, особливо якщо текст є складним, з великою кількістю графічної інформації і (або) математичних формул або має неоднозначні формулювання. У таких випадках створені питання можуть не відображати основну суть матеріалу або навіть містити критичні помилки. Крім того, хоча ChatGPT може працювати з різними типами матеріалів, такими як конспекти лекцій або підручники, він все ж не здатний «розуміти» контекст так, як це робить людина. Це означає, що ШІ може не завжди правильно зрозуміти акценти або важливі моменти в матеріалі. Тому перевірка готових тестів викладачем є критично важливою, щоб забезпечити точність та відповідність змісту вхідному матеріалу. Це підкреслює необхідність ретельного контролю результатів роботи ШІ, щоб запобігти можливим помилкам у готових тестах.

Також варто зазначити, що ChatGPT може не завжди бути здатним адекватно адаптувати тестові завдання до рівня підготовки студентів. Незважаючи на те, що інструмент дозволяє налаштовувати складність питань, він не завжди може правильно оцінити рівень знань учнів, особливо коли мова йде про більш глибоке розуміння матеріалу. Це може призвести до створення занадто простих або, навпаки, занадто складних завдань для певної групи студентів.

Другим недоліком є необхідність точного формулювання вхідного запиту на генерацію. Чим чіткіше і детальніше задано завдання на генерацію тесту, тим точніше ШІ зможе виконати його. Для створення ефективних тестів, особливо коли мова йде про складні навчальні дисципліни, такі як електротехніка, важливо

вказати не лише основну тему або розділ, а й конкретні акценти, на яких слід зосередитися.

Наприклад, можна сформулювати запит таким чином: "Проаналізуй матеріал підручника «Гуржій. Електротехніка 2020» на сторінках 15-45, 51-72. На основі проаналізованого матеріалу створи 15 тестових завдань середньої складності з 4 варіантами відповідей. Правильні відповіді відміть. Тести мають охоплювати такі ключові аспекти: закони електричних кіл, методи розрахунку електричних параметрів, принципи роботи електричних машин."

Такий запит чітко вказує, на яких темах і аспектах слід акцентувати увагу при створенні тестів, і дозволяє значно зменшити ймовірність того, що будуть згенеровані питання, що не відповідають курсу або виходять за межі матеріалу, що вивчається.

Загалом, ChatGPT є потужним інструментом для автоматизації процесу створення тестів, але його використання має бути зваженим і контрольованим. Тільки з правильною перевіркою та коригуванням результатів можна забезпечити максимальну ефективність та точність оцінювання знань здобувачів освіти. Тому цей інструмент найкраще використовувати як допоміжний засіб, який значно економить час викладача, але не замінює необхідність людської перевірки.

Використання ChatGPT для створення тестів значно розширює можливості викладачів. Залежно від поставлених завдань можна використовувати різні методи генерації тестів: від автоматичного формування запитань за темою до аналізу конкретних навчальних матеріалів у форматах Word і PDF. Також можливе створення адаптивних тестів та тестів із поясненням відповідей, що підвищує якість навчального процесу.

Список використаних джерел

1. РОЗПОРЯДЖЕННЯ «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки» від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#Text>
2. Heilweil, R. (2022). How AI is changing education. URL: www.vox.com/recode/2022/12/7/23498694/ai-artificialintelligence-chat-gpt-openai
3. Гнатишева О. О., Гаврилова О. В. Chat GPT як інструмент вивчення іноземної мови для студентів ВНЗ. Інноваційна педагогіка. 2023. 59 с.
4. Гончарова І. П. Використання штучного інтелекту в професійній діяльності педагога: можливості та виклики в умовах цифрового освітнього середовища. Біла Церква: БІНПО: ДЗВО «УМО» НАПН України, 2023. 33 с.
5. Мороховець Г. Ю. Тестування як форма контролю та діагностики знань здобувачів вищої освіти. Освіта та розвиток обдарованої особистості. Освіта та розвиток обдарованої особистості. № 3(70). 2018. С. 11–15.
6. Б. Р. Попович, Г. Е. Заволодько. Впровадження штучного інтелекту в testhub. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, Україна. URL: https://www.researchgate.net/publication/380866413_VPROVADZENNA_STUCNOGO_INTELEKTU_V_TESTHUB
7. https://dev.ua/blogs/posts/amy-1692610293?utm_source=chatgpt.com

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ТА ЧАС

ВІЙНА КОЛИШНЯ Й НИНІШНЯ

(за матеріалами родинного архіву вчителя і письменника Йосипа Михайловича Дудки *)

Н. Карпенко

У Ромні діє бібліотека імені Йосипа Дудки. На Роменщині знають творчість поета. Ця ж розповідь про людину, яка пережила лихоліття Другої світової війни. Після закінчення Ніжинського педінституту Йосип Дудка від 30 серпня 1940 року став учителем російської мови Бобринської середньої школи. Але недовго довелося учителювати. Братів Дудок, Михайла і Йосипа, готували для підпільної роботи в час війни. Для підкріплення і підсилення зв'язку висадили в Широкий Яр (хутір поблизу Ромен) десант парашутистів. Та підлий зрадник видав патріотів. Гітлерівці захопили парашутистів і стратили (лише один вижив). Михайло Дудка теж був розстріляний. Йосипа та інших підпільників довго катували в роменській тюрмі, а потім відправили в нацистську неволю.

Про ту страшну війну написано багато. Але чомусь ветерани не дуже хотіли ділитися спогадами. Певно, дуже тяжким було те пережите... Вважаю дуже цінним кожне слово істини, передане з тих часів у сьогодення.

Майже відразу після студентської лави потрапив Йосип Дудка в жорстоке жахіття війни – назавжди вкарбоване в дивом уцілілі сторінки щоденника, який був збережений (бо саморобний блокнотик – неглинний свідок про злочини нацистського режиму на вселюдському (Божому) суді) й привезений із невільничої Німеччини. Нині ці хвилюючі сторіночки турботливо береже хранителька спадщини поета, ініціаторка створення музею Йосипа Дудки при Пустовійтівській школі, Заслужена вчителька України – Тамара Анатоліївна Марченко. (Принагідно запрошуємо педагогів Сумської області побачити воєнні свідчення й інші експонати в літературному музеї поета в селі Пустовійтівка). Тамара Марченко переконана, що той щоденник про життєвий шлях Великого Українця, одного з тих, хто не зламався. Вона стверджує, що у своєму юному віці Дудка був провидцем, бо залишив прогностичні записи на сторінках щоденника про свою долю, і про свій тернистий шлях повернення з неволі. Чи на волю?.. У записах оповідь-роздум про війну, життя і смерть, своєрідний погляд на долю свою і собі подібних. Вижив, вистояв і пристрасним поетичним словом озивається до нас:

Моїх братів
стріляв підступний кат,
фашисти прирекли до смерті.
Моїх братів розтерзано стократ,
щоб з України шкуру здерти!

Два роки в глибинах Вестфальських шахт довбав вугілля в'язень № 42-17 (Йосип Дудка), жив у промерзлих бараках і гриз мерзлу брукву. Раз був засипаний обвалом у шахті, двічі – в час бомбардування. У щоденнику того часу – запис про 22 березня 1945 року: "Назавжди пам'ятний день повернення з мертвих: засипаний цеглою і землею від стін "Брухштрасе" на

глибині більше метра, мертвим відкопаний братами Забавськими з Білорусі. Яка легка і прекрасна смерть! 23.03.45."

Записи зроблені олівцем у блокноті в клітинку. Пожовтілі, стерті часом сторінки відкликаються щемним боєм співчуття. Минули роки, а хвилювання проймає. Важко було тоді юнакові виживати в безнадії...

Світлим променем у темряві воєнного жаху стала для Йосипа Дудки зустріч тут, у Німеччині, із другом юності і земляком Леонідом Пархомовичем, більше знаним як Леонід Полтава. Він посприяв навіть видруку окремих творів Й. Дудки в українському самвидавньому журналі "Дозвілля", що виходив у Німеччині. Те було неабиякою підтримкою для бідолахи.

10 квітня 1945 року Йосип Михайлович писав у своєму блокноту: «Я не знаю, хто й коли прочитає ці сторінки... Життя людини – божевілля... Існує щось вище нас і кидася, як пилінки... Злий чи добрий долі було наречено кинути мене в місцевість Ваймар на роботу в хлібопекарні... У четвер, 5.04, прибули на хлібопекарню, зі мною ще п'ять осіб. Печемо хліб... Для кого?.. А обставини цікаві, як ніколи... Гримлять орудії, день і ніч строчать кулемети, сотні літаків, через нас з того й другого кінця перелітають снаряди... Нарешті, до цього цілком звикли й відчуваємо себе, як дома... Ночі місячні і спів солов'їв Рурської долини урочисто зливається з ревом канонади. Вогні палають навколо... Зенітки німці вже зірвали, їдуть танки, тікає оборона... Яке б не було майбутнє, ми ждемо його. І повторюю, як спів весни, як вечори рідної України – привіт грядущому!.. Привіт тим, хто вирве нас із темниці... О, як хочеться вгадати дату, коли кінець цієї комедії».

Рев канонади, танки, снаряди – який переклик із війною нинішньою... І знову – коли кінець?! Коли –перемога?!

26 квітня 1945 року з'явився такий запис: «Сидимо знову за дротом, тільки що під американською охороною. Замість хліба дають інколи галети, ніби з тих міркувань, що хліб небезпечно отримувати з німецьких пекарень. Їжі не вистачає, але на роботу не ходимо. Наші наступають на Берлін. Принаймні, чуємо радіо з рідної землі, а землю – не знаю, коли побачимо. Яка смішна історія життя – так ніби нитку хто перервав жорстокою рукою, і ніколи, ніколи цієї нитки не з'єднати. Два роки мук..., два роки страшного досвіду в світах далеких на чужих дорогах... І розбиті надії молодості, і немає майбутнього...»

Боляче й гірко читати. А пережити...

Далі ще один запис-передбачення: «6 травня 1945, Бохум. Життя страшне. Появилися нові слова: «вільна» лексика... Я тільки тепер справді розумію, що не придатний до життя і по-серйозному жалію, що лишився ще жити після всіх мук і бомбардувань, знаю, що і там, «дома», я буду зайвий і нікому не потрібний...»

Чи судилося так?

Все негода надворі,
все щось доля недобре пряде.

Не вписавсь я в єдиному хорі
ані тут, ані там, аніде!..

Може, й краще: не зрадивши ліри,
не схилиць голови таки вниз...
Й до останнього подиху вірять,
що й тебе – зрозуміють колись...

«7. 05. 1945. Тут прийнято ходити тільки через вікна,
здороватись тільки матом, пити воду чи їсти суп...
тільки навхилки з відра, любити дівчат тільки на довгу
чергу. Кожна кімната, кожна стіна – тир для
стрельбища. Вікна б'ють кирпичем, людей обливають
кип'ятком, дівчат підрізають бритвами. Ні, я таки
збожеволію і не вірю, що доживу до чогось кращого».

ТАБІР ЗВИЧАЙНИЙ

Вийшов катюга, брязнув ключами,
різко зірвався окрик чи свист.
Ніч... Завмирає табір звичайний,
тіні в мертвецьку
гулькнули вниз.
Навстіж, як пашу, двері відкрито,
лайка почувалась, блиснув огонь...
Крешуть об камінь
грізні копита –
мертвих вивозять. Повен фургон!..
Голод барачний висмокче груди,
штайгер на шахті кине:
– Капут!..
Завтра в мертвецьку –
нові прибудуть,
хто недомерлий –
встигне і тут...
Сам комендант
всіпле припарки,
в жили упнеться люто, як гном.
З неба хмарина – чорна вівчарка –
зорить в барачне темне вікно.

Урешті табір звільнили американці. Запис з останньої
сторінки блокнотика : «...Поштові зв'язки всі
обірвались. З дня на день чекаєм евакуації, міцно
затягається залізне кільце. Куди потрапимо і що чекає
«там»?.. Неспокійні ночі приносять страшні сни»...

Записи обриваються...

Потім була довга дорога додому. Після закінчення
війни(по вересень 1945 року) працював писарем у
таборі 369 перевірконо-фільтраційного пункту НКВД
СРСР у м. Бург. І лише в жовтні 1945 року повернувся
на Україну. Повернувся, щоб жити українством,
навчати справедливості, втілювати вільнолюбство не
лише своїм учням, а й тим, із ким зустрічався. Учитель
передавав прийдешнім поколінням настанови надії і
віри в майбуття:

Мої тривоги зрозумій,
вітрам ядучим не скорися.
Хто будеш ти, нащадку мій?
Крізь невідомість озовися!..

Йосип Дудка мріяв, щоб кожен українець плекав
духовний Собор своєї душі. Без наших Соборів душ не
пережити нинішню жорстоку війну – гибель душ.
Величний і Непоборний Український Соборний Дух

допоможе встояти. Поет стверджував, що сила
українців у єднанні: «Мов зір один тисячоокий, один
порив, одна мета».

Відступить смерть лиха і грізна,
не здійснить ворог намір злий,
допоки йде з тобою пісня,
допоки дух ще твій живий!..

Нині ювілейний рік Йосипа Дудки – 110 років від дня
його народження. І я, як продовжувачка Дудківського
роду, йду батьківськими стежками й намагаюся донести
нащадкам мудрі татові заповіти. Цьому і присвячую свій
рондель «Барвінкові роси» (під такою назвою поет мріяв
видати свою збірку).

Барвінкові роси Йосипові Дудці

По краплині ти роси збирав барвінкові –
до твоїх припадаю стежок я уклінно,
світобачу душею себе українно.
Так відлунює батьківським віршем і знову –

зі світань чути голосу рідного мову,
що звучить особливо, євшано-полинно.
По краплині ти роси збирав барвінкові –
до твоїх припадаю стежок я уклінно...

Світлодивом ясніють твої настанови,
і летить тихим леготом спомин нетлінно.
Твердо вірив, що буде завжди Україна,
збережем українства козацьку основу.
По краплині ти роси збирав барвінкові...

ДУДКА Йосип Михайлович (15. 11. 1915, х. Широкий
Яр Роменського повіту Полтавської губернії, нині
с. Воцилиха Роменського р-ну Сумської обл. 22.11. 1990,
там само) – педагог, письменник. Закінчив Ніжинський
педагогічний інститут (Чернігівська обл., 1938). Викладав
у Ніжинському бібліотечному технікумі. 1940 року
повернувся вчителювати на Роменщину. На початку
німецько-радянської війни – підпільник. Заарештований
нацистами, в'язень у німецьких концтаборах, учасник руху
опору. Після 2-ї світової війни учителював на Роменщині.
Дебютував у колективній збірці «Слово молодих» (1955).
У 1972 році звинувачений в українському буржуазному
націоналізмі, звільнений з роботи і позбавлений
можливості друкуватися. Посмертно вийшли його збірки
творів «Собори душ» (К., 1993), "Поклик дороги" (К.,
2013).

Ім'я Йосипа Дудки присвоєно Роменській (районній)
бібліотеці.

У Роменській громаді проводиться щорічний
відкритий літературний конкурс для дітей та молоді імені
Йосипа Дудки «Собори душ». Його мета - виявлення і
розвиток юних талантів Роменського району, залучення їх
до активної участі в літературно-мистецькому житті,
популяризації літературно-мистецьких здібностей
юнацького покоління, утвердження в суспільстві
української мови, формування високих духовних та
естетичних ідеалів, любові і пошани до рідного слова,
підтримки талановитої молоді та творчої праці вчителів,
викладачів, керівників студій та увічнення пам'яті поета-
земляка Йосипа Михайловича Дудки.

МИКОЛА ЗЕРОВ І СУМЩИНА: БІОГРАФІЧНІ ТА ЛІТЕРАТУРНІ КОНТЕКСТИ

Ю. П'ятченко

Запропонована тема є багатошаровою і широкоаспектною. Найперше означимо її хронотопний фрейм.

1. Микола Зеров (1890- 1937) та його літературна, літературознавча, педагогічна і просвітницька творчість розглядається у краєзнавчому вимірі у рубриці як життєтворчість визначних українців періодично або дотично пов'язаних із Сумщиною.

2. Під назвою Сумщина розуміємо адміністративно-територіальну структурну одиницю України – Сумська область (утворена 1939 року із трьох історико-етнографічних земель: Сіверщини, Наддніпрянщини, Слобожанщини). Сумська область - географічно, ментально, історично- північно-східний форпост України, Земля, яка протягом тисячоліть першою мечем булатним і мечем духовним відбиває навали кочового Степу.

3. Розмисел над темою "Микола Зеров і Сумщина" у часовому вимірі має два між собою пов'язані розділи:

- Сумщинознавчі контексти життєтворчості Миколи Костьовича Зерова у часовому відтинку 1890 -1937 років;

- Зеровіана Сумщини від 1937 року(просвітницька, музейна, мистецька, літературознавча тощо).

Зосередимося на розгляді першого розділу. Однією із спонук стала необхідність залучення краєзнавчого дискурсу науково вивчених знань про рідний край у формуванні загальнонаціональних стратегій з ідентифікації українців і задля наповнення державотворчих (державозахисних) освітніх і гуманітарних регіональних програм з оборонної свідомості у час ведення московським агресором гібридної війни супроти України.

Оскільки краєзнавство є інтегрованою системою знань і сформованих цінностей і чеснот, то використання його скарбів є неocenним ресурсом для виховання і самовиховання патріота, громадянина України. Згадаймо, що краєзнавство має три взаємопов'язаних дією і суб'єктами цих дій складові: державне, суспільне й освітнє. Наголосимо, що у Концепції Нова українська школа ("Концепція реалізації державної політики у сфері реформування середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року. 14 грудня 2016 р. № 988-р) передбачається розробка і втілення інтегрованих освітніх програм і курсів. На жаль, у запропонованих програмах немає або майже немає місця краєзнавчим знанням і використанню знань про малу батьківщину для формування світоглядних чеснот і ключових компетентностей. Але ж без краєзнавчої краплі український океан не буде повним.

Наголосу й на музейно-педагогічному аспекті реалізації теми: " Микола Зеров і Сумщина: біографічні і літературні контексти. Майже століття тому в західноєвропейському освітньому, музейному і культурфілософському просторах(особливо після руїн І Світової війни!) активно розроблялася й утверджувалася

потреба залучення музейної педагогіки в суспільне життя з метою передачі культурного досвіду на основі міждисциплінарного та поліхудожнього підходу через педагогічний процес в умовах музейного середовища. Музейна педагогіка – це наукова дисципліна на перетині музеєзнавства, педагогіки, психології, що розглядає Музей як освітньо-виховну систему, спрямовану "... взаємну багатосторонню комунікацію закладу освіти та людини відповідного віку з музейним простором з метою соціалізації та розвитку творчих здібностей; на синтез різноманітних наукових освітніх концепцій та педагогічних технологій, спрямованих на актуалізацію минулого, на творче осмислення цінностей сучасності та проєктування особистісного розвитку у майбутньому»[7, С.48-50].

Пропоную до розгляду таке змістове наповнення фрейму(каркасу) до підтеми "Сумщинознавчі контексти життєтворчості Миколи Костьовича Зерова у часовому відтинку 1890 -1937 років". Визначимо кілька контекстів: а) подієвий, біографічний; б) літературно-мистецький, літературознавчий; в) педагогічний-просвітницький. При написанні цієї статті були використані матеріали історичних, літературознавчих і краєзнавчих досліджень С. Білокося, В. Брюховецького, В. Заїки, В. Панченка, В. Скакуна, В. Терлецького, та інших достойників у царині українознавства.

Спільним мотивом визначимо HONESTE VIVERE – ПРОЖИТИ ЧЕСНО(за В'ячеславом Брюховецьким)

Спосіб подачі краєзнавчо акцентованих знань - хронологічно послідовний, із визначенням біографічних локацій/станцій М. Зерова: Охтирка – Кролевець –Глухів – Суми – Конотоп– Лебедин – Ромен – Київ.

І станція. Охтирка

Микола Зеров, закінчивши Зінківську міську двокласну школу з 1900 по 1903 рр. навчається в Охтирській чоловічій гімназії, відкритій у 1874 році.

Кілька слів про гімназію, її викладачів та учнів. Поглибленим зацікавленням історією гімназист зобов'язаний тамтешньому викладачеві М. Попову. Серед відомих вихованців закладу Михайло Арцибашев, Микола Хвильовий, Борис Антоненко-Давидович, Михайло Рудинський, Василь Ємець та багато інших.

Михайло Якович Рудинський(1887 – 1958) – археолог, доктор історичних наук, музеєзнавець, навчався у Петербурзькому, згодом у Харківському університетах, був викладачем у закладах освіти Путивля і Переяслава. 1917 року М. Рудинський повернувся в Охтирку , працював у місцевій "Просвіті".

У 1920-х рр. став першим директором Полтавського краєзнавчого музею, відкритого у будинку колишнього Полтавського земства, збудованого й оздобленого у неobarоковому (козацькому) стилі за проєктом Василя Кричевського (Лебедин).

На початку 1930-х у цьому музеї створив унікальну експозицію доби феодальної України видатний митець і науковець Никанор Онацький (Суми).

Рудинський як музезнавець підкреслював необхідність вивчення учнями рідного краю, їх залучення до активної участі в його житті і розвитку. Він розгорнув роботу з організації у школах краєзнавчих гуртків задля досліджень околиць школи, села, повіту. Діти під час екскурсій робили замальовки пам'яток природи і старовини, збирали колекції, записували народні казки і пісні. М. Рудинський доклав багато зусиль щодо упорядкування та друкування посібників з краєзнавства: «Вивчай природу», «З минулого рідного краю», «Географія Полтавщини». Рудинський 1934 року був репресований, помертньо реабілітований аж у 1989 році прокуратурою м. Києва.

Василь Костьович Ємець (1890 – 1982) – український бандурист-віртуоз, письменник, учителював у м. Сосниця, воєк Армії УНР, організатор Кобзарського хору і Другої капели бандуристів. Будучи гімназистом В. Ємець 6 грудня 1911 року в Охтирці відбувся його перший виступ, на якому він заспівав заборонену московським царом "Розриту могилу" Т. Шевченка. Цей виступ мав надзвичайний резонанс у місті, бо був жандармський припис про покарання учня. Але педагогічна рада гімназії стала на бік В. Ємця, бо був представлений "Кобзар" Т. Шевченка "з приміткою – "разрешено цензурою".

В. Ємець змайстрував т. зв. подвійну бандуру на 62 струни і виконував на ній не тільки народні пісні та думи, але й твори Л. ван Бетховена, В.-А. Моцарта, П. Чайковського, Ф. Шопена, М. Лисенка.

Серед літературних творів Миколи Зерова, пов'язаних із охтирським часопростором, назовемо сонет-спогад "Водник"- враження від серпневої ночі 1900 року, коли Марія Яківна, Миколина мама, везла хлопчика з Охтирки додому після зарахування до гімназії. А також пошлемося на барвисту у настоях імпресіоністичну усмішку Остапа Вишні "Моя автобіографія"(1927). Оскільки й зараз часто друкують цю усмішку із сталінським цензуруванням наведемо цей уривок повністю : "Повіз батько мене в Зіньків... і віддав мене у Зіньківську міську двокласну школу. Отут мені й повернути б було на "неокласицизм", бо вчилися ми разом із М. К. Зеровим. Та я не схотів. Самі ж знаєте, що неокласиком бути силу треба терпіння. Читай Горация, Вергілія, Овідія та інших Гомерів. А бути сучасним письменником - значно легше. Нічого собі не читаєш, тільки пишеш. І всі задоволені. Так, що наші з М. К. Зеровим стежки розійшлися. Він – на Рим, я на – Шенгерієвку [3, С. 9].

Заакцентуємо на тому, що на 1927 рік літературна дискусія про шляхи і суть розвитку українського модерного письменства за вказівкою сталіна набула репресивного характеру, а чільних дискусіантів, зокрема й двох Микол Хвильового та Зерова, було звинувачено в українському буржуазному націоналізмі, а спілкування з лідером неокласиків(у більшовицькій репресивній стилістиці – "попутником"- за постановою ЦК КП(б)У), якого "треба перекувати на пролетарський штиб"- стає превентивно караною дією. У цій усмішці Остап Вишня заявляє про свій вибір - стаю поруч із українським науковцем і письменником М. Зеровим, своїм однокласником по Зіньківській школі.

2 станція. Крелевець

3 1905 року родина Зерових проживала у Крелевці, куди отримав призначення по службі на посаду інспектора народних училищ Костянтин Іраклійович Зеров. До слова

варто згадати, що рід Зерових походив із Стародубського козацького полку(за іншими відомостями – із Ніжинського). К. Зеров у 1881 році закінчив Глухівський учительський інститут. У цей час Микола –учень Першої Київської гімназії. Щороку, на вакації, він приїздить у рідне йому тепер сіверянське містечко. Тут знаходить для себе друзів і приятелів. У Крелевці Зеров на роки заприятелював із Петром Горецьким, у майбутньому відомим мовознавцем. До слова. Друзі вчилися в Київському університеті і навіть винаймали спільне помешкання для проживання. Помітну роль у формуванні українофільських поглядів крелевецької інтелігенції на початку ХХ ст. відігравав місцевий земський бібліотекар Микола Халецький, який згуртував цікавий відділ книжкової україністики. 1912 року в педагогічному часописі "Світло"(№4) М. Зеров надрукував некролог з приводу смерті свідомого українця М. Халецького. Можна припустити, що книжкові просвітницькі проекти Зерова, зорієнтовані на молодь і шкільництво, антологія "Нова українська поезія"(1920) і хрестоматія "Сяйво"(1924) - це своєрідне продовження шляхетної справи книголюбця М. Халецького.

У час гімназійного навчання в Києві (1903-1908) за Миколиною ініціативою зароджується т.зв. "крелевецьке земляцтво", він став одним із організаторів "класного" часопису. Воно згодом перенесеться і до університету, стане основою української студентської громади. До слова, зазначу, що крелевецькі побратими самовизначилися у питанні української мови – це їхня мова, мова думання, навчання і творчості. Показовим є факт вибору теми дослідження М. Зеровим – "Літопис Грабянки як історичне джерело і літературна пам'ятка". Так само Микола Зеров бере активну участь в аматорських театральних виставах, які, очевидно, здійснювалися при крелевецькому земляцтві. Брат поета Дмитро Зеров, згодом відомий науковець-ботанік, згадував: "...брат розказав про постановку в гімназії (було це десь у 1906 чи 1907 році) п'єси І. Карпенка-Карого "Хазяїн" [6, С. 355]. Постановка соціальної комедії вимагала від молоді не тільки завзяття й азів театральної майстерності, але й громадянської позиції, оскільки московський царизм вже масштабно придушував пагони революційної свободи 1905 року.

У перше десятиріччя ХХ ст. М. Зеров системно і з захопленням вчитується в тексти українських письменників. В. Брюховецький наводить такий приклад юнацького захоплення від читання поезій, а згодом і зустрічей з О. Олесем - "першим українським поетом доби «межи двох революцій»" "... з циклом поезій О. Олеся «Щороку», надрукованим в «Українській хаті», він (М. Зеров) колись цілісний день у незбагнено-ейфоричному сп'янінні носився вулицями Києва: «Пригадую свої перші враження від Олеся р. 1906 - 1908; як я вишукував його поезії по тодішніх декламаторах; як вражали вони мене свіжістю і безпосередністю, приємною відсутністю банально-цінних фраз та учительського тону старших поетів. Свої симпатії до Олеся поезії я переносив навіть на «Парубоцькі літа» («Парубоцькі літа – то бурхливий потік»), вірш зразково слабкий і ніколи потім не передруковуваний. Газетна звістка «В Київ прибув і редакцію «Ради» одвідав наш відомий поет О. Олень» мене хвилювала, а 21 чи 22 жовтня 1909 р., прослухавши на літературній вечірці українського клубу в авторівім читанні поему «По дорозі в казку», я, пам'ятаю, записав у щоденнику кілька безладно захоплених фраз. Тої ж зими, на другій вечірці, почувши кілька докорів на адресу

Олесевої мови, я щиро був здивований: мені здавалося, що українська мова «Журби і радості», «По дорозі в казку» і 2-ої книги поезій («Будь мечем моїм!..» (1909, авторська назва була знята цензурою, тому книжка вийшла під заголовком «Поезії. Кн. II».) — бездоганна [2, с.76-77].

Принагідно згадаємо, що О. Олесею та його творчості М. Зеров присвятив літературно-критичне дослідження "Поезія Олеся і спроба нового її трактування", а також сонетоїд "Олесь", в якому знайдемо і виразну портретну деталь лірика "Ведмежа спина і ведмежий торс, важка хода і зігнута постава". І означений символ-антитеза поезії О. Олеся "...міняв пісень ліричних чари на гук патріотичної фанфари. ...В смутному Києві, веселім Відні- він віднаходив звуки відповідні і запашний точив із себе мед,- бо ж він стільник, а не пуста вошинка. Бо ж він Олесь ... [7, с.75-76].

У часи університетського студіювання Микола Зеров регулярно друкується в загальноукраїнській періодиці: педагогічному журналі для сім'ї та школи "Світло"(виходив українською мовою) та лідерові суспільної думки українців газеті "Рада". Українська студентська громада Києва, з кралецьким ядром у ній, визнає М. Зерова своїм провідним та авторитетним громадським діячем. Саме йому делегують право виголосити прощальне слово на похороні Бориса Грінченка, письменника, науковця, педагога, громадського діяча, життя і творчість якого безпосередньо пов'язана із Сумщиною в останні десятиліття XIX віку.

Публікації у газеті "Рада"(редактор Сергій Єфремов) часто ініційовані університетською кралецькою громадою. Вірогідно, що автором (або співавтором) резонансної відозви "За Український університет" (6 червня 1912 року) був М. Зеров. Вона відтворює визначальні настрої українського громадянства про українізацію освіти та мотиви соборності згромадженні українства. " Ми, українці міста Кролевеця на Чернігівщині , кличемо до вас, борці за український університет у Львові: "Ви боретесь, брати наші, за найсвітлішу справу людську – за освіту; ви боретесь за велику радість *цілого народу, українського*. Хай же ганебні вчинки недолюдків-шовіністів не захищують вашої віри в *вашу перемогу!* Хай же наше глибоке і щире спочуття підтримує вас у тяжку годину боротьби! Кролевець. 3.УІ.1912р. 8 підписів".[2, С.76-77]

Звернемо увагу на оперативність публікації - у найближчому числі газети за три дні від часу написання відозви. Очевидно, що хтось із "кралецьких громадівців" був своїм у редакції газети. В. Брюховецький риторично запитує, хто, крім Миколи Зерова?! І наступне – шукаймо прізвища інших підписантів. Напевне, що Петро Горецький та Віктор Романовський, уродженець Глухова. Ще маємо 5 затемнених імен. Шукаймо їх, поки що нам незнаних достойників.

Окреслимо контекст появи цієї відозви. З 1900 року українське студентство Львова почало вимагати від польської влади провести реорганізацію в університеті і забезпечити право русинам (українцям) навчатися рідною мовою. Вимагали Українського університету, бо у Львові він чужинський та антиукраїнський. Боротьба тривала майже 15 років і була призупинена у час I-ої Світової війни. Українське студентство проводило мітинги і маніфестації, були навіть сутички із поліцією

(каральні органи заарештували 100 студентів; серед них згадаймо Мирослава Січинського, Івана Крип'якевича, Петра Карманського). Кульмінацією силового протистояння стали масові заворушення 1910 року- сутички між українським і польським студентством. Шовіністами був убитий українець Адам Коцко. Влітку 1912 року українське студентство готувало встановлення пам'ятника на могилі А. Коцка і проведення як жалобних тризв, так і нової хвилі маніфестацій. Ці дії підтримані були і київським студентством. І відозва "За Український університет" відіграла тут важливу інформаційну роль.

Знову повертаючись до кралецької сторінки в життєписі Миколи Зерова, наголосимо, що, за спогадами його сучасників (друзів, знайомих), студент, а згодом молодий учитель, був у тому віці (від 1910-хрр.), коли радість життя була гомінкою, щедрою на радість, спраглою відкривати світ і себе в ньому. В самоозначенні Зеров, майбутній історик, називає себе і друзів "бібліофагами", а книжка стає божественною стравою в ідентифікації свого інтимного світу. У повісті-спогаді "Незабутнє, немеркнуче..." письменниця Алла Цівчинська (студентка професора М. Зерова 1933-1934 років, донька златопільського його колеги і товариша) наводить такий уривок із спогадів про кралецькі захоплення митця:" Бувши ще студентом, М. Зеров мав звичай перед нічною Великодньою службою Божого обходити в товаристві панн і молодиків усі церкви у місті Кролевеці на Чернігівщині, де жили тоді його батьки. З вечора в церквах віряни-чоловіки читають по черзі діяння апостолів, і молодому Миколі Зерову справляло приємність прочитати і собі уривок, заступивши якогось поважного бородатого міщанина, що при свічці, з окулярами на носі, не без труднощів посувався поволі в церковнослов'янському тексті[10, С. 316].

Вірний своїй студентській звичці, Микола Костьович читав "Діяння апостолів" і в Баришівці. Саме тут були написані сонети "Чистий Четвер" та "Страсна П'ятниця". Принагідно наведемо таку алюзію і на стихію кралецьких великодніх читань :

"І темний ряд євангельських історій
Звучить як низка тонких алегорій

Про наші підлі і скупі часи"[7, С.64].

Зеровський мотив-передбачення реалізувався супроти поета після доносу колишнього його найкращого учня Петра Колесника. Баришівському школяреві Зеров подарував власноручний відпис "Чистого Четверга". Після першого масштабного погрому української інтелігенції 1930 року –процес СВУ – цей пристосуванець і кар'єрист публічно звинуватив професора у контрреволюційних діяннях, церковщині, у запеклій ненависті до" жовтневої революції", буцімто їх Зеров означив, як підлі і скупі часи.

У молодечі літа нерозлучну "кралецьку трійцю" (М. Зеров, П. Горецький, В. Романовський / про нього детальніше скажемо нижче/) об'єднала пристрасть до книжки, шедеври барокової української архітектури, подорожі і... ковзани. У 1912 році Микола Зеров пише оду "Трьом мандрівникам", присвячуючи їй "трійці" друзів. У творі прочитуємо і "програму подорожей" місцями козацької слави(Чигирин, Лебедин, Мотринський ліс, а далі – Вінниця і Буг) , і надихаюче на це дійство слово Т. Шевченка та його "Гайдамаків"(Керелівка, "гострі ножі" Залізняка і Гонти). Особливу увагу звернемо на визначальний у самоствердженні М. Зерова як українця рядок

" Що то іде-іде Україна (Я не кажу вже: "Русь идёт") [7, с.95].

В університеті також звернули увагу, що вдягався Микола не в тужурку, як усі студенти, а в світлосірий костюм поверх вишиваної сорочки, стягнутої червоною стрічкою, а це теж, погодьмося, про щось говорить: показовий іміджевий знак – студент-українець з алюзіями на позиціонування себе як українця суголосного ідеям Івана Франка, який одягав вишиванку під костюм.

Друзями-спудеями на початку 1910-х писалася колективна повість "Запорожці ХХ століття". Це була їхня "січова" хроніка. З досліджень істориків, матеріалів мемуаристів і краєзнавців (В. Заїка, В. Терлецький) склалася оповідна історія про "кролевецьких запорожців". Отже, повість складалася 1911-1912 років і була незакінченою. Її обсяг сягав 50-55 великих аркушів. З 1914 року рукопис її зберігався у Петра Горещького в Кролевіці. Прикрій випадок призвів до втрати рукопису: у грудні 1918 року П. Горещький виїздить до Києва, місцева влада для облаштування якоїсь установи реквізувала меблі Горещьких. З письмового столу були викинуті усі теки, серед них і рукописну повість "Запорожці ХХ ст."

Пам'ять зберегла й такі епізоди про "січову трійцю". Друзі організували біля села Камінь Сеймову січ. Залучили до розбудови "січі" місцеву молодь. Створили кіш, він налічував 100 козаків. Сеймова січ мала свій реєстр, свій літопис. Укладачем їх був Микола Зеров. Володіння Січі охоплювали землі від села Камінь, де річка Сейм, розгалужується на багато рукавів, утворюючи острови та затоки, до сеймового урочища Остриж. Осідок(кошова столиця) січі - тодішня дачна місцевість Новосілля на східному березі Сейму, неподалік села Мутин. Уродженцем цього села був Петро Горещький. Як жаль, що такий художньо-мемуарний документ утрачений!

З Кролевіця до Глухова надсилав студент Микола Зеров поштівки до Глухова Вікторові та його батькові Олександру Романовському, земському службовцеві.

3 станція. Глухів

У Глухові, колишній столиці Гетьманщини, жили добрі друзі, колеги Миколи Зерова. Найперше згадаємо Віктора Олександровича Романовського (1890 -1971)-українського історика, археографа, джерелознавця. Він - Начальник інформаційного відділу Міністерства праці Української Держави Павла Скоропадського, автор першого українського підручника з архівознавства. Тричі арештовувався комуністичною владою, в'язень ГУЛАГу. Назовемо також Федора Ернста (1891 – 1942) - мистецтвознавця, історика архітектури, пам'яткоохоронця, автора основоположних праць про українське мистецтво і архітектуру та Георгія Нарбути(1886-1920)-художника-ілюстратора, геральдиста, педагога співзасновника і ректора Української академії мистецтв.

У глухівському домі Романовських часто зупинявся і гостював М. Зеров. Віктор і Микола були частими відвідувачами тутешнього кінематографа "Вій", який знаходився біля ринку. Тут протягом усього ХХ ст. зберігався родинний архів, зокрема і листи від Зерова. Знайшли їх під ганком будинку випадково, у 2001 році, коли розбирали дерев'яну веранду. Читаймо про це у дослідженнях В. Заїки (Заїка В. Оточення Віктора Романовського в юнацькі роки // Декабристи в Україні: дослідження й матеріали. – К., 2007; Заїка В.В. Сімейний архів як джерело з історії Глухова першої чверті ХХ ст. // <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/>

[handle/123456789/67845/62-Zaika.pdf](http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67845/62-Zaika.pdf)) [5;6].

Також про глухівську знахідку читаємо в культурологічному есе Олексія Зотикова "Люди, іздці та мушки". Наведемо уривок із твору, як випадок призвів до знахідки архіву:"... перекажу, як запам'яталось під час нічних посиденьок удвох із ним(Олексія Зотикова і Віктора Романовського- молодшого) над замученою людьми річкою Есманню. Тим паче що матеріальні наслідки тієї бувальщини Віктор дав мені поперебирати власноруч.

– У сусіда дім ще давніший за мій, ганок давно вже треба було поновити. Але зрозумілося це тільки після того, як я вийшов від сусіда надвечір на той ганок та й провалився по саму чоловічу гідність. Починаю витягати себе, як Мюнхгаузен, за волосся, і бачу попід собою — щось біліє. В мене архівні інстинкти ще нормальні. Звісився у дірку, витягну — листи. Десятки листів! І почерк, «характер» такий, що в цілому світі другого такого нема. От що ти скажеш?

І кладе Віктор переді мною ті аркушки. Їх писано чорнилом початку минулого століття, але «характер» — ну точно століття вісімнадцятого. Людина так «вїхала» в палеографію гетьманського часу, що користувалася нею й у нормальному побуті.

Так, я знав цей неповторний почерк. Бачив його на семінарах з історії української літератури.

— Вітечка, це ж «нагутенбержено» Миколою Костьовичем! Це ж Микола Зеров!

Віктор киває, висолопивши язик від насолоди.

— А хто адресат?

— Віктор Романовський та... мій двоюрідний дід!

Я завжди чекав чогось особливого від Вікторівної вулиці. Тут «до Перевороту» мешкали Нарбути, Романовські і ще сила-силенна викладачів Глухівського імені Терещенка учительського інституту" [8].

Поетичний триптих М. Зерова "AMOR RENOVATIS"(1913 -1914) відтворює сердечні пристрасті ліричного суб'єкта, які постали в обрамленні реалій Глухова: любовні сповіді адресатці "коханій Ліселії" і передчуття великодньої благодаті від зустрічі з " янголом наземним":

" І ти, кохана Ліселіє,

Облита світлом ліхтарка,

Од світлої Анастасії

Ідеш прозора і легка"[7, С.97].

Адресатом цієї поезії про оновлену любов стала глухівська незнайомка. Вродливу сіверянку, яка полонила його душу, Зеров назвав досить екзотично — Ліселія. Розширюючи часово-просторові межі інтимного тексту він використовує епіграф із Літопису Величка:" Егда-же в Глухові заиграно в дзвони...". Під віршами проставив чітку дату — 5 квітня 1914 року. Дослідники доводять, що Микола Зеров у цьому триптиху сповідується у почуттях глухів'янці Лені Мусієнко, студентці Київських вищих жіночих курсів.

Біографи Миколи Зерова називають його пристрасть "гутенбержити" – себто виготовляти рукописні книжки, ніби для "хатнього вжитку". Таких зшитків, ймовірно, було понад десяток. Тут вгадується натяк на Тараса Шевченка та вірш "А. О. Козачковському":

"... зроблю Маленьку книжечку.

Хрестами і везерунками з квітками

Кругом листочки обведу.

Та й списую Сковороду..." [11, С. 46].

Осип Юрійович Гермайзе (1892 -1958)- український історик караїмського походження, педагог – 4 серпня 1923 року у листі до М. Зерова писав у "болотяну Лукрозу"-Баришівку, запрошуючи його виступити на курсах учителів у Конотопі: "Ждуть вони Вас дуже. Коли одного разу під час своєї лекції я сказав, що Ви маєте прийти, аудиторія радісно загомонила. Серед курсантів багато крелівчан, які Вас добре знають"[2, С.94]. Отже, у 1920-х рр. у Конотопській окрузі проводили навчання учителів. Як називався цей освітній заклад? Хто в ньому працював? За якими програмами вели заняття?

Київ – як у давній історії Рим: всі дороги ведуть до Міста над Дніпром. Києвоцентризм був світоглядним вибором молоді генерации української інтелігенції доби модернізму і державотворення. Бо - хто володіє Києвом, той володіє Україною. Для Миколи Зерова Київ був його містом. Українськими Агенами, з синіми і жовтими кольорами:

"Вітай, замріяний, золотоголавий
На синіх горах...[7, С.27].

Зеров був (наголосимо!) свідомий свого покликання. Він жив Україною, її майбутнім, хоча про це майже ніколи не говорив уголос. Його любов до Батьківщини була дією: навчати, досліджувати, просвіщати, писати.

У 1917 р. Микола Зеров повертається у рідний йому Київ. Тут вирує нове молоде українське життя. Тепер уже знаний педагог бере участь у 2-ох всеукраїнських учительських з'їздах. З цього року Зеров почав працювати в 2-й Київській гімназії, очолює секретаріат педагогічної ради. Старші учні цієї гімназії стали добровольцями й у складі українського війська здійснили вирішальний для долі України оборонний бій із більшовицькими завойовниками під Крутами.

М. Зеров стає активним учасником українського літературного життя, що вийшло з підпілля в час Української революції та доби Визвольних Змагань, зокрема виступає як поетичний рецензент в журналі "Наше минуле"(1918-1919), редактором якого був Павло Зайцев. Обкладинку часопису виконав Георгій Нарбут.

У 1919 р. Микола Зеров був призначений редактором часопису „Книгар”. Під його керівництвом вийшло 12 чисел журналу. Сторінки часопису відкривають читачеві активного й вимогливого літературного критика. Часопис став осідком майбутніх київських неокласиків.

Як зазначає В. Брюховецький: "Високі патріотичні почуття виявляються не тільки в літературно-критичній діяльності Зерова, але й у його тогочасній поезії. Як на зразок можна вказати на вірш «Ріг Вернигори»(1919). Тут надії автора на відродження свого народу... звучать найвиразніше. І — найбезпосередніше, втілюючись у поетичний образ народного богатиря Мусія Вернигори, який прийде на допомогу гнобленому люду:

"Зникнуть, зникнуть агаряне...

Вся потуга їх розтане,
як весною тане сніг.

А над нашим краєм рідним
задзвенить ключем побідним
Вернигорин дивний ріг"[2, С.47].

Подвійною ремінісценцією є епіграф до "Рогу Вернигори": "Есть древу надежда, аще і посічено будет": по-перше - цитата із біблійної Книги Іова. По-друге, цей вислів узяв мотивом до збірки "Слобожанщина" охтирчанин Яків Щоголев ("Непривітаний співець"- про нього стаття М. Зерова). Єднає твір з читачем думка про невмирущість народу і його мови.

З весни 1918-го року М. Зеров близько зійшовся з

українськими науковцями та митцями, які гуртувалися навколо ректора Української академії мистецтв Георгія Нарбута. Саме в цьому гурті виник образ Лупи Юдича Грабуздова, «неслужащого дворянина», з маломастних поміщиків пирятинських. Лупа Грабуздов - що за дивина? Можливо, саме так подумав український графік Георгій Нарбут, коли надібав на подільському базарі сердоликовий перстень-печатку з девізом і написом "Л. І. Грабуздов".

Із випадку "народився" Лупа Юдович Грабуздов. Персонажа цього Нарбут створив разом зі своїми друзями - поетом і філологом Миколою Зеровим та істориком Вадимом Модзалевським. Нарбут придумав родовід Грабуздову і намалював його родинне дерево. Митець захопився ідеєю створити образ такого хохла-перевертня, намалював його портрет (довгоносий, у старовинному вбранні), вибудував його генеалогічне дерево. Ідея полягала в тому, щоб показати, як розкладалося малоросійське дворянство, як зрікалося своєї ідентичності. В пресі друкувалися фейлетони «З газетної практики Л. Ю. Грабуздова». Прикметний уривок зі «Спекуляції по оракулу» наводить В. Брюховецький : «Бачте, — дід мій походив з пирятинських козаків і звався просто Гарбузом, але записався Гарбузовим. А записуючи свого сина, мого батька, до метрики, подарував попові многоплодного гиндика за те, щоб той переставив літери й записав його Грабузовим. Звідки взялося Д і як я став Грабуздовим — не можу вам з'ясувати. Але еволюція така, очевидно, мала повести до «ушляхетнення» нашого роду й до забуття старих охлократичних традицій «хохлацьких», що визирали з ганебного прізвища Гарбуз... Бабуня оповідала навіть, що дід хотів «на височайше» вдатися, щоб переіменовано було його в Тиквина, але, зазирнувши в оракул, побачив, що ідея його виникла в критичні дні — «неблагоприятные для всяких хождений по делам» і закинув дальшу саморусифікацію». [2, С.91]

Подібно до діаріушів барокової доби, друзі вели свій "Діаріуш подій звичайних і наглих...", в якому траплялися, наприклад, такі записи: "Приїхав пан Грабуздов і оселився в помешканні без дозволу пана Нарбута. Реєнт домової канцелярії Вадим Модзалевський". Цю блискучу бурлескнуну містифікацію автори довели до кінця - у пресі з'явилось повідомлення про те, що «29 серпня 1918 року в с. Грабуздовці Пирятинського повіту упокоївся на 87 році свого життя Лупа Юдич Грабуздов.

Гуртівці, а серед них і Віктор Романовський, планували відзначити 89-літній ювілей(?) Лупи Грабуздова: мали видати збірник статей про цей рід, життєву історію та літературну спадщину Лупи, зі спогадами "ювіляра" і про нього. Художнє оздоблення мав виконати Г. Нарбут. До гравюри, на якій зображений в позі оратора сам Лупа на тлі напівзруйнованого фамільного млина Гарбузів-Грабузденків, Микола Зеров написав текст-пародію "Елегія Грабуздовська – на умолчание мелниці фамільної"(1 квітня 1920), успішно вправляючись у стилізації староукраїнської книжної мови доби бароко:

" На річці Чумгачку, без служби дворянин,
Бездійствую стоїш отечественний млин,
На славнім місці сем през предків заложонний
І слави нашої свідитель незелзонний.
Умалилась вода, не грають лотки
І – насажденіє дідівської руки –
Тополі і дуби схиляють токмо чола
На праздний твої, немелуючі кола [2, С.102].

Трагічна весна 1920 року, захоплення України москowitzами-більшовиками і нагла смерть Георгія Нарбута зупинила цей блискучий сатиричний проєкт,

вістря якого було спрямоване проти містечкової братії ренегатів-хохлів.

У цьому ж році з'явилася на світ "Антологія римської поезії" — збірка перекладів давньоримських поетів Миколи Зерова, опублікована у видавництві «Друкарь». Обкладинку встиг виконати Г. Нарбут. Перекладна «Антологія римської поезії» стала першою книгою в творчому доробку Миколи Зерова. І останньою для його старшого товариша і земляка Георгія Нарбута.

Осінь 1923 року . Микола Зеров повертається із Баришівки. Викладає у багатьох закладах освіти Києва, включається як критик у тогочасне літературне життя. У грудні цього року відбулася перша зустріч з Миколою Хвильовим. У складі харківської "гартівської" групи письменників він приїхав до Києва, налагоджувати взаємодію в українському літературному матеріку. Дивом збереглися листи М. Хвильового до М. Зерова, багато в чому однодумців про шляхи розвитку і місію новітньої української літератури.

Микола Хвильовий листується з Миколою Зеровим із середини 1923 року. Листується з ідейним натхненником київської групи «неокласиків», які в радянському літературознавстві вважалися ворогами і чужаками. Перший прозаїк епохи, один з чільних літературно-громадських діячів, фанатичний, як казали, комуніст Хвильовий, в літературній боротьбі двадцятих років демонстративно й безоглядно підтримав завішаного всілякими ярликами М. Зерова, що стало однією з найбільших сенсацій того часу. «... для пролетарської художньої літератури без всякого сумніву корисніші — гіперболічно — в мільйон разів радянський інтелігент Зеров , озброєний вищою математикою мистецтва, ніж сотні "просвітан"...Цей високий ідейний союз робить честь їм обом, бо обом — таким неподібним, але таким щирим і принциповим — лицарям культури йшлося про святе» [1, 238].

М. Зеров у публічних виступах обстоював ідею буття української літератури як самодостатнього мистецького явища в контексті світового духовного розвитку. Його гасло: Ad fontes!(До джерел!) — стало гаслом вибору української інтелігенції. Зеров беззастережно став на бік Миколи Хвильового у т.зв. літературній дискусії 1925-1927 рр. Навіть назви статей Зерова суголосні памфлетам та есе Хвильового: "Європа- Просвіта — Освіта — Лікнеп", "Євразійський ренесанс і пошехонські сосни". Мистецька, культурфілософська дискусія, за вказівкою із кремля, трансформувалася в політичну, а незабаром набрала

системного репресивного характеру: арешти, судилища, самогубства, заслання, самообріхування, доносництво...

У 1920-х роках до Миколи Зерова за підтримкою чи за порадою шли молоді науковці, дослідники української літератури, зокрема і наші країни Григорій Майфет, Агапій Шамрай. У ЦНБ ім В. Вернадського НАН України зберігаються листи згаданих літературознавців. Г. Майфет написав ґрунтовне дослідження про тематичні і жанрові ознаки новели («Природа новели» в двох томах (1928 і 1929 роки). Рукопис цієї праці читав професор Микола Зеров. Воно не втратило своєї значущості і через сто років. Дослідник товаришував із М. Зеровим, часто гостював у них вдома, заприятелював із малим ерудитом Костиком, сином поета. Григорію Кочуру, ще одному учневі й послідовникові Зерова, Г. Майфет передав на зберігання копію спогадів про авторитетного колегу і наставника — "Pro memoria poetae" (у пам'ять про; щоб пам'ятати).

Мистецький образ Сумської Землі у поетичному доробку Миколи Зерова відіграє помітну роль. Він створив ліричні образи видатних письменників-краян (П. Куліш, О. Олесь), відтворив історичний і психологічний колорит епох у сонетах, присвячених "Слову о полку Ігоревім"(сонети " Князь Ігор", "Сон Святослава"). Згадані твори екзистенційні. Вони не стільки, наприклад, ілюстрація відходу за пруг Пантелеймона Куліша чи про затемнення сонця під час походу князя Ігоря. Вони про світоглядний вибір митця. У них трагічний удар між Часом і Людиною — "В повітрі пише ще його рука"[7, С.32]. І про самотність Митця. І потребу "князя", щоб поруч був "співець". Це ментальні й світоглядні риси портрета Миколи Зерова. Холодний погляд часу відбився у слові, бо поруч і повсюди "incognito". А з ними йде "... чорний день десь дзвонить у стремена[2, С.42].

Підсумовуючи викладений матеріал, зазначу, що це тільки фрейм. Його варто розширювати і наповнювати новими знаннями про Миколу Зерова і Сумщину, розширюючи піддане за тоталітарних комуністичних часів остракізмові і забуттю. Як влучно підмітив Сергій Білокінь: Микола Зеров "...не тільки поет і не тільки критик. Микола Зеров —явище набагато ширше. Він являв собою один із потужних чинників розвитку української культури, і його можна розглядати тільки в такому ранзі "[1, С. 200]. Зазначена тема також важлива для формування глибин та істин у процесі національної ідентифікації та українському за змістом і духом державотворенні. Слово і чин Миколи Зерова — у допомогу.

Список використаних джерел

1. Білокінь С. Микола Зеров. У кн.: Наш сучасник Микола Зеров. — Луцьк: ВМА "Терен", 2006. — С.199 - 280.
2. Брюховецький В.С. Микола Зеров: Літ.-критич. нарис. — К.: Рад. письменник, 1990.-309 с.
3. Вишня О. Твори: В 4-х т.- К.: Дніпро, 1988 — Т.2 — 461 с.
4. Заїка В. Оточення Віктора Романовського в юнацькі роки // Декабристи в Україні: дослідження й матеріали. — К., 2007. // <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67845/62-Zaika.pdf>;
5. Заїка В.В. Сімейний архів як джерело з історії Глухова першої чверті ХХ ст. // <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67845/62-Zaika.pdf>.
6. Зеров Д. Микола Зеров(до 80-річчя з дня народження). У кн.: Наш сучасник Микола Зеров. — Луцьк: ВМА "Терен", 2006. — С.355-358.
7. Зеров М.К. Твори: В 2 т.- К.: Дніпро, -1990 — Т.1 : Поезії. Переклади / Упоряд. Г. Кочур, Д. Павличко.- 843 с.
8. Зотиков О. Люди, іздки та мушки / <https://www.umoloda.kiev.ua/number/786/316/28620/>.
9. Караманов О. Музейна педагогіка в системі сучасної освітньої парадигми та поширення наукових знань. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 листопада 2019 р., м. Київ. Біла Церква : видавництво «Авторитет» ФОП Курбанова Ю. В., 2019. С. 48–50.
10. Соловєцький етап: антологія /упорядкув. та передмова Ю. П. Винничука. — Харків: Фоліо, 2018 — 492 с.
11. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: С. П. Кирилюк(голова) та ін. —К. : Наук. думка, 1989- Т.2. Поезія,1847-1861рр. /Упоряд. та комен. В. С. Бородіна — 592 с.

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАКОТЕНТУ У ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

І. Черткова

Здійснення освітньої діяльності у закладах дошкільної освіти в сучасних умовах потребує організації освітнього процесу за допомогою відкритого і вільного використання всіх освітніх ресурсів і програм, у тому числі, доступних в Інтернеті. Це активізувало проблему впровадження медіаконтенту у освітній процес дітей дошкільного віку, що сприятиме можливості неперервного розвитку дошкільників в умовах змішаного і дистанційного форматів освітньої взаємодії, які наразі запроваджено у прифронтових регіонах країни.

Питання модернізації освітнього процесу у дошкільних навчальних закладах в умовах інформатизації освіти аналізувала А. Панченко. Зокрема, проблему підвищення якості освітньо-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі засобами ІКТ досліджували Н. Борак, О. Маркова та інші.

Проблема взаємодії дітей з медіапростором досліджувалася сучасними вітчизняними науковцями у різних аспектах: соціалізація в агресивному медіа середовищі (О. Петрунко); вплив медіапростору на дітей дошкільного віку та їх захист (О. Подліняєва).

Практичні рекомендації щодо організації відео-занять з дітьми дошкільного віку та вимог до них надала К. Крутій. Особливості створення мультимедійної презентації розглядала І. Леус; технологію створення інтерактивних дидактичних ігор у програмі Power Point засобами перемикачів досліджували І. Леус, О. Балаюш. Проте питання впровадження медіаконтенту у існуючу практику організації освітнього процесу дітей дошкільного віку потребують подальшого вивчення.

Впровадження медіаконтенту у освітній процес дітей дошкільного віку розширює можливості організації освітньої діяльності та реалізації завдань дошкільної освіти в сьогоденні умовах. Але використовуючи медіа контент у роботі з дошкільниками, насамперед, важливо зорієнтувати свої зусилля на захист дітей у медіапросторі, щоб уникнути ризиків у взаємодії дітей з медіапростором.

Зважаючи на зазначені у ст.42 Закону України «Про медіа» [2] можливі ризики, у процесі взаємодії дітей з медіапростором, дорослі (вихователі і батьки) мають вдумливо і обережно обирати необхідний медіаконтент. Наразі в арсеналі вихователів закладів дошкільної освіти цілий спектр медіазасобів, які сприяють якісній реалізації завдань дошкільної освіти у сучасних умовах, що здебільшого здійснюється в дистанційному та змішаному форматах і передбачає значне задіявання медіаконтенту.

Так, в роботу з дітьми середнього дошкільного віку (5-й рік життя) групи «Мальва» Шосткинського

дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 4 «Казка» Шосткинської міської ради активно запроваджуємо онлайн-заняття в форматі «Зустріч», які мають врахувати інтереси дітей, дозувати інформацію чи завдання, розвести в часі змістове наповнення. Як зазначає К. Крутій, у вільному режимі під час зустрічі діти переходять від статусу «глядач» і «споживач» до значно ціннішого – «учасник освітнього процесу» [3]. Зокрема, вважаємо необхідним в організацію освітнього процесу дітей в медіапросторі активно підключати ще одного учасника освітнього процесу – батьків.

Сучасний освітній процес з дошкільниками передбачає задіявання різнопланового медіаконтенту. Тому систематично використовуємо мультимедійні презентації створені за шаблонами сервісу PowerPoint, а також за допомогою сервісів Google Sites та Canva. Підготовлені мультимедійні презентації, які наповнюємо доцільним медіатекстом, застосовуємо на різних етапах освітньої діяльності в форматі традиційних занять та онлайн занять. А також у процесі ігрової, проектної, художньо-творчої, продуктивної діяльності дітей дошкільного віку.

При дистанційному навчанні, як вважає К. Крутій, не можна знехтувати провідну діяльність дошкільнят – гру. Це можливо тільки за умови, коли сам вихователь сповідує цінності дитячої гри. У таких ситуаціях найбільш виявляються професійні якості вихователя – організація взаємодії з дітьми та батьками [3, с. 9]. Розуміння важливості гри для розвитку дітей дошкільного віку сприяло активному впровадженню в освітній процес дидактичних та розвивальних онлайн ігор, які наразі є доступним медіаконтентом, що відповідає віковим особливостям дітей дошкільного віку. Застосовуємо навчальні дидактичні та розвивальні онлайн ігри, спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності дитини, розвиток мислення, креативності тощо. Наприклад, дидактичні онлайн ігри створені за допомогою сервісу LearningApps: «Овочі та фрукти», «Корисна та шкідлива їжа», «Одяг для хлопчиків та дівчаток», «Пори року» тощо.

Ефективними для дітей дошкільного віку у засвоєнні необхідної інформації, розвитку критичного мислення, набуття навичок аналізувати побачене, робити висновки та аргументувати свою думку є відеоролики, відеокліпи, мультфільми. Так, наприклад для засвоєння правил та формування навичок з мінної безпеки доцільними будуть такі короткометражні мультфільми: «Небезпечні знахідки» (<https://www.youtube.com/watch?v=vVVICc46XCo>); «Безпечні канікули» (<https://www.youtube.com/watch?v=A4PrtPUf22o>); «Лісовий скарб» (<https://www.youtube.com/watch?v=V5JZW18TrEY4>) тощо.

Засвоїти дошкільниками правила безпеки при пожезі допоможуть такі мультфільми як: «Небезпечні забави лисенятка Фредді» (https://www.youtube.com/watch?v=k46yxx_-6N4); «Що робити під час пожежі?» (https://www.youtube.com/watch?v=vTSBL_YOcc4) та інші.

На прикладі короткометражного відео «Основні правила поведінки на вулиці» (<https://www.youtube.com/watch?v=cib19U6XO8A>) доцільно провести заняття на тему «Ми на вулиці». Також доцільно у процесі соціалізації дітей використати мультфільм «На дитячому майданчику» (<https://www.youtube.com/watch?v=EsjVB31UItw>).

На прикладі короткометражного відео «Вчимо основні дорожні знаки для дітей» (<https://www.youtube.com/watch?v=8Vd0nktTMrc>) проводимо заняття з формування навичок безпечної поведінки на вулиці. Вчимо та закріплюємо з дітьми основні дорожні знаки, які допоможуть убезпечитися на вулиці. Доцільним буде і короткометражного відео «Правила дорожнього руху для дітей» (<https://www.youtube.com/watch?v=4Xq9BqVyH1w&t=21s>).

Заняття з безпеки дітей в природі буде цікавішим і сприятиме кращому запам'ятовуванню важливих правил поведінки в природі, якщо задіємо короткометражне відео «Правила безпеки на воді» (<https://www.youtube.com/watch?v=N9OP5wQNDao>); «Правила безпечної поведінки влітку для дітей» (<https://www.youtube.com/watch?v=kjng21WX9Fc>) та «Правила поведінки в лісі, на луках для дітей» (<https://www.youtube.com/watch?v=p5NPesGHns>).

Формувати навички здорового способу життя, дотримання особистої гігієни допоможе короткометражне відео «Чистота – запорука здоров'я. 10 правил гігієни» (<https://www.youtube.com/watch?v=UFNn3WLk3Ds>).

Цікавим і ефективним стає процес набуття практичних навичок і вмінь з використанням онлайн ігор та розвивальних завдань, онлайн екскурсії, онлайн подорожі тощо.

Серед активно задіяваного медіаконтенту для дітей дошкільного віку, який сприяє організації освітньої діяльності дітей дошкільного віку в сучасних умовах це відео- та аудіоказки, оповідання та вірші українською.

Змішаний формат освітньої взаємодії з дошкільниками зорієнтував на створення власного медіаконтенту для дітей. Чудовим арсеналом для роботи з дітьми середнього дошкільного віку за освітньою програмою «Я у Світі» стали створені програмові відео- та аудіо- казки, оповідання та вірші українською, які у запису або в режимі онлайн читаємо самостійно. Такий формат роботи з програмовими відео- та аудіо- казками, оповіданнями та віршами дозволяє збільшити присутність вихователя у процесі освітньої взаємодії з дітьми в дистанційному режимі. Також пропонуємо дітям широкий спектр відео- та аудіо- казок, оповідань та віршів українською для прослуховування та перегляду вдома разом з батьками.

Доцільним для формування навичок безпечної поведінки дітей вдома є різноплановий відеоконтент відповідної тематики. Так, на прикладі віршованої відеопам'ятки «Коли ти вдома» (<https://www.youtube.com/watch?v=IQyKFpqV4H8>) та відеоказочки «Не залишайте дітей вдома самих» (<https://www.youtube.com/watch?v=cE2jvBAQ9EI&t=16s>) діти засвоюють у цікавому для них форматі правила безпечної поведінки вдома. Такий відеоконтент дозволяє не тільки вчити але й закріплювати

разом правила безпечної поведінки задля безпечного і комфортного життя усієї родини. Долучаємо до такої освітньої взаємодії і батьків наших вихованців. Це підсилює результати оволодіння дітьми необхідних знань, вмінь і навичок.

Щоб взаємодія дітей з медіа простором мала позитивний вплив на їх розвиток і разом з тим не шкодила їх психіці необхідно формувати у них інформаційно-комунікаційну компетентність. Таку задачу для вихователів закладів дошкільної освіти визначає і Базовий компонент дошкільної освіти, де в освітньому напрямі «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота» результатом сформованості цифрової компетентності дітей є їх здатність використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язання освітніх, ігрових завдань на основі набутих елементарних знань, умінь, позитивного ставлення до комп'ютерної та цифрової техніки [1].

Робота з формування інформаційно-комунікаційної компетентності у дітей дошкільного віку має здійснюватися в умовах доцільної і безпечної їх взаємодії з медіапростором. Де вихователі спільно з батьками демонструють дітям навчальні та ігрові можливості медіаконтенту, навчають їх практичним навичкам використання такого контенту та забезпечують їх захист від можливих загроз.

Практичний досвід організації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку у змішаному форматі, що передбачає дистанційний компонент, спрямував нашу роботу на наповнення освітнього онлайн середовища необхідним і доцільним медіаконтентом. Так, насамперед, були розроблені і записані відео інструктажі для дітей та їх батьків, щодо комунікації в онлайн просторі; правил безпечної поведінки в суспільних місцях, у природі та вдома; безпеки в інтернеті; поради від спеціалістів (інструктора з фізичної культури, логопеда, психолога, медиків тощо).

Ефективною роботою з медіоконтентом для компетентнісного розвитку дошкільників, зокрема формуванню у них інформаційно-комунікаційної та цифрової компетентностей, стали зняті разом з дітьми мультфільми. Так, спільно з дітьми були зняті мультфільми з проблеми мінної безпеки «Пригоди лісових звірят» та розвитку навичок соціалізації дітей «Ліки для дідуся». Така робота зі створення власного медіоконтенту сприяє не тільки формуванню інформаційно-комунікаційної та цифрової компетентностей дітей дошкільного віку, але й розвиває у них креативність, творче та логічне мислення, мовлення, формує уміння працювати в команді та комунікативні навички.

Освітня взаємодія з учасниками освітнього процесу (дітьми та їх батьками) передбачає системне наповнення медіаконтентом і освітніх середовищ, створених на сайті закладу освіти та у групах соціальних мереж, які організовано для кожної групи батьків та дітей дошкільного закладу. В них представлено якісні цифрові навчально-методичні ресурси для допомоги батькам у організації освітнього процесу дітей вдома.

Підсумовуючи зазначимо, що зміни в сучасному соціокультурному просторі та в організації освітньої діяльності дітей дошкільного віку зумовили необхідність взаємодії з медіаконтентом. Доцільна і безпечна організація медіапростору дітей дошкільного віку, знання можливих ризиків у взаємодії з ним, дозволяють отримати від сучасного медіаконтенту позитивний вплив на

дошкільників та освітній простір для всіх учасників навчального процесу, уникнути можливих загроз.

Впровадження медіаконтенту в організацію освітнього процесу дітей дошкільного віку відкриває нові можливості для дошкільної освіти. Однак для того, щоб цей процес був ефективним і якісним, необхідно

постійно працювати над його вдосконаленням. Найбільш ефективним в організації роботи вихователя ЗДО онлайн є поєднання традиційних методів навчання з цифровими технологіями. А інтеграція різних онлайн-платформ і сервісів дозволить створити зручний і доступний.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (Дата звернення: 11.09.2025).
2. Закон України «Про медіа». 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (Дата звернення: 14.09.2025).
3. Крутій К. Вимоги до ЗУСТРІЧІ. *Дошкільне виховання*. 2016. №9. С. 6-10.
4. Леус І. Створення мультимедійної презентації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. №8. С. 50 – 55.
5. Медіаосвіта дітей дошкільного віку в умовах інформаційного суспільства. Навч.-метод. посібник / Ванько К.І., Зоря Ю.М., Шаповал О.В., Волошенюк О.В./ За ред. Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 75 с.
6. Подліняєва Оксана, Хоменко Алла. Діти та медіапростір: вплив і захист. Педагогічні науки та освіта. Вип. XLII–XLIII. 2023. С.119-124.
7. Фамільярська Л.Л. Створення інформаційно-освітнього середовища навчального закладу на Google Sites. Методичні рекомендації. Житомир ОППО, 2013. 65 с.

НАВЧАЛЬНО-ЛОГІЧНІ ВМІННЯ ЯК СКЛАДОВА ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

А. Мисько

Пріоритетним напрямом сучасної дошкільної освіти є формування у дітей дошкільного віку базових компетентностей, які визначено оновленим державним стандартом дошкільної освіти (Базовим компонентом дошкільної освіти). Серед яких важливе місце посідає логіко-математична компетентність, що формується на основі розвитку логіко-математичного мислення дітей дошкільного віку та набуття ними навчально-логічних вмінь. Тому одним з основних завдань вихователів закладів дошкільної освіти є пошук ефективних засобів та технологій навчання дітей міркувати, грамотно обґрунтовувати свою позицію, шукати різні варіанти розв'язку завдань та самостійно приймати рішення, тобто розвивати у дошкільників логіко-математичне мислення та формувати навчально-логічні вміння, які є складовими логіко-математичної компетентності.

Проблему формування базових компетентностей у дітей дошкільного віку активно досліджувано відомими фахівцями з дошкільної освіти: О. Байер, О. Безсонова, О. Брежнева, Н. Гавриш, Т. Піроженко та ін.. Зокрема, В. Старченко в своїх дослідженнях аналізує поняття «логіко-математична компетентність» і зазначає, що ця компетентність передбачає сформоване вміння розмірковувати, доводити правильність власних суджень.

Можливості формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти з'ясовує Н. Миськова. Проблема логіко-математичного розвитку дошкільників детально досліджується у роботах К. Крутій, Л. Плетеницької та ін..

Сьогодні, у науково-методичних матеріалах, активно аналізується накопичений практичний досвід запровадження технологій щодо розвитку логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку: робота з паличками Кюїзенера (В. Новикова, Л. Тихонова), логічними блоками Дьенеша, розвиваючі ігри з квадратами В. Воскобовича та інші.

Зважаючи на те, що основною метою дошкільного освітнього процесу стає не насичення дитини інформацією, а розвиток у неї пізнавального інтересу, вміння здобувати знання самостійно, формування базових компетентностей, зокрема логіко-математичної компетентності, щоб використовувати їх у різних навчальних або життєвих ситуаціях, у своїй практичній діяльності з формування навчально-логічних вмінь як складової логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку акцентуємо увагу на важливості розвитку логічного мислення за допомогою технологій роботи з логічними блоками Дьенеша.

На реалізацію зазначеної мети щодо формування у дошкільників логіко-математичної компетентності спрямований і Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція, 2021) [1], який безпосередньо орієнтує педагогів на всебічний гармонійний розвиток особистості дитини, зокрема на розвиток пізнавальної активності, інтелектуальний розвиток дітей через організацію активної пізнавальної діяльності дошкільників на основі сформованих навчально-логічних вмінь у різних видах діяльності.

Відповідно до нових стандартів дошкільної освіти, сучасні педагогічні підходи до організації освітньої

діяльності дошкільників, зорієнтованої на формування логіко-математичної компетентності, передбачені у змісті освітніх програм для дітей дошкільного віку. Так, програма розвитку дітей дошкільного віку «Я у Світі» (автор О. Кононко) [7], яка реалізується у Шосткинському закладі дошкільної освіти (ясла-садок) №4 «Казка» Шосткинської міської ради, націлює не стільки на засвоєння дитиною певного обсягу математичних знань, скільки на якість запам'ятованої інформації та формування відповідних розумових дій, оволодіння способами розв'язання різноманітних завдань з використанням елементарних логічних прийомів. При цьому логічний аспект виходить за межі математичного й охоплює весь життєвий досвід дитини, який формується за різними напрямками її розвитку. Тому завдання формування логіко-математичної компетентності дошкільників у Програмі «Я у Світі» не виділено окремо, а подано в кожній з освітніх ліній розвитку. Це не применшує ролі логіко-математичного аспекту особистісного розвитку дошкільника, а лише вдосконалює процес систематизації та інтеграції змісту дошкільної освіти загалом [7].

Логіко-математична компетентність передбачає здатність дитини використовувати власну сенсорну систему у процесі логіко-математичної та дослідницької діяльності, а також набуття знань про основні математичні поняття (число, величина, форма, простір, час), еталонів площинних та об'ємних геометричних фігур, просторові напрями, одиниці вимірювання часу, параметри величин та усвідомлення зв'язків між кількісними, порядковими, просторовими та часовими поняттями тощо і навчально-логічні вміння дитини (у межах вікового періоду) [1, с.11]:

- встановлювати залежність між числами, величинами, просторовими ознаками;
- володіти основними одиницями вимірювання;
- диференціювати сенсорні еталони за ознаками форми, величини, кольору, просторового розташування;
- досліджувати предмети та об'єкти;
- використовувати різні способи обстеження і порівняння;
- знаходити різні варіанти розв'язання логіко-математичних завдань;
- аналізувати, узагальнювати, класифікувати, групувати предмети та об'єкти за ознаками форми, величини кількості, кольору;
- здійснювати серіацію, тобто впорядкування за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі й часі;
- здійснювати елементарне кодування властивостей та якостей предметів, об'єктів за допомогою символів;
- використовувати знання в знайомих та нових пізнавальних ситуаціях;
- робити висновки і узагальнення .

Напрямок роботи з формування у дошкільників логіко-математичної компетентності спрямований на засвоєння елементарних логічних прийомів для здійснення математичного розвитку, та орієнтований, насамперед, на вміння розмірковувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, обґрунтовувати своє твердження, робити прості умовиводи понять і дій, у свою чергу, складає абетку логічного мислення і є необхідним базисом для розвитку особистості дитини. При цьому важлива не стільки наявність логіко-математичних знань, скільки здатність їх використовувати у різних життєвих

ситуаціях, розсудливо поводитися, проявляти високу пізнавальну активність, кмітливість, гнучкість мислення, самостійність суджень, тобто поводитися компетентно, відповідно до своїх вікових можливостей, індивідуального та життєвого досвіду, тобто наявність практичних навчально-логічних вмінь. Тому сьогодні більше йдеться про програму життя, а не про програму знань.

Зауважимо, що у побуті й у різних видах діяльності діти виконують різноманітні математичні і логічні операції: лічать предмети та об'єкти, порівнюють їх за величиною та формою, групують, класифікують, оперують із множинами, будують умовисновки, а в процесі спілкування доводять одні факти чи спростовують інші. Наприклад, готуючись до сюжетно-рольової гри «Магазин», дошкільники обладнують торговельну зону, класифікують товар, розкладають множину на підмножини, визначають ціни, оперуючи цифрами, використовують умовні мірки. Зрозуміло, під час такої діяльності логічні та математичні операції пов'язані. Наявні логіко-математичні вміння свідчать про життєздатність дитини. Інтуїтивно чи на практиці діти доходять висновку, що одне міркування – правильне, а інше – хибне. До того ж, кожна дитина, як зазначає І. Газіна, наділена стихійною, інтуїтивною логікою, без неї вона не могла б міркувати й спілкуватися з однолітками та дорослими. Однак логічна інтуїція ніколи не замінить навіть елементарних логічних умінь, які й формують логічну культуру мислення людини, допомагають уникати помилок у міркуваннях, коректно аргументувати власну думку, проявляти елементарну критичність у пошуках істини. Дитині для повноцінної діяльності також необхідний певний рівень розвитку математичних умінь, щоб виконувати відповідні розумові дії, оволодівати способами розв'язання різноманітних математичних завдань за допомогою елементарних логічних прийомів [3].

У практичній освітній діяльності з дошкільниками щодо формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку активно застосовуємо дидактичні навчальні ігри та вправи логіко-математичного спрямування за технологією роботи з логічними блоками Дьєнеша, які моделюють важливі поняття не тільки з математики, а і спрямовані на формування навчально-логічних вмінь.

Зазначимо, що навчальні логіко-математичні ігри спеціально розробляються таким чином, щоб вони формували не тільки елементарні математичні уявлення, а й певне спроектоване, логічне мислення і розумові дії необхідні для засвоєння в подальшому математичних знань та їх застосування для вирішення різного роду завдань.

Спробуємо характеризувати особливості використання логічних блоків Дьєнеша з метою формування навчально-логічних умінь як складової логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку через застосування системи ігор та вправ, які спрямовані на розвиток логічного мислення.

У навчально-ігрову діяльність дошкільників з логічними блоками Дьєнеша задіємо три групи поступово ускладнених ігор та вправ:

- 1) для розвитку умінь виявляти і абстрагувати властивості;
- 2) для розвитку умінь порівнювати предмети за їх властивостями;
- 3) для розвитку здатності до логічних дій та операцій [5, с. 37].

Як показує практика, Ігри та вправи варто застосовувати у трьох варіантах (I, II, III). Ігри вправи I варіанту розвивають у дітей вміння оперувати однією властивістю (виявляти і абстрагувати одну властивість від інших, порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети на її основі). З допомогою вправ I варіанту діти отримують перші уявлення про заміщення властивостей знаками-символами, освоюють вміння строго слідувати правилам при виконанні дій, наближаться до розуміння того, що порушення правил не дозволяє досягти правильного результату. До цього варіанту можна віднести такі ігри і вправи, як «Знайди скарб», «Допоможи комашці», «Незвичайні фігури», «Домики», «Не дивлячись», «Сортуємо за ознакою», «Знайди такий самий», «Хто зайвий» та інші. За допомогою ігор та вправ II варіанту розвиваються вміння оперувати відразу двома властивостями: виявляти і абстрагувати дві властивості; порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети відразу за двома властивостями. Вони даються в такій послідовності, що забезпечує оволодіння дитиною вміннями спочатку порівнювати, потім класифікувати і узагальнювати предмети. При цьому, спочатку дитина освоює порівняння предметів за заданими властивостями, потім – за самостійно виділеним і поступово переходить від порівняння двох предметів до порівняння трьох. Можна запропонувати такі ігри і вправи, як «Доріжки», «Ланцюжки», «Доміно», «Хто швидше?», «Відгадай» й інші. Ігри та вправи III варіанту формують вміння оперувати відразу трьома властивостями. Це вправи з областями де задачі дітей – вичленувати всі квадрати і сині блоки, порухувати їх і порівняти. Таким чином діти вчать поділу на класи і порівнянню. Прикладом такої вправи є вправа «Креслення».

Для цієї гри бажані картки з позначенням властивостей і не властивостей. Попередньо малюємо креслення, наприклад, будиночка або замку, де кожен елемент позначений властивістю (карткою). Наприклад, основа – два не жовтих прямокутних блоку, на них стоять не круглі і не сині блоки. Потім – жовті не трикутні, не тонкі, а на вершині – не квадратний червоний дах. Дитина повинна побудувати замок згідно з вашим письмовим кресленням (або усними вказівками). Можна влаштувати змагання: ви одночасно малюєте креслення один для одного і будете замки на швидкість, і правильність виконання теж враховується при грі.

Варто зазначити, що вправи, за винятком третьої групи (логічні дії та операції), не адресуються конкретному вікові, тому що діти одного календарного віку можуть мати різний психологічний вік [2]. Тож перш ніж почати роботу з дошкільниками, слід встановити, на якій сходинці інтелектуального розвитку перебуває кожна дитина.

Методичні рекомендації щодо організації ігрової діяльності з логічними блоками Дьєнеша в групах дітей старшого дошкільного віку зазначають, що для старших дошкільників призначені ігри та вправи з логічними діями і операціями. Вони допоможуть розвинути у дітей

уміння розбивати множини на класи з сумісними властивостями, розвинути вміння виробляти логічні операції «не», «і», «або», уміння з допомогою цих операцій будувати справжні висловлювання, кодувати і декодувати інформацію про властивості предметів [5].

У старшому дошкільному віці можна використовувати такі ігри і вправи, як «Допоможи фігурам вибратися з лісу», «Вгадай, яка фігура», «Розділи блоки» та інші. Прикладом вправи «Розділи блоки» може стати дидактична гра метою якої є розвинути вміння розбивати множину по одній властивості на 2 підмножини, виробляти логічну операцію «не». На підлозі або на столі, на відстані метра одна від одної, розташовуємо іграшки: Ведмежатко і Зайчик. Вони зібралися будувати для себе будинки з блоків, але посварилися, бо не можуть розділити блоки між собою. Тому пропонуємо дітям помирити Ведмедика і Зайця та допомогти їм розділити блоки так, щоб у Зайця опинилися всі червоні. Після виконання завдання діти розповідають, які блоки у Зайця (всі червоні) і які у Ведмедика (всі не червоні).

Якщо діти при характеристиці блоків Ведмедика відповідають не вірно і починають називати кілька кольорів (жовті і сині), то ще раз звертаємо їхню увагу на блоки Зайця (всі червоні) і пропонуємо назвати, які блоки у Ведмедика на відміну від тих, які у Зайця. При повторенні вправи, необхідно змінити властивість. Наприклад, розділити блоки так, щоб у Ведмедика опинилися всі трикутні, або так, щоб у Зайця були всі жовті. Спочатку правила поділу блоків пропонує вихователь, а потім – його обирають діти.

Дидактичних ігор з логічними блоками Дьєнеша достатньо багато, їх слід використовувати від простих до більш складних. Теоретично перші найпростіші варіанти підходять для самих маленьких, а останні – для дітей старшого віку. Але не обов'язково прив'язувати варіанти до віку. Краще орієнтуватися на те, що може і хоче саме дитина. Важливо не примушувати її вирішувати завдання «високого» рівня відразу.

З блоками важливо гратися систематично, в більш легкі і прості ігри, поки не досягнемо заданої мети. Наприклад, познайомитися з властивостями предметів або навчитися розділяти блоки за певною ознакою. Для дітей двох-чотирьох років заняття краще обігрувати в казковій формі: скажімо, не просто розбирати блоки створюючи квіти, а збирати «квіточки» або «грибочки» в різні кошики. При грі в «ланцюжок», можна не просто збирати послідовно блоки, а вибудовувати для мишки «містки» через річку.

Отже, постійна поетапна робота з застосування дидактичних ігор і вправ з використанням логічних блоків Дьєнеша доставляє величезне задоволення дошкільникам: вони обмацують фігурки, групують, складають їх одна на одну. Така діяльність спонукає до розумових дій, незамінних для активного діяльнісного розвитку важливих складових логіко-математичної компетентності: виявлення властивостей предметів, логічних операцій, абстрагування, складання перших найпростіших алгоритмів. Діти мимохідь знайомляться з елементарними геометричними поняттями, отримують безцінні знання, без яких складно пізнати навколишній світ.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол-в: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В. [та ін.]; наук. кер.: Т. О. Піроженко. Київ : Видавництво, 2021. 37 с.
2. Блоки Дьєнеша. URL : <http://zirnysia.sumy.in.ua/wp-content/uploads/2019/02/BLOKY-DENESHA-konvertirovan.pdf> (Дата звернення: 06.09.2025).
3. Газіна І.О. Розвиток логічного мислення у дітей дошкільного віку: Методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ФЩП Сисин О.В., 2010. 172 с.

4. Крутий К. Л., Плетеницька Л.С. Логіко-математичний розвиток дошкільників. Запоріжжя: ЛПС, 2012. 156 с.
5. Методичні рекомендації щодо використання **Блоків Дьєнєша** з метою розвитку логіко-математичних уявлень у дітей. URL : <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-bloziv-denesa-z-metou-rozvitku-logiko-matematichnih-uavlen-u-ditej-331763.html> (Дата звернення: 09.09.2025).
6. Старченко В. Логіко-математичний аспект дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2015. № 7. С. 19–21.
7. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П.Аксьонова, А.М.Аніщук, Л.В.Артемова та ін.: наук. кер. О.Л.Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ТЕХНОЛОГІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ STEM ОСВІТИ

М. Зєнова

Сучасний світ активно розвивається на основі нових технологій, які задіюються в різні галузі функціонування суспільства. Це потребує практичних навичок, які інтегрують уміння шукати, переробляти та практично використовувати отримані знання та інформацію з креативним підходом, тобто застосовувати науку та мистецтво разом у повсякденному житті. Для розвитку таких навичок у дітей дошкільного віку сьогодні в закладах дошкільної освіти активно впроваджується STEM-освіта, яку можна розглядати як новий напрямок сучасної освіти, що реалізується через інтеграційний підхід до розвитку, виховання і навчання дітей. Тому наразі серед вихователів закладів дошкільної освіти триває пошук можливого формату реалізації STREAM-освіти у роботі з дітьми дошкільного віку у закладах дошкільної освіти.

Особливості сучасної STEM-освіти та підходи до її реалізації досліджує Н. Балик та ін.. Зокрема, умови впровадження STEM-освіти у навчальних закладах України з'ясовує О. Патрикеева та ін.. Теоретичні засади впровадження ідей STEM-освіти в освітню роботу з дітьми шестирічного віку досліджувала А. Антонюк. Аналіз специфіки STREAM-освіти як напряму інтегрованого навчання та виховання дітей дошкільного віку здійснювала Ю. Федчик [5].

Питаннями практичної реалізації STEM-освіти у роботі з дітьми дошкільного віку у закладах дошкільної освіти активно займається відомий фахівець з дошкільної освіти К. Крутий.

STREAM-освіту як засіб формування дослідницької компетентності у дітей старшого дошкільного віку розглядають у своїх наукових дослідженнях С. Довбня, Ю. Степаненко [2]. Практичні питання застосування дослідів у STREAM-освіті дітей дошкільного віку детально аналізує І. Стеценко [3]. Проте, проблема використанні технологій дослідницької діяльності у процесі реалізації STEM-освіти дітей дошкільного віку наразі є не достатньо досліджуваною тому потребує подальшого детального вивчення та пошуку можливостей впровадження в практику роботи з дошкільниками.

Зважаючи на це, у процесі впровадження технологій дослідницької діяльності в контексті реалізації STEM-освіти дітей дошкільного віку доцільно сконцентрувати

увагу на *аналізі завдань, меті та основних складових STEM-освіти*.

У сучасній системі дошкільної освіти STEM-освіту можна розглядати як новий інноваційний формат інтегрованого підходу до навчання, розвитку та виховання дітей дошкільного віку, який поєднує чотири основні напрямки STEM-освіти: наука (science): природничі науки; технології (technology); інженерія (engineering): технічна творчість, інженерне проектування і математика (mathematics) [5, с.196].

STEM-освіта зорієнтована на виховання культури інженерного мислення, передбачає інтеграційний підхід до освіти, формує у дітей цілісну та багатогранну картину всесвіту.

Відповідно мета STEM-освіти для дошкільнят може бути визначена як:

- формування та розвиток розумово-пізнавальних та творчих якостей дитини;
- підвищення конкурентоспроможності дитини на ринку праці в майбутньому;
- розвиток інтересу до науки, технологій, інженерії та математики з раннього віку.

На реалізацію зазначеної мети STEM-освіти у закладах дошкільної освіти спрямована альтернативна програма інженерного мислення у дітей дошкільного віку «STREAM-освіта, або сходинки у Всесвіт» [4], яка поєднує в собі засади формування уявлень і вмій у дітей в галузях природничих наук, технологій навчання та письма, інженерії, мистецтва і математики. Навчальна програма розвиває критичне та аналітичне мислення дітей, творчість, креативність, стимулює до пошуку нестандартних рішень.

Базою для STEM-освіти виступають наукові методи, які є інструментами дослідження: математичне моделювання, інженерний дизайн та інноваційне мислення. Тому на відміну від класичної освіти, за STEM дитина отримує набагато більше автономності. На процес навчання набагато менше впливають стосунки, що склалися між вихователем та вихованцем, що дає можливість більш об'єктивно оцінювати прогрес. За рахунок такої автономності, дитина вчиться бути самостійною, приймати власні рішення та брати за них відповідальність.

Тому STEM-освіта у закладах дошкільної освіти має реалізовуватися через організацію різних видів діяльності дітей:

ігрову, комунікативну, рухову, музичну, образотворчу, художньо-літературну, пізнавально-дослідницьку та конструктивну, у яких застосовується провідний принцип міжпредметної інтеграції.

Активно сприяє розвитку STEM-освіти, та є необхідною умовою її реалізації у закладі дошкільної освіти, створене відповідне освітнє середовище. Тому на базі молодшої групи «Калинка» Сумського ЗДО № 29 «Росинка» Сумської міської ради облаштовано STEM осередок, який включає в себе різновиди конструкторів (лего, магнітний, дерев'яний), камінці Марблс, різні види мозаїк (дрібна, велика), дидактичні набори ігор (ігри з прищепками, втулки, буси (великі) тощо), лічильні палички, природний матеріал (каштани, жолуді, шишки, камінці, ракушки, ґрунт, пісок), різні крупы та матеріали та інструментарій для проведення дослідів.

Реалізація STEM-освіти передбачає формування у дошкільників базових компетентностей, які визначені у оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (2021). Серед них особливу увагу варто звернути на формування дослідницької компетентності, яка визначається як «... здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності» [1, с. 10]. Результатом сформованості дослідницької компетентності є наявність мотивації до пізнавальної активності, базових дослідницьких знань, набутих вмінь та навичок, які необхідні для здійснення дослідницької діяльності, пізнавального досвіду, який накопичується і застосовується в дитячій діяльності [2, с. 183].

Вважаємо, що дієвим інструментом у формуванні дослідницької компетентності є активна практична робота дітей, яка здійснюється у процесі дослідницької діяльності із застосуванням різних методів дослідження: спостереження, вимірювання, конструювання, проведення дослідів, аналіз, порівняння, класифікація тощо. Спільна дослідницька діяльність вихователя з дітьми молодшого дошкільного віку групи «Калинка» Сумського ЗДО № 29 «Росинка» Сумської міської ради організовується щотижня і передбачає проведення 1-2 дослідів до 15 хв.

Для здійснення ефективної дослідницької діяльності дошкільників наразі укладено картотеку дослідів для дітей молодшого дошкільного віку, де сконцентровано спектр дослідів, доступних для дітей молодшого дошкільного віку, за певними темами. Серед них комплекс дослідів з водою, які дозволяють дітям практичним експериментальним шляхом довести такі припущення: «Колір води залежить від барвника», «Вода – це рідина», «Смак води залежить від розчинених в ній речовин та інші», «Температура води залежить від температури навколишнього середовища», «Вода міняє форму», «Легкі предмети плавають, важкі тонуть», «Вода, що оточує нас, не завжди чиста, але її можна очистити», «Вода, проходячи через пісок, камінці, забруднюється», «Люди не втрачають воду під час дишання».

Також комплекс дослідів з повітрям: «Повітря має вагу», «Повітря є в оточуючих предметах», «Повітря всередині нас», «Всередині цеглини, піску, поролону, землі повітря є», «Повітря в своєму складі містить воду».

Комплекс дослідів з ґрунтом та піском: «Волога земля м'яка, а суха – тверда», «Пісок не розтирається».

Комплекс дослідів з льодом: «Лід – твердий, слизький», «Колір льоду не залежить від кольору води, а форма

посуду не визначає форми льоду», «Лід тоне у воді», «Лід тане, якщо його посипати сіллю», «Лід швидше розтане в гарячій воді, потім на тарілці і в останню чергу – в холодній воді», «Лід займає більше місця ніж вода, тому кришка стаканна...».

Комплекс дослідів зі снігом: «Весь сніг білий», «Сніг охолоджує всі предмети» тощо.

Варто зауважити, що цінність дослідів полягає в тому, що для власної дослідницької діяльності діти не отримують готових знань від педагога. Досліджуючи те чи інше явище, дитина отримує знання у певній логічній послідовності. Так, наприклад, вода, винесена на мороз, спочатку вкривається кіркою, шматочками льоду, а потім стає льодом; лід, коли його підігрівати, стає холодною водою, потім теплою, гарячою і парою; пару охолоджують, вона стікає на холодному предметі й знову стає водою.

Під час таких дослідів аналізуються властивості об'єктів природи, їх змінюваність, умови, за яких одні властивості переходять в інші. На основі проведення доступних і цікавих дослідів формуємо уявлення дітей про об'єкти неживої та живої природи, розширюємо їх світосприйняття. Конкретні пошуково-дослідні дії здійснюються дітьми у формі аналізу досліджуваних процесів. Правильне розв'язання завдань дітьми можемо розцінювати також як розуміння ними причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами природи і процесами, які відбуваються за певних умов. Систематична дослідна діяльність дітей набуває характеру пошуково-пізнавальної діяльності, спрямованої на планомірний аналіз властивостей об'єктів природи і зовнішніх умов їх існування.

Досліди наочно показують процеси, які відбуваються в навколишньому середовищі. Тому, як вважає С. Довбня, досліди можна використовувати під час діяльності за всіма напрямками STEM-освіти («Природничі науки», «Технології», «Інжиніринг», «Математика. Логіка») [2, с. 185]. Це дає можливість інтеграції в освітньому процесі змісту навчання та видів діяльності дітей молодшого дошкільного віку, а також ефективного формування у них базових компетентностей.

Варто зазначити, що методи дослідницької діяльності дітей (спостереження, експериментування, досліди тощо) сприяють не тільки формуванню в дітей уявлень про об'єкти, предмети та явища природи, але й активізує пізнавальний розвиток і закладають основи для усвідомлено правильного ставлення до об'єктів природи, розвивають логічне та критичне мислення, формують культуру інженерного мислення.

Зазначимо, що важливими складовими STREAM-освіти, які навчають дітей інженерному та нестандартному мисленню, пошуку різних варіантів розв'язання завдань, вчать обґрунтовувати власні рішення, доводити їх правильність, є інженерія (engineering): технічна творчість, інженерне проектування та математика (mathematics). Для реалізації цих складових STEM-освіти у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку активно використовуємо ігри з камінцями Марблс, ігри з природним матеріалом, крупами та конструювання з різними конструкторами: лего, магнітний, дерев'яний.

Їх застосування дає поштовх для розвитку пізнавальних інтересів дітей, розширення досвіду орієнтування в довкіллі, впливає на сенсорний розвиток, розвиток допитливості та пізнавальної мотивації, для формування пізнавальних дій, становлення свідомості; розвиток уяви і творчої активності; формування первинних уявлень про

об'єкти, властивості й відносини об'єктів довкілля (форму, колір, розмір, матеріал, звучання, ритм, темп, причини і наслідки тощо); сприяє розвитку сприйняття, уваги, пам'яті, спостережливості, здатності аналізувати, порівнювати, визначати характерні, суттєві ознаки предметів і явищ навколишнього світу; сприяє формуванню вміння встановлювати найпростіші зв'язки між предметами і явищами, робити найпростіші узагальнення, що в подальшому буде сприяти різнобічному компетентнісному розвитку кожної дитини.

Отже, дослідницька діяльність дітей є важливою і необхідною складовою реалізації STEM-освіти у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку, яка сприяє

формуванню знань з природничих наук та математики; розвитку технологічних умінь та умінь з інженерингу і конструювання; розвитку критичного мислення, креативності, навичок вирішення проблем та командної роботи; розвитку творчих здібностей дитини; екологічному, моральному, естетичному розвитку та соціалізації дошкільника загалом.

Подальша робота із запровадження STEM-освіти у роботу з дітьми молодшого дошкільного віку потребує пошуку доцільних доступних та цікавих дослідів за різними напрямками STEM-освіти.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол-в: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В. [та ін.]; наук. кер.: Т. О. Піроженко. Київ : Видавництво, 2021. 37 с.
2. Довбня С. О., Степаненко Ю. С. STREAM-освіта як засіб формування дослідницької компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 6 квітня, 2023). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 183-186.
3. Стеценко І. Досліди у STREAM-освіті. *Палітра педагога*. 2022. № 2. С. 3–10.
4. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / авт. кол-в; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2019. 146 с.
5. Федчик Юлія. STREAM-освіта як напрям інтегрованого навчання та виховання дітей дошкільного віку. *Наука. Освіта. Молодь*. Ч.2. 2022. С. 195-198.

ВПРОВАДЖЕННЯ STREAM-ЕЛЕМЕНТІВ В ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

І. Заріцька

Сучасне людство стикається з численними екологічними викликами: змінюється клімат, деградує природні екосистеми, зростає забруднення повітря й води, виснажуються ресурси. Враховуючи це, вже в ранньому віці важливо формувати у дітей не лише знання про довкілля, але й навички критичного та творчого мислення, що дозволить їм раціонально та доцільно використовувати природні ресурси, креативно підходити до їх збереження та відновлення. Реалізації такого підходу до екологічного виховання дітей дошкільного віку сприяє інноваційний напрям освіти – STREAM-освіта (Science, Technology, Reading/Writing, Engineering, Arts, Mathematics), який активно запроваджується закладами дошкільної освіти у сучасний освітній процес дошкільників. Тому завдання вихователів закладів дошкільної освіти у пошуку можливостей ефективно інтегрувати STREAM-елементи і у екологічне виховання дітей дошкільного віку, щоб розвивати у них природничо-екологічну компетентність, уміння логічно і конструктивно мислити, ставити запитання та досліджувати.

Зазначимо, що наразі можливості реалізації STREAM-освіти у закладах дошкільної освіти активно досліджує відома фахівчиня з дошкільної освіти К. Крутій. Зокрема, під її керівництвом розроблена альтернативна програма формування культури інженерного мислення у

дошкільників «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» [5]. Детальний контент-аналіз змісту означеної альтернативної програми «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» в аспекті формування природничо-наукових уявлень у старших дошкільників та потенціалу інженерного мислення дітей зроблено у науково-педагогічних дослідженнях С. Балик [2].

Зокрема, у своїх наукових доробках Ю. Федчик розглядає STREAM-освіту як напрям інтегрованого навчання та виховання дітей дошкільного віку [7]. Особливості STREAM-освіти як засобу формування дослідницької компетентності у дітей старшого дошкільного віку розглядають у своїх наукових дослідженнях С. Довбня, Ю. Степаненко [3].

Практичне значення для запровадження STREAM-елементів в систему дошкільної освіти мають науково-методичні роботи І. Стеценко, яка акцентує увагу на задіюванні в освітній процес у закладах дошкільної освіти, ЛЕГО-конструювання та дослідів як важливих компонентів STREAM-освіти для дошкільників [4]. Але варто зазначити, що не зважаючи на існуючий формат досліджень, які стосуються STREAM-освіти дітей дошкільного віку, питання щодо можливостей впровадження STREAM-елементів в екологічне виховання дошкільників потребують детального вивчення для ефективної реалізації у практичній роботі з дітьми.

Відповідно до пріоритетів сучасної освіти дітей дошкільного віку, задекларованих у оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (2021р.) [1], запроваджена STREAM-освіта активно розвивається як новий інтеграційний підхід до розвитку, виховання, навчання дітей дошкільного віку. Інноваційний формат такого інтеграційного підходу поєднує природничі науки, інженерію, математику і мистецтво, додає елементи технологій та мовної (читання/писання) складової. Застосування елементів STREAM-освіти у екологічне виховання дошкільників дозволяє інтегрувати:

- формування у дітей загальних наукових уявлень у галузях природничих наук;

- розвиток умінь експериментувати, конструювати;
- навчання дітей основ грамоти, математики, а також різних видів мистецтва;
- ознайомлення їх з інформаційно-комунікаційними технологіями.

Зважаючи не це, вважаємо доцільним запровадити елементи STREAM-освіти як інструменти екологічного виховання дошкільників.

Розуміючи, що необхідною умовою впровадження елементів STREAM-освіти у екологічне виховання дошкільників є створення освітнього середовища, яке підтримує їх дослідницьку й проектну діяльність; інтеграцію різних видів діяльності (наука, мистецтво, читання, інженерні підходи, математика) з тематики довкілля, у Сумському закладі дошкільної освіти (ясла-садок) №7 «Попелюшка» створено інтегроване освітнє середовище, де діти пізнають світ через спостереження, досліди, експерименти, конструювання, творчість, мистецтво, що дозволяє формувати у них базові компетентності природно, цікаво й невимушено.

Значимо, що С. Довбня та Ю. Степаненко вважають STREAM-освіту ефективним засобом формування дослідницької компетентності у дітей дошкільного віку [3], яка є базовою для розвитку сучасних дошкільників і, зокрема, важливим компонентом їх екологічного виховання. Тому створюючи освітнє середовище групи і закладу здійснювали інтеграцію матеріально-технічного забезпечення для проведення дітьми дослідницької діяльності з природничими матеріалами.

У створеному інтегрованому середовищі групи дітей середнього дошкільного віку «Калинка» зібрано матеріали та інструменти для проведення дослідів та експериментів (пісок, глина, зразки ґрунту, марля, вата, барвники, банки, термометр, ножиці, ваги тощо). Це дає можливість постійно проводити з дітьми тематичні досліді, бо STREAM-підхід передбачає активну експериментальну діяльність, що поєднує наукову допитливість з практикою.

Так, були проведені досліді екологічного змісту: «Чиста вода – здорова планета», «Що п'є рослина?», «Кисень для життя», «Ґрунт живий чи мертвий?», «Як вода мандрує» та ін.. Під час яких діти пробували пояснити значення чистої води та досліджували способи її очищення; з'ясували механізми поглинання води; досліджували значення рослин у виробленні кисню; структуру ґрунту; порівнювали якості чорнозему, піску, глини; знайомилися з процесом кругообігу води та спостерігали за явищами конденсації та випаровування.

Також інтегроване середовище групи наповнене

побутовими та природничими матеріалами (пластикові пляшки, пластикові та бумажні стаканчики, трубочки, серветки, коробки, кришки, маркери, клеєні елементи, картон, кольоровий папір, дріт, клей, тканина, фольга, прозора плівка, пластилін, фарби, пластикові моделі тварин, рослин, палички, нитки, дрібні конструкційні деталі, жолуді, шишки, каштани, гілочки, мох, листя, камінці, глина та інше) для конструювання та творчості дітей.

Конструювання – це один із ключових компонентів STREAM, що сприяє розвитку інженерного, критичного та системного мислення [6, с. 13]. Тому освітньому процесі конструювання застосовуємо як інструмент розвитку екологічного мислення дітей. А конструктивна діяльність дошкільників, у контексті екологічного виховання, має бути змістовно пов'язана з темами збереження природи, повторного використання матеріалів, сталого розвитку.

Цікаві та креативні результати конструювання були отримані у практичній конструкторсько-творчій діяльності дошкільників над проектами та творчими завданнями за темами: «Будуємо годівничку для птахів», «Сонячний будинок», «Очистимо водойму» (макет), «Вітряк» або «вітрова електростанція», «Робот-сміттесортувальник» (простий макет), «Екопарк мрії» (модель із природних матеріалів) та ін..

Під час такої конструкторсько-творчої діяльності діти отримували уявлення про енергію сонця та екологічні будівлі, знайомилися з джерелами альтернативної енергії, у них формувалося розуміння екологічного стану річок, знайомилися з проблемою сортування сміття, відбувалася творча інтеграція знань про природу та формувалося дбайливе ставлення до тварин. Отже, діти вчилися бачити альтернативи, цінувати ресурси, пропонувати рішення екологічних проблем.

Це одним доступним у роботі з дітьми дошкільного віку та ефективним інструментом STREAM-освіти вважаємо спостереження в природному середовищі. Спостереження розвивають у дітей увагу, вміння аналізувати, порівнювати та робити висновки. Значимо, що екологічно орієнтовані STREAM-спостереження – це не просто «подивитись», а вміння дослідити, поставити питання, занотувати результат.

У практику роботи з дошкільниками було задіяно комплекс спостережень в контексті екологічного виховання дошкільників. Це спостереження за явищами природи та сезонними змінами у ній. Так, відповідь на проблемне питання: «Як змінюється небо?», забезпечується щоденними спостереженнями за станом неба (сонце, хмари, вітер, дощ) та веденням метеощоденника (малювання + умовні позначки).

Спостереження з проблеми «Де сховалося сонце?» передбачає спостереження за тінню різних об'єктів протягом дня. Також логічним продовженням стала інтеграція спостереження з конструюванням моделей з сонячними годинниками, що надало дітям можливість розуміння поняття часу та обертання Землі у цікавій і доступній формі.

Дослідницькою активністю відзначилася діяльність дітей

у процесі здійснення спостереження за темою «Ранок на екостежці», яке було організовано в форматі щотижневої міні-експедиції на ділянці закладу (чи поблизу), де діти фіксують зміни в природі: сліди комах, пташок, рослин...

Захоплюючим для дітей стало організоване спостереження за темою «Осіньне листя», яке реалізовувалося через збір, порівняння листя з різних дерев, аналіз кольору, розміру, текстури. Тут вважаємо доцільним застосувати нітрацію з творчим конструюванням «гербарного кола», «веселих їжачків» та осінніх букетів.

Важливим у розвитку екологічного виховання стало спостереження за темою «Друзі наші пернаті». Спостереження відбувалося за птахами на годівницях, які сконструювали дошкільники. Діти вивчали поведінку птахів, колір їх оперення, їжу. Результати спостережень фіксували у фото/малюнкових щоденниках.

Запроваджуючи STREAM-освіту в процесі екологічного виховання дошкільників, усвідомили, що ефективність такої освітньої діяльності залежить і від залучення родини, бо батьки мають не лише знати, а й розділяти освітні цілі та сприяти їх реалізації. Тому роботу з родинами здійснюємо системно за різноманітними формами та технологіями. Обов'язковою умовою взаємодії з батьками є позитивно емоційна комунікація, спрямована на партнерство. Як показує досвід, ефективними є ті форми взаємодії, де батьки відчувають співтворчість і залученість: спільні дослідження, проекти, конкурси, майстер-класи.

Зазначимо, що важливо формувати у батьків розуміння, що саме в дошкільному віці закладається основа для відповідального ставлення до природи, а STREAM є інструментом, який робить це цікаво і результативно. Тому, на нашу думку, важливо знайомити родини з сутністю, цілями і можливостями STREAM-освіти, бо це – новий для багатьох батьків напрям в освіті дітей дошкільного віку.

Для батьків наших дошкільнят проводимо батьківські збори, на яких обов'язковим компонентом є міні-лекції на тему: «STREAM-освіта в дитячому садку: що це і навіщо?», «Екологічна компетентність дитини: що може зробити родина?», «Як досліджувати природу вдома разом із дитиною» та інше. Розроблені інформаційні стенди: «Еконавігатор для батьків», «STREAM-ідеї тижня». Активно працюємо з батьками і в режимі онлайн. У функціонуючій Viber-групі постійно здійснюється електронна розсилка з екологічними порадами, завданнями, короткими відео про дослідження, які можна зробити вдома. На сайті закладу та у Viber-групі представляємо батькам створені еко-дайджести: короткі інформаційні бюлетені з ідеями для родинного еко-дозвілля (вихід на природу, сортування сміття, творчість з природних матеріалів).

Вважаємо, що у співпраці з батьками щодо впровадження STREAM-елементів в екологічне виховання дошкільників є необхідним залучення їх до спільної діяльності екологічного спрямування. Тому у

групі було організовано екопроекти, у яких діти брали участь спільно з батьками: «Друге життя речей» (виготовлення поробок з вторинної сировини), «Будуємо разом: годівнички, міні-теплички», «Міні-STREAM-лабораторія вдома» – сімейні дослідження з фотографіями та розповідями дітей та інші.

Постійно проводяться сімейні конкурси та виставки: «Екоконструктор» (власноруч створені моделі з екологічним змістом), «STREAM-ідея з родини» (сімейна STEM/STREAM-гра або експеримент) тощо. Активно залучаємо батьків до тематичних акцій на території закладу: «Зелений патруль» (прибирання території з дітьми й батьками), «Посади дерево – збережи життя», «Бережи воду – збережеш планету» (збір води дощової для поливу клумб тощо).

Важливою для впровадження STREAM-елементів в екологічне виховання дошкільників є партнерська співпраця з батьками у створенні STREAM-середовища групи та закладу. Тому залучаємо батьків до виготовлення та збору матеріалів для STREAM-занять: побутових (пластикові пляшки, коробки, старі речі для вторинного використання) а природничих матеріалів. Спільно здійснюємо побудову екостежки на ділянці ЗДО. Організуємо майстер-класи із залученням батьків-фахівців. Наприклад, якщо серед батьків є біологи, інженери, дизайнери, екоактивісти, то можна запросити їх на прості, зрозумілі дітям демонстрації (наприклад, «Як працює сонячна панель», «Як створюють екодизайн») тощо.

Ефективними для впровадження STREAM-елементів в екологічне виховання дошкільників є і конкретні ініціативи екологічного спрямування. Прикладом таких ініціатив стали: «STREAM-ранок з батьками», коли один день у місяць присвячений спільній творчо-дослідницькій діяльності в садку; «Моя родина – екодрузі природи», де здійснюється збір фото, відео, малюнків про сімейні звички (сортування сміття, прогулянки лісом, посадка дерев); «Батьківська екошкола», на якій організовано серію онлайн-зустрічей з простими практичними порадами (10–15 хвилин): «Як говорити з дитиною про екологію», «Що таке екоігри?» тощо.

Отже, маємо зазначити, що успішне формування екологічної свідомості у дошкільників значною мірою залежить від єдності впливів дитячого садка та родинного виховання на життєдіяльність дітей. Діти моделюють поведінку дорослих, наслідують їхнє ставлення до природи, тому важливо, щоб екологічна культура підтримувалася і вдома. Саме тут ефективним інструментом стає партнерська взаємодія між педагогами та батьками.

Підсумовуючи зауважимо, що для успішного впровадження STREAM-елементів в екологічне виховання дошкільників необхідно активізувати професійний розвиток вихователів з проблеми запровадження STREAM-освіти у роботу з дітьми дошкільного віку та екологічної освіти; створити інтегроване освітнє середовище, яке підтримує дослідницьку й проектну діяльність дошкільників у тематиці довкілля (матеріали для лабораторій, дослідів, екостежок); забезпечити

дошкільникам доступ до технологій; а також здійснювати системне планування освітньої діяльності з екологічного виховання дітей дошкільного віку з

використанням STREAM-елементів, регулярно задіювати STREAM-інструменти у освітній процес та здійснювати оцінку отриманого ефекту.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол-в: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В. [та ін.]; наук. кер.: Т. О. Піроженко. Київ : Видавництво, 2021. 37 с.
2. Балик С. Контент-аналіз альтернативної програми «Stream-освіта дошкільників, або стежинки у всесвіт» щодо формування природничо-наукових уявлень у старших дошкільників. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернетконференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 квітня 2019 р.) / за ред. О. А. Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2019. Вип. 8. С. 105-109.
3. Довбня С. О., Степаненко Ю. С. STREAM-освіта як засіб формування дослідницької компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 6 квітня, 2023). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 183-186.
4. Стеценко І. Лего-конструювання як компонент STREAM-освіти для дошкільників. *Комп'ютер у сім'ї та школі*. 2016. № 5. С. 37 – 41.
5. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / авт. кол-в; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2019. 146 с.
6. Творогова Н.О. Конструктивна творчість дошкільників. Харків : Вид. група «Основа», 2011. 160 с. : іл. Серія «Творчому педагогу».
7. Федчик Юлія. STREAM-освіта як напрям інтегрованого навчання та виховання дітей дошкільного віку. *Наука. Освіта. Молодь*. Ч.2. 2022. С. 195-198.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТЕХНІКАМИ НЕТРАДИЦІЙНОЇ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Т. Гапоненко

Проблема креативного розвитку сучасного дошкільника наразі є актуальною і потребує постійно пошуку технологій, методик, методів та прийомів освітньої діяльності, які сприятимуть розкриттю у дітей творчого потенціалу. Чим різноманітніша дитяча діяльність, тим гармонійніше відбувається розвиток дитини, реалізуються її потенційні можливості й перші прояви творчості. Одним з найефективніших і найдоступніших видів роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти, що сприяє залученню їх до творчості, дає змогу створювати щось красиве, незвичайне, є художньо-продуктивна діяльність, зокрема малювання. А нетрадиційні техніки малювання підсилюють ефект такого виду продуктивної діяльності та її практичного результату у розвитку креативності дітей.

Питання розвитку творчих здібностей дошкільників досліджували Т. Поніманська, О. Кононко, Н. Лисенко, Н. Мурач, І. Ликова, Н. Гриб, Н. Яківчук, які підкреслюють важливість художньо-естетичної діяльності як засобу формування креативної особистості. Значний внесок у дослідженні можливостей розвитку творчих здібностей та креативності дітей дошкільного віку зробили сучасні науковці-практики: Н. Гавриш,

В. Моляко, Т. Піроженко, Н. Портницька, О. Трусова та інші, які зазначають, що одним з механізмів розвитку творчих здібностей дитини є залучення її до активної практичної діяльності, і підкреслюють роль продуктивних видів діяльності як засобів розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Зокрема, практичний підхід до застосування нетрадиційних технік малювання, як виду художньо-продуктивної діяльності, у процесі розвитку творчих здібностей дітей представили у своїх науково-методичних доробках В. Ніканорова, М. Пономаренко та ін.

Можливості розвивальних технологій нетрадиційного малювання з'ясувалися у багатьох сучасних вітчизняних наукових дослідженнях та інноваційної практики (Г. Григор'єва, О. Дронова, В. Котляр, Г. Сухорукова та ін.). Зокрема, розробку та впровадження нетрадиційних технік малювання у практичну діяльність з дітьми здійснювали Л. Шульга, С. Чепурна, Л. Полякова, В. Рагозіна.

Однак практичний аспект розвитку креативності дітей дошкільного віку нетрадиційними техніками такого виду художньо-продуктивної діяльності як малювання потребує подальшого аналізу та впровадження в освітній процес.

Це зумовлює визначити основні завдання, методи й прийоми організації художньо-продуктивної діяльності з використанням нестандартних матеріалів і технік та застосовувати такі техніки у практиці закладу дошкільної освіти.

Значимо, що завдання сучасної дошкільної освіти сприяти розвитку дитячої творчості та креативності у різних видах дитячої діяльності, насамперед у художньо-продуктивній діяльності. У зв'язку з цим процес малювання, ліплення, аплікації потрібно розуміти не тільки, як засвоєння дітьми тих чи інших знань і вмінь, а виховання в них умінь естетично сприймати навколишній світ і передавати його в малюнках [2, с.39].

На важливості розвитку креативності дитини як одного з ключових результатів дошкільного виховання наголошується і у Базовому компоненті дошкільної освіти (2021). Зокрема, у змісті освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» відображено завдання щодо активного залучення дітей до різних видів художньо-продуктивної діяльності, в тому числі і образотворчої, зокрема з використанням інноваційних підходів, що базуються на дослідженнях сучасної педагогічної науки і практики [1, с. 21].

Дитяча образотворчість, як видів художньо-продуктивної діяльності, дає змогу розкритися індивідуально-особистісним якостям і можливостям кожної дитини. Кожен по-своєму індивідуальний, неповторно сприймає предметний світ і відтворює його на площині за допомогою певних художніх прийомів, матеріалів та технік. У цьому контексті все більшої актуальності набуває застосування нетрадиційних технік малювання – нестандартних способів малювання та конструювання з використанням різноманітних матеріалів і прийомів, що стимулюють інтерес дитини до творчості та розкривають її внутрішній світ.

Варто відмітити, що нетрадиційні техніки малювання, на думку В. Ніканорової та М. Пономаренко, дають змогу створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей кожної дитини, реалізувати її потребу відображати свої життєві враження навіть, якщо вона не володіє зображувальними навичками у достатній мірі. На занятті дитина може обрати найбільш прийнятну для себе техніку малювання, що дає їй змогу отримати якнайкращий результат [3, с.21].

Нетрадиційні техніки малювання дозволяють дітям не лише досліджувати нові художні засоби, а й проявляти самостійність, фантазію, ініціативу. Вони активізують чуттєве сприйняття, дрібну моторику, образне та креативне мислення, а головне – сприяють формуванню творчої особистості. Тому сьогодні у процесі роботи з дітьми старшого дошкільного віку логопедичної групи «Незабудка» Шосткинського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №4 «Казка» Шосткинської міської ради ми все частіше звертаємося до необхідності застосування нетрадиційних технік малювання у розвитку креативності дошкільників, сприяючи реалізації їх творчого потенціалу.

Серед різноманітних технік нетрадиційного малювання у своїй роботі з дітьми старшого дошкільного віку активно використовуємо:

- малювання долоньками;
- малювання штампиками,
- малювання квачиками,
- малювання ватяними паличками і тичками;
- малювання зубною щіткою;

- техніку «Притисни і відпечатай»;
- техніку набризку;
- кляксографію;
- малювання піною для гоління;
- малювання за допомогою трафарету;
- малювання на воді за технікою «Ебро» тощо.

Вважаємо доцільним інтегрувати роботу з нетрадиційними техніками малювання, як засобу розвитку креативності, в освітній процес за різними освітніми напрямками. Наприклад, закріплюючи знання про символи рідної держави та вихованні у дошкільників почуття єдності та розуміння того, що разом ми здатні подолати всі труднощі, до Дня Соборності України створювали нетрадиційною технікою «малювання долоньками» український віночок. Діти фарбували свої долоньки у жовтий та блакитний колір і залишали відбитки на папері, утворюючи арнамент віночку. В цій же техніці нетрадиційного малювання діти захоплювали створювали прапор України. Такий творчий процес розвивав не тільки креативність дошкільнят, але й сприяв їх національно-патріотичному вихованню, зокрема відчуттю національної ідентичності та єдності.

У рамках відзначення Міжнародного Дня толерантності (16 листопада), з метою формування у дітей загальнолюдських моральних цінностей та розвитку навичок толерантності усіх учасників освітнього процесу, було проведено інтегроване заняття «Сонце всім однаково сяє», на якому діти створювали колективний арт-плакат, застосовуючи нетрадиційну техніку «малювання долоньками», поєднуючи її з традиційними прийомами малювання та аплікацією.

Практичний досвід роботи з дітьми дошкільного віку дозволяє зазначити, що розвитку у них креативності ефективно сприяють і такі техніки нетрадиційного малювання як штампування, малювання за допомогою трафарету та малювання ватяними паличками. Роботу з якими чудово реалізували у рамках святкування Дня української хустки, де дошкільники креативно підійшли до створення власних хусточок нетрадиційними техніками малювання.

В практику роботи з дітьми дошкільного віку, щодо розвитку у них креативності запровадили таку цікаву і нетрадиційну техніку зображувальної діяльності як «ЕБРУ» – мистецтво малювати на рідині та малювання живими квітами. Так, в старшій логопедичній групі «Незабудка» в рамках Дня відкритих дверей у закладі дошкільної освіти «Казка», в ході проведення нетрадиційних батьківських зборів за темою «Даруємо любов дітям» було проведено майстер-клас з ЕБРУ – «Танцюючі фарби на воді», на якому діти спільно з батьками створювали чарівні дерева та казкові пейзажі.

Інтегруємо нетрадиційні техніки малювання і в процесі підготовки до святкування Великодня – свята, коли вся родина збирається разом та вітають один одного. Так, напередодні свята в ЗДО №4 «Казка» об'єдналася та веселилася велика й дружня родина, відбувався «Великодній квест». В рамках квесту була спланована творча художньо-продуктивна діяльність з розфарбовування писанок нетрадиційними техніками малювання. Діти задіювали у своїй роботі пальці, ватяні палички, техніку набризку, штампування, техніку «притисни та відпечатай» та інші. Креативно розфарбовані писанки стали яскравою прикрасою свята.

Інтегрували нетрадиційні техніки малювання і у процес творчо-продуктивної діяльності під час святкування Дня

української вишиванки. Діти креативно створювали свої вишиваночки різними нетрадиційними техніками малювання: пальчиками, ватяними паличками, набризком, малювали за допомогою трафаретів. Надзвичайно креативною роботою стало колективне створення командами дітей вишиванок для своїх вихователів.

Ефективними і креативними виходять картини у дітей створені нетрадиційною технікою малювання піною для гоління. Для створення картин такою технікою додатково застосовуємо клей та фарби. Так у дітей вийшли об'ємні «пухнасті хмаринки» на зимовому пейзажі, «веселі жовті кульбаки» у траві, святкові тістечка та морозиво.

Також активно інтегруємо роботу з нетрадиційними техніками малювання і в процес участі дітей у різних соціальних акціях, які активно наразі запроваджуються. Так, учасники освітнього процесу ЗДО №4 «Казка» долучилися до акції «ЖМЕНЬКА КАШТАНІВ», ідеєю якою стало національно-патріотичне виховання: «Робимо добрі справи разом! Віримо в наших захисників! Все буде Україна». У процесі реалізації задекларованих ідей акції діти створювали рельєфний малюнок герба України та дітей (дівчаток і хлопчиків), застосовуючи зібрані каштани.

Ефективною і цікавою дошкільникам технікою для створення малюнка стала техніка «Притисни і відпечатай», яка приваблює дітей процесом друкування, вгадування того, що вийде в результаті відбитка різноманітних матеріалів (пробки, поролон, гудзики, банки з дном різного розміру, кришки тощо). Роботу з такою технікою вдало можна інтегрувати у заняття з логіко-математичного розвитку, на яких діти опановують

лічбу та вивчають форми геометричних фігур, предметів та об'єктів.

Варто зазначити, що малювання з використанням нетрадиційних технік зображення не стомлює дітей, у них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання. Нетрадиційні техніки малювання сприяють зняттю дитячих страхів, розвивають впевненість у своїх силах, просторове мислення, вчать дітей вільно висловлювати свій задум, працювати з різноманітним матеріалом, розвивати почуття композиції, ритму, колориту, кольоросприйняття, об'єму, розвивають дрібну моторику рук, творчі здібності, уяву і політ фантазії. Тому у своїй роботі щодо розвитку креативності дошкільників ми зосереджуємося на застосуванні нетрадиційних технік малювання у процесі художньо-продуктивної діяльності.

Отже, наша педагогічна практика показує, що великі можливості для формування творчих і образотворчих здібностей, розвитку уяви, творчого мислення (його гнучкості, оригінальності), творчої активності як складових потенціалу креативності надають заняття з використанням нетрадиційних технік малювання.

Малювання нетрадиційними техніками допомагає прищепити любов до зображувального мистецтва та викликає цікавість до малювання, бажання малювати ще більше. Нетрадиційні техніки малювання викликають у дітей безліч позитивних емоцій, відкривають можливості використовувати добре знайомі їм предмети в якості художніх матеріалів. Незвичні техніки малювання зацікавлюють дітей, сприяють розвитку креативності у всіх, без винятку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 21.09.2025).
2. Іваницька О. Малюємо квачиком. *Джміль*. 2011. №1. С. 3-7.
3. Ніканорова В., Пономаренко М. Творчі здібності дітей на кінчиках їхніх пальців. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 2. С. 16-27.
4. Скрипка Н.Г. Використання новітніх технологій в зображувальній діяльності. *Бібліотечка вихователя*. 2015. №5-6. С. 49-51.
5. Шульга Л.М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. Київ. 1995. 126с.

ВИКОРИСТАННЯ МНЕМОТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ

В. Полякова

У дошкільному віці відбувається критично важливе становлення мовленнєвої функції, зокрема її структурних аспектів: правильності звуковимови, збагачення словника та опанування граматики норм. Крім того, формується здатність до змістовного діалогу і послідовного монологу. Таким чином, розвиток мовлення у дітей дошкільного віку визначається як пріоритетна і центральна проблема в галузі дошкільної лінгводидактики.

Однак на сучасному етапі моніторинг оцінки показників здоров'я дитячого населення України засвідчує несприятливу тенденцію, а саме: підвищується частота вроджених і спадкових захворювань, зростає кількість дітей, які народилися з травмами та патологією центральної нервової системи. Разом з цим зростає і кількість дітей, що мають різні порушення мовлення. Найбільшу групу – 60-80% від усіх дітей дошкільного віку сьогодні складають саме діти з порушеннями мовлення [2,с.38].

Тому, проблема формування зв'язного мовлення та мовленнєвого розвитку у дошкільників із функціональними мовленнєвими труднощами залишається одним із пріоритетів сучасної корекційної педагогіки.

Одним із ефективних підходів для підвищення обсягу та якості мовленнєвої пам'яті є мнемотехнологія – сукупність методичних прийомів, що використовують асоціації, візуалізацію, ритм, мелодію та активне промовляння для полегшення кодування і відтворення інформації. Мнемотехніки традиційно використовуються в навчанні навичок читання та лексики, але їх застосування у роботі з дошкільниками з мовленнєвими порушеннями потребує системного підходу й адаптації методик до вікових та функціональних особливостей дітей.

Мовлення формується у процесі загального психофізичного розвитку дитини. До умов формування нормального мовлення відносяться здорова центральна нервова система, наявність нормального слуху і зору та достатній рівень активного мовленнєвого спілкування дорослих із дитиною.

Проблема розвитку мовлення дошкільників знайшла своє відображення у працях таких визначних науковців як О. Білан, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гавриш, С. Гончаренко, К. Крутій, Л. Мацько та інші. С. Коробчук, С. Худик, Ю. Серветник, Г. Чепурний вказують, що мнемотехніки позитивно впливають на засвоєння лексики, запам'ятовування нових слів та їх значень, а також на артикуляційну тренувальну роботу, коли мнемонічного опором служить образ-асоціація звуку з предметом чи дією.

Щороку дефектологи, логопеди-практики фіксують зміну вікових параметрів відхилень, перебігу мовленнєвого порушення. В свою чергу недоліки мовленнєвого розвитку дитини гальмують пізнання нею навколишнього світу, оволодіння знаннями, обмежують її спілкування з однолітками і дорослими, негативно впливають на формування її емоційно-інтелектуальної сфери і особистості в цілому.

Розлади мовлення та мови найчастіше виникають у дошкільному віці, у багатьох випадках зберігаються у шкільному віці, а іноді спостерігаються впродовж усього життя. Досить часто розлади мовлення та мови є супутньою ознакою інших порушень у дітей, зокрема порушень слухової сфери, когнітивної, фізичної.

Протягом життя людина постійно вдосконалює своє мовлення. Кожний віковий період вносить щось нове в її мовленнєвий розвиток. Найважливіші етапи формування мовлення відбуваються в дошкільному віці. Виділяють такі періоди мовленнєвого розвитку людини:

- період немовляти (перший рік життя) – гудіння, белькотіння;

- ранній вік (від 1 до 3 років) – опанування складової і звукової будови слова;

- найпростіше пов'язування слів у речення; мовлення діалогічне, ситуативне;

- дошкільний вік (від 3 до 6 років) – поява монологічного, контекстного мовлення, виникнення форм внутрішнього мовлення [1, с. 12].

Дослідження (Е. Дранкіна, Волковська Т., І. Прищепова, І. Садовникова, В. Тарасун, М. Шевченко, Юсупова Г.) свідчать про те, що навіть незначне відхилення у мовленнєвому розвитку дитини спричинює труднощі в засвоєнні навчальних програм із предметів мовного циклу.

Дослідження Волковської Т. Юсупової Г. доводять що мнемотехнологія є потужним корекційним інструментом, оскільки вона компенсує первинні та вторинні порушення, характерні для дітей із функціональними мовленнєвими труднощами (загальне недорозвинення мовлення, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення) [2, с. 25].

Метод мнемотехніки вважається методом новітніх технологій навчання, який допомагає задіяти мовленнєві можливості дитини. Мнемотехніка відображає реальний світ за допомогою різних символів і знаків, що допомагають дітям збагачувати словниковий запас. Вона використовує природні механізми пам'яті мозку і дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження і пригадування інформації.

Турченко Н., у своїх дослідженнях розглядає мнемотехніку, як систему різних прийомів, що полегшують запам'ятовування і збільшують об'єм пам'яті завдяки додатковим асоціаціям, організації освітнього процесу у вигляді гри. Мнемотехнічні прийоми працюють шляхом переходу інформації в образи. Образи бувають слухові, зорові і графічні [5].

У своїй практиці для дошкільників я застосовую низку адаптованих прийомів:

- мнемоквадрати (картинки із зображенням предметів, який позначає, або одне слово або словосполучення, або просте речення);

- мнемодоріжки (декілька мнемоквадратів, об'єднаних сюжетом, малюнок у кожному квадраті, відповідає одному слову або словосполученню, спираючись на зображення, дитина складає речення);

- мнемотаблиця (кожному зображенню в квадраті відповідає слово або словосполучення, на основі цих зображень складається розповідь або вчиться вірш);

- прості мнемонічні прийоми – аналогія за формою, аналогія за кольором, аналогія за смаком.

Однак необхідно пам'ятати, що, прийоми мнемотехніки освоюються поступово. Так, спочатку розучуються прості мнемонічні прийоми, потім переходять до складних вправ.

Косенко О. стверджувала, що мнемонічні прийоми підсилюють запам'ятовування через кілька механізмів:

- багатомодальне кодування (зорове + акустичне + кінетичне);

- активацію семантичних мереж завдяки асоціаціям;

- організацію матеріалу у смислові «блоки» (сегментація);

- емоційно-естетична стимуляція (ігрові образи, мелодії), що підвищує мотивацію та увагу [4, с. 46].

Такі підходи особливо перспективні для дітей з розвитковими чи сенсорними порушеннями, де візуальні і музичні мнемотехніки компенсують слабкі вербальні засоби кодування.

Діти з мовленнєвими труднощами часто мають проблеми з програмуванням висловлювання та дотриманням логічної послідовності розповіді. Мнемотаблиці слугують наочним планом майбутнього висловлювання. Дитина, «читаючи» схему, бачить послідовність дій або подій, що допомагає їй структурувати свою розповідь (переказ казки, складання описової розповіді). Використання мнемотаблиць - схем для опису предметів (наприклад, тварин, овочів) дозволяє дитині послідовно називати ознаки, властивості, дії та призначення об'єкта, уникаючи хаотичності та пропусків. Це сприяє розвитку монологічного мовлення. Схематичне кодування кожного рядка вірша чи смислової частини

тексту спрощує процес запам'ятовування. Це значно знижує навантаження на слухову пам'ять і перетворює заучування на цікаву візуально-ігрову діяльність.

На думку Г. Чепурного, мнемоквадрати та мнемодоріжки використовуються для вивчення нових слів, їхніх ознак прикметників та дій (дієслів). Асоціативне зв'язування слова з яскравим символом покращує його запам'ятовування та активізує використання в мовленні [6, с.12].

Мнемотехнологія працює не лише з мовленням, а й з когнітивною основою (увага, пам'ять, мислення), яка часто є порушеною при мовленнєвих розладах. Педагогічні дослідження підтверджують значні позитивні зміни після застосування мнемотехнології у корекційній роботі, а саме:

1. Активізація пам'яті та уваги. Створення асоціацій, перекладання інформації (перетворення абстрактного символу в образ) є активною розумовою роботою, що тренує довільну пам'ять та концентрацію уваги.

2. Образне та асоціативне мислення. Мнемотехніка розвиває здатність бачити прихований зміст, пов'язувати предмети та поняття між собою. Це стимулює образне мислення та уяву — ключові для успішного навчання.

3. Сенсорний розвиток. Робота з мнемотаблицями задіє зоровий аналізатор (сприйняття символів) та руховий аналізатор (можливість самостійного малювання чи викладання схем). Багатосенсорний підхід (задіяння зору, слуху, моторики) значно підвищує ефективність засвоєння інформації.

4. Автоматизація звуків. Схематичне зображення артикуляційної позиції або використання символів для позначення звуків (мнемоквадрат для звука) допомагає

дитині краще диференціювати та запам'ятовувати правильну вимову.

5. Фонематичне сприймання. Символи допомагають дитині усвідомити різницю між схожими звуками (наприклад, свистячими та шиплячими), прив'язавши кожен звук до унікального образу.

Мнемотехнологія виступає як дієвий інструмент у корекційно-педагогічній практиці: вона дозволяє адаптувати матеріал до можливостей дошкільників, посилює багатомодальне кодування, підвищує мотивацію через ігрову форму. Особливо корисними видаються комбіновані програми, що поєднують мнемотаблиці, мнемодоріжки і музичні підказки.

Отже, мнемотехнічні прийоми дають змогу збагатити словниковий запас дитини, розвивати навички словотворення, сформувати вміння вибудовувати логічні та послідовні розповіді. Використання різноманітних прийомів мнемотехнології дозволяє дітям з функціональними мовленнєвими труднощами, які потребують комплексної корекційно-розвивальної роботи засвоїти потрібну інформацію значно краще та зберегти її на довгий термін. Діти швидше оволодівають правильною звуковимовою, зв'язним мовленням.

Функціональні мовленнєві труднощі часто супроводжуються вторинними порушеннями психічних процесів (уваги, пам'яті, асоціативного мислення), що ускладнює формування зв'язного мовлення та словникового запасу, а мнемотехнологія, завдяки опорі на наочно-образну пам'ять (яка є домінуючою у дошкільників) та візуалізацію абстрактної інформації оптимізує корекційно-навчальну роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білаш О. Мнемотехніка в роботі з дітьми дошкільного віку. «Дитячий садок». 2015 № 23 с.12-15.
2. Волковська, Т. В., Юсупова Г. Х. Психологічна допомога дошкільнятам з загальним недорозвитком мовлення. К. 2004. 234 с.
3. Гаврилова, Л. Мнемотехніка у розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Логопедія. 2019. с.32–38.
4. Косенко О. Мнемотаблиці в роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. Корекційна педагогіка. 2020. С. 45–51.
5. Турченко Н. Використання мнемотехнологій у навчання двей старшого дошкільного віку переказу. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3191/1/%D0%A2%D1%83%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9D.%D0%92..pdf?utm_source=chatgpt.com
6. Чепурний Г. Освітня мнемотехніка. Навчально-методичний посібник. Тернопіль. Мандрівець. 2020. 152с.

З ДОСВІДУ РОБОТИ

НАЙКРАЩІ ЙДУТЬ ПЕРШИМИ...

І. Іващенко

У Державному навчальному закладі «Сумський центр професійно-технічної освіти харчових технологій, торгівлі та ресторанного сервісу» із числа здобувачів освіти створено пошуковий волонтерський загін «Сторінками героїзму». Керує роботою загону – викладач зарубіжної літератури Мовчан Ніна Іванівна. Студенти-волонтери збирають інформації про випускників і працівників закладу освіти, які боронять українську землю та тих, хто віддав своє життя за

Україну; підтримують зв'язок з їхніми родинами, ведуть патронат могил загиблих героїв, беруть участь у різних національно-патріотичних заходах, надають волонтерську допомогу тим, хто її потребує.

ДНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти харчових технологій, торгівлі та ресторанного сервісу» часто відвідують його випускники, які під час відпусток та після поранень на фронті перебувають на лікуванні в

Сумах. Вони розповідають студентам свої прості і водночас героїчні життєві історії. Також до навчального закладу надходять і сумні звістки про загибель колишніх наших студентів і працівників. Члени волонтерського загону добре усвідомлюють, що важливо всю інформацію збирати і зберігати для майбутнього часопису. Тому постійно ведуть роботу над пошуково-інформаційним проєктом «Сторінками героїзму»: організовують зустрічі, проводять співбесіди, беруть інтерв'ю у випускників, що є учасниками бойових дій у російсько-українській війні, а також у рідних загиблих воїнів. Потім працюють над оформленням спогадів, коментарів, зібраних фото- і відеоматеріалів, присвячених героїчним подвигам українських воїнів – випускників і працівників нашого закладу освіти, які боролися і борються за територіальну цілісність і незалежність України проти російської воєнної агресії.

«Найкращі йдуть першими» – одна із сторінок часопису, яка розповість про героїчну і водночас трагічну історію життя захисника України Куриленка Володимира Юрійовича, Почесного громадянина міста Суми, нагородженого Орденом за мужність III ступеня (посмертно). Підготувала роботу членкиня пошукового загону Софія Куриленко.

Україна – це держава надзвичайно мужніх, відданих і рішучих людей, які не шукають слави, але залишають по собі добру пам'ять. Кожне покоління мало тих, хто не боявся діяти заради майбутнього нашого народу. Як і століття тому, Україна знову стоїть перед викликами. І саме герої сучасності продовжують писати нові сторінки української історії. Про таких людей варто говорити. Тож мовитиму сьогодні про одного з героїв, який належить до категорії людей, хто перетворює історію на живу пам'ять і стає прикладом для наступних поколінь.

Моє ім'я – Софія. Мені – 16 років, чотири з яких я живу у війні, у прифронтовому місті Суми. Дуже хочеться розповісти вам про свою родину: бабусю й дідуся, які виховали двох синів-героїв; про свого татуся, який сьогодні захищає Україну від російських загарбників. Але я розповім лише про одного з синів бабусі – молодшого брата мого татуся, мого рідного дядька і хрещеного, Куриленка Володимира Юрійовича.

З самого початку повномасштабного вторгнення росії на територію суверенної України, 24 лютого 2022 року, дядько Володимир, не роздумуючи ні хвилини, вступив до лав захисників нашого рідного міста Суми. У перші дні війни разом з моїм татом та іншими добровольцями він захищав Сумське вище артилерійське училище, де на той момент вороги влаштували справжнє пекло.

Згодом поповнив ряди Сумської територіальної

оборони. Та непереборне бажання й жага до перемоги над ворогом взяли своє, і вже 5 березня 2022 року на підставі Указу Президента України від 20 лютого 2022 року №666/2022 мій дядько Куриленко Володимир Юрійович, був призваний у Збройні Сили України. Навесні, 28 березня 2022 року, він прийняв військову присягу у військовій частині А-7099, після чого був переведений у місто Київ до Окремої Президентської бригади імені Гетьмана Богдана Хмельницького (А-0222) другого механізованого батальйону четвертої механізованої роти другого механізованого взводу.

Після Києва – відразу вогняні позиції «на нулі». Дев'ять довгих місяців навідником під шквальним вогнем ворога в Донецькій області поблизу Нью-Йорка, без достатнього артилерійського, збройного і будь-якого забезпечення були пеклом.

В одному з боїв Володимир отримав осколкове поранення руки. Отже, міг комісуватися, залишитися вдома після єдиної за рік служби десятиденної відпустки. Але улюблена фраза «Хто, як не я!» учергове пролунала із його вуст, і мама, дружина, діти востаннє обняли й поцілували рідного сина, коханого чоловіка, любого татуся. Прощалася з ним у цей день і я...

Потім їхній штурмовий батальйон перевели на нові пекельні позиції – під Авдіївку. А 5 березня 2023 року під час мінометно-артилерійського обстрілу в місті Авдіївка Донецької області від отриманих поранень Володимир загинув.

Поховали Героя 10 березня 2023 року на Алеї Слави Баранівського кладовища.

Рішенням Сумської міської ради від 20 вересня 2023 року Володимиру Куриленку присвоєно звання «Почесний громадянин міста Суми» (посмертно).

Указом Президента України від 30 серпня 2025 року № 668/2025 за особисту мужність, виявлену в захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане виконання військового обов'язку Куриленка Володимира Юрійовича нагороджено Орденом «За мужність» III ступеня.

Такі герої, як Володимир Куриленко, є втіленням патріотизму. Вони – не просто символи свого часу, вони – орієнтири для майбутніх поколінь, приклад того, як любов до України можна доводити не словами, а вчинками.

Герої не вмирають! Вони продовжують жити в наших серцях! Ми пам'ятаємо тебе, наш рідненький. Знаємо, що ти бачиш нас з небес. Тому кожен член нашої родини дав слово: гідно жити, ненавидіти ворогів, боротися за свободу України, за яку ти поклав найдорожче, що в тебе було – своє життя.

Тепер ми точно знаємо – найкращі йдуть першими...
Слава Україні! Слава Герою!

